

सत्यमेव जयते

महाराष्ट्र शासन

कार्यक्रम अंदाजपत्रक २०२५-२०२६

उद्योग, ऊर्जा, कामगार व खनिकर्म विभाग
(ऊर्जा)

पुस्तक क्रमांक ३

शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई

२०२५

कार्यक्रम अंदाजपत्रक २०२५-२०२६

उद्योग, ऊर्जा, कामगार व खनिकर्म विभाग
(ऊर्जा)

पुस्तक क्रमांक ३

(तीन)

उद्योग, ऊर्जा, कामगार व खनिकर्म विभागाने तयार केलेल्या कार्यक्रम अंदाजपत्रकांची यादी

कार्यक्रम अंदाजपत्रकाचा क्रमांक	कार्यक्रम अंदाजपत्रकाचे नाव
१	उद्योग, ऊर्जा, कामगार व खनिकर्म विभाग (उद्योग)
२	उद्योग, ऊर्जा, कामगार व खनिकर्म विभाग (कामगार)
३	उद्योग, ऊर्जा, कामगार व खनिकर्म विभाग (ऊर्जा)

(चार)

उद्योग, ऊर्जा, कामगार व खनिकर्म विभागाचा संघटनात्मक तक्ता (खुद्द)

<u>सचिव</u> <u>(उद्योग)</u>	<u>अपर मुख्य सचिव</u> <u>(ऊर्जा)</u>		<u>प्रधान सचिव</u> <u>(कामगार व प्रशासन)</u>		<u>अपर मुख्य सचिव</u> <u>(खनिकर्म)</u>
↓	↓		↓		↓
उद्योग कक्ष	ऊर्जा कक्ष	अपारंपारिक ऊर्जा कक्ष	कामगार कक्ष	प्रशासन कक्ष	खनिकर्म कक्ष
१ सह सचिव	१ सह सचिव	१ सह सचिव	२ उप सचिव	१ उप सचिव	१ सह सचिव
१ उप सचिव	३ विशेष कार्य अधिकार	१ विशेष कार्य अधिकारी	३ अवर सचिव	२ कक्ष अधिकारी	३ कक्ष अधिकारी
३ अवर सचिव	१ अवर सचिव	१ अवर सचिव	५ कक्ष अधिकारी		
५ कक्ष अधिकारी	४ कक्ष अधिकारी				

(पाच)

शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई

२०२५

अनुक्रमणिका

प्रकरण क्रमांक	शीर्षक	पृष्ठ क्रमांक
१	प्रस्तावना	(सात)
२	महाराष्ट्र राज्य विद्युत मंडळ सूत्रधार कंपनी मर्यादित	१
३	महाराष्ट्र राज्य वीज निर्मिती कंपनी मर्यादित	२
४	महाराष्ट्र राज्य वीज पारेषण कंपनी मर्यादित	१५
५	महाराष्ट्र राज्य वीज वितरण कंपनी मर्यादित	१९
६	महाराष्ट्र ऊर्जा विकास अभिकरण (महाऊर्जा)	३३
७	महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग	५७
८	मुख्य विद्युत निरीक्षक	६३

(सात)

प्रस्तावना

दिनांक १ जुलै १९७५ पूर्वी या विभागाचे नाव उद्योग व कामगार विभाग होते.

पाटबंधारे व वीज विभागाकडून जलविद्युत निर्मिती हा विषय या विभागाकडे वर्ग करण्यात आला. हा नवीन विषय या विभागाकडे वर्ग करण्यात आल्यामुळे हया विभागाचे नामाभिधान उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग असे करण्यात आले. जलविद्युत विभाग प्रकल्प पाटबंधारे विभागाकडे दिनांक ३१ जुलै १९८१ पासून हस्तांतरित झाला आहे.

महाराष्ट्र राज्य विद्युत मंडळ हे ऊर्जा प्रभागाच्या अखत्यारित होते. तथापि, विद्युत अधिनियम, २००३ चा ३६ च्या कलम १३१, उप कलम (१) अन्वये प्रदान करण्यात आलेल्या अधिकारांचा वापर करून उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग अधिसूचना क्र. रिफार्म १००५/प्र.क्र.१०६१(१)/ऊर्जा-५, दिनांक ४ जून २००५ च्या अन्वये महाराष्ट्र शासनाने दिनांक ४ जून २००५ पासून महाराष्ट्र राज्य विद्युत मंडळाची, या तारखेपूर्वी असलेल्या सर्व मालमत्ता, अधिकार व दायित्वे, महाराष्ट्र शासनाकडे सोपविली होती.

महाराष्ट्र शासनाकडे सोपविण्यात आलेली सदर मालमत्ता खालील ४ शासकीय कंपन्यांकडे दिनांक ६ जून २००५ पासून महाराष्ट्र वीज सुधारणा हस्तांतरण योजना, २००५ अंतर्गत सोपविण्यात आली :-

- १) महाराष्ट्र राज्य विद्युत मंडळ सूत्रधारी कंपनी मर्यादित,
- २) महाराष्ट्र राज्य वीज निर्मिती कंपनी मर्यादित,
- ३) महाराष्ट्र राज्य वीज पारेषण कंपनी मर्यादित,
- ४) महाराष्ट्र राज्य वीज वितरण कंपनी मर्यादित,

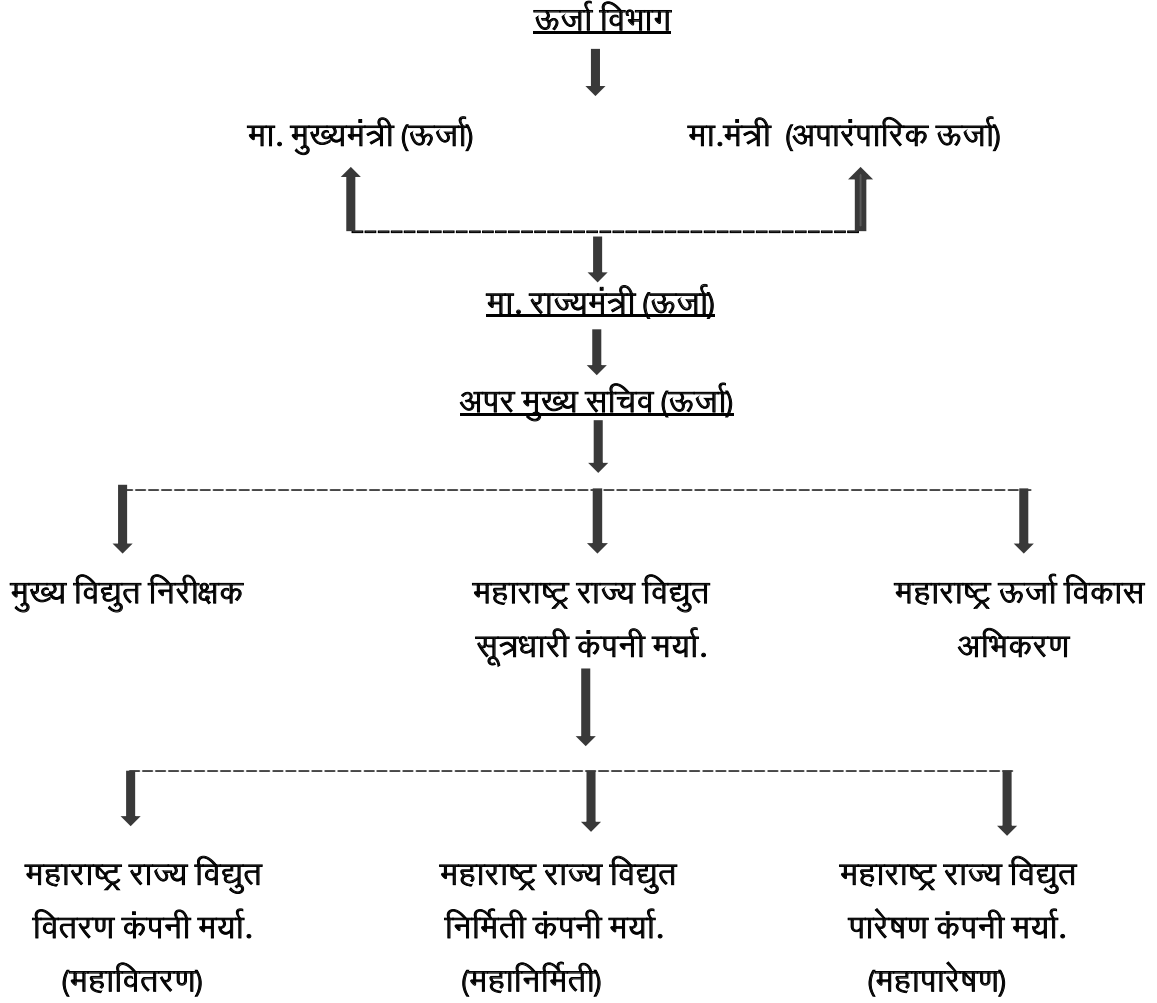
राज्यात ऊर्जेची निर्मिती करणे, ऊर्जेचे वहन करणे व ती प्रत्येक ग्राहकाला वितरित करण्याबाबतचे धोरण ऊर्जा विभागामार्फत राबविण्यात येते. ऊर्जा विभागाच्या अधिपत्याखालील महाराष्ट्र राज्य विद्युत सूत्रधारी कंपनी मर्यादित, महाराष्ट्र राज्य वीज निर्मिती कंपनी मर्यादित, महाराष्ट्र राज्य वीज वितरण कंपनी मर्यादित, महाराष्ट्र राज्य वीज पारेषण कंपनी मर्यादित, मुख्य विद्युत निरीक्षक व महाराष्ट्र ऊर्जा विकास अभिकरण या क्षेत्रीय कार्यालयांकडून ऊर्जा विभागाच्या धोरणांची प्रभावीपणे अंमलबजावणी केली जाते.

राज्याची भविष्यातील विजेची गरज पूर्णतः भागविण्यासाठी प्रयत्नशील राहणे, तसेच पुरेशा राखीव वीज निर्मितीसाठी कंपनीला मोलाचा ठरेल अशा विकासासाठी पुढाकार घेणे, ऊर्जा निर्मितीच्या क्षेत्रात सौर, पवन, वायू, जलविद्युत आदि स्रोतांचा वापर करून विविधता आणणे, जीवाश्म इंधनाचा जबाबदारीने वापर करून कार्बन उत्सर्जनाचे प्रमाण कमी करणे, ऊर्जा निर्मितीचा खर्च नियंत्रित करून आपली कामगिरी व कार्यक्षमता सातत्याने उत्कृष्ट ठेऊन रास्त दरातील वीजनिर्मितीस वचनबद्ध असणे, कंपनीच्या सर्व हितसंबंधी घटकांना लाभदायक ठरेल अशाप्रकारे चापल्य दाखवून आपले उद्योग क्षेत्र विस्तारीत करणे, तसेच आर्थिक चक्रात व ऊर्जेच्या गतीमान

(आठ)

बाजारपेठेत नेहमी यशस्वी होण्यासाठी अनुरूप असे बदल करून वीजनिर्मिती केंद्रासमीपच्या कार्यक्षेत्रात कार्यरत असणाऱ्या स्थानिकांच्या जीवनमानाचा दर्जा उंचवण्यासाठी प्रयत्न करणे व राज्यातील सर्व वर्गातील ग्राहकांना २४x७ पुरेशा दाबाचा, अखंडीत, योग्य दराने वीज पुरवठा करणे यासाठी शासन कटीबद्ध आहे.

ऊर्जा विभागाची रचना पुढीलप्रमाणे आहे :-

(नऊ)

उपरोक्त कंपन्यांव्यतिरिक्त ऊर्जा विभागाच्या अधिपत्याखाली खालील कार्यालये येतात :-

१) महाराष्ट्र ऊर्जा विकास अभिकरण (महाऊर्जा):

महाराष्ट्र शासनाने, जुलै, १९८५ मध्ये महाराष्ट्र ऊर्जा विकास अभिकरण (महाऊर्जा), ही स्वायत्त संस्था म्हणून मुंबई सार्वजनिक विश्वस्त व्यवस्था अधिनियम, १८६० अन्वये नोंदणी केली आहे. जुलै १९८६ पासून महाऊर्जाने आपल्या कामकाजास प्रत्यक्ष सुरुवात केली आहे.

आधुनिक युगात ऊर्जा ही राष्ट्राच्या विकासाचा केंद्रबिंदू बनली आहे. आपल्या दैनंदिन जीवनात अन्न, वस्त्र व निवारा या सर्वसाधारणपणे माणसाच्या मुलभूत गरजा मानल्या जातात, तथापि, अत्याधुनिक प्रगती साधलेल्या मानवाची वीज ही देखील अत्यंत मुलभूत गरज बनली आहे. म्हणजेच प्रगतशील मानवाच्या जीवनात वीज ही प्रकाशाची वाट आहे. मग ही वीज पारंपारिक असो किंवा आपरंपारिक असो.

२) मुख्य विद्युत निरीक्षक :

हे कार्यालय उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग यांचे प्रशासकीय नियंत्रणाखाली विद्युतविषयक कार्य करतात. ऊर्जा विभागाच्या विद्युतविषयक कायदे व नियमाची अंमलबजावणी करणे हे या कार्यालयाचे प्रमुख काम आहे. यावर्षी देशातील विद्युत क्षेत्रात होणारा गतिमान विकास, विज्ञान व तंत्रज्ञान यामुळे विद्युत क्षेत्रात झालेले तांत्रिक बदल, काळानुसार आवश्यक असलेले बदल तसेच भविष्यात विद्युत क्षेत्राच्या प्रगतीच्या दृष्टीने, वीज निर्मिती, पारेषण, वितरण, ट्रेडिंग व वीज वापर या क्षेत्रांशी निगडित नियमांमधील सुसूत्रता आणण्याचे दृष्टीने विद्युत कायदा, २००३, त्या आधारित विद्युत नियम, २००५ व केंद्रीय विद्युत प्राधिकरण (विद्युत पुरवठा व सुरक्षासंबंधी उपाययोजना) विनियम, २०१० बनविण्यात आले आहेत. सदरील विद्युत कायदा नियम आणि विनियम यानुसार राज्यातील विद्युत क्षेत्र व त्या अनुषंगाने विद्युत उद्योगाचा विकास या विद्युत कायदा, २००३ च्या प्रमुख उद्देशांची पूर्तता करण्याची जबाबदारी ही राज्य शासनाची असते.

विद्युत कायदा, २००३ व त्या आधारित बनविण्यात आलेले विद्युत नियम, २००५ व केंद्रीय विद्युत प्राधिकरण (विद्युत पुरवठा व सुरक्षासंबंधी उपाययोजना) विनियम, २०१० यांमधील तरतुदींचे पालन व अंमलबजावणी करण्याच्या दृष्टीने मुख्य विद्युत निरीक्षक / विद्युत निरीक्षक ह्यांच्या नियुक्तीची तरतूद विद्युत कायदा, २००३ चे कलम १६२ (१) नुसार करण्यात आली आहे.

विद्युत कायदा, २००३ तसेच केंद्रीय विद्युत प्राधिकरण (विद्युत पुरवठा व सुरक्षासंबंधी उपाययोजना) विनियम, २०१० ला अनुसरून विद्युत निरीक्षणालयास विविध कार्ये आखून देण्यात आलेली आहेत.

३) महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग :

महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोगाची स्थापना विद्युत नियामक आयोग अधिनियम, १९९८ अंतर्गत महाराष्ट्र शासनाने दि. ५ ऑगस्ट १९९९ च्या अधिसूचनेद्वारे केली आहे.

महाराष्ट्र राज्य विद्युत मंडळ सूत्रधारी कंपनी मर्यादित

(१) कंपनीची कार्ये व कर्तव्ये

(१) कंपनीची कार्ये व कर्तव्ये :

ही कंपनी मुख्यतः एक गुंतवणूक कंपनी असेल. वीज क्षेत्रामध्ये असणाऱ्या कंपन्यांमध्ये ही कंपनी गुंतवणूक करते.

या कंपनी, वीजनिर्मिती, पारेषण, वितरण आणि वीजउद्योग किंवा यांपैकी कोणत्याही एका किंवा त्यांपैकी कोणत्याही एका किंवा सर्व उपक्रमांमध्ये सहभागी होऊ शकते.

महाराष्ट्र राज्य विद्युत सूत्रधारी कंपनी ही फक्त गुंतवणूक कंपनी असून वीजनिर्मिती, पारेषण किंवा वितरण करण्याचे कार्य करित नाही.

महाराष्ट्र राज्य वीज निर्मिती कंपनी

- १) कंपनीची कार्ये व कर्तव्ये
- २) राज्यातील महानिर्मितीच्या वीज उत्पादनाची स्थापित क्षमता
- ३) राज्यातील वीज उत्पादन.
- ४) कंपनीचे प्रकल्प

१. महानिर्मिती कंपनीची कार्य व कर्तव्ये :

महाराष्ट्र राज्य वीज निर्मिती कंपनी मर्यादित यांची कार्य व कर्तव्य पुढीलप्रमाणे आहे.

- १) महानिर्मिती कंपनीची स्थापना कंपनी कायदा १९५६ तसेच विद्युत कायदा २००३ मधील कलम १३१ नुसार करण्यात आलेली आहे.
- २) या कंपनीने मूलतः वीजनिर्मिती क्षेत्रात व्यवसाय करावयाचा असून त्यायोगे राज्यासाठी वीजपुरवठा करावयाचा आहे. यासाठी महाराष्ट्र शासनाच्या निर्णयानुसार व महाराष्ट्र राज्य विद्युत मंडळ द्वारे विद्युत कायदा - २००३ अन्वये (तसेच हस्तांतरण योजनेअंतर्गत) पारंपित ठराव, परिपत्रके, वटहुकूम, अधिसूचना यांचे अधीन राहून वीजनिर्मितीचा व्यवसाय करणेसाठी मंडळाची वीजनिर्मिती केंद्र, तेथील मालमत्ता, हक्क व दायित्व यानुसार ही हस्तांतरण करण्यात येईल.
- ३) स्थापित वीजनिर्मिती केंद्रे ताब्यात घेऊन त्या संचांचे निर्मिती-संचलन-सुव्यवस्था व तांत्रिकी सुधारणा बदल, विस्तारीकरण, प्रकल्प उभारणी, निर्मिती कार्य, आधुनिकीकरण यांसारख्या बाबींचे कार्य करताना वीज वहनासाठी आवश्यक ती वीज केंद्रे, पारिषण वाहिन्या, केबल्स, वायर्स, मोटर्स, मीटर्स, सर्व अन्य सामुग्रीचा वापर करणे.
- ४) वीज निर्मिती आणि वितरण करण्याच्या प्रयोजनासाठी विद्युत निर्मिती केंद्रे, प्रकल्प संबंधित तारमार्ग आणि तत्संबंधी सर्व बाबी, तसेच वीजकेंद्रे, नागरी बांधकाम, वितरण केंद्रे, केबल, तारा, तारमार्ग, संचायक, सयंत्र, मोटार, मीटर उपकरणे, साहित्य आणि उत्पादन, निर्मिती वापर साठवण, मोजणी यांच्या संबंधित बाबी व तत्संबंधी पारिषण तारमार्ग संपादित करणे, स्थापन करणे, त्याचे बांधकाम करणे, स्वीकार करणे, ती उभारणे, त्यांची मांडणी करणे, त्यांचे कार्यचालन करणे, ती चालवणे, त्यांची व्यवस्था पाहणे, ती भाड्याने देणे, पट्ट्याने देणे, त्यांची खरेदी, विक्री करणे, परीक्षण करणे, परिवर्धन करणे, त्यात फेरबदल करणे, त्यांचे नवीकरण करणे, आधुनिकीकरण करणे, त्यांचे कार्य करणे व उपयोग करणे.
- ५) विद्युत उर्जा खरेदी, आयात, निर्यात, उत्पादन व्यापार, निर्मिती किंवा अन्यथा तिची देवघेव करणे, तसेच वीज निर्मिती, वितरण अथवा व्यापार यामध्ये कार्यरत असलेल्या दुय्यम कंपनी, सहयोगी कंपनी, सलग्न कंपनी यांच्यासह इतर कंपन्यांच्या व संस्थांच्या कार्यक्रमाबाबत सहयोग देणे आणि विद्युत उर्जा उत्पादन, निर्मिती वापर, साठवण आणि मोजणी, वितरण व पुरवठा यांच्याशी संबंधित बाबींवर त्यांना सहाय्य करणे व सल्ला देणे.
- ६) राज्य शासनाच्या मालकीची जलविद्युत केंद्रे महाराष्ट्र राज्य विद्युत मंडळाकडून जरी कार्यान्वित करण्यात येत असली तरी महाराष्ट्र वीज निर्मिती कंपनी मर्यादित कडून नेहमी ती केंद्रे कार्यान्वित करणे, चालविणे, त्यांचे व्यवस्थापन करणे, विकत देणे, परिरक्षण करणे, त्यात बदल करणे, त्यांचे नुतनीकरण करणे, आधुनिकीकरण करणे, त्याचे बांधकाम करणे आणि वापर करणे ही कामे करण्याचे चालू राहिल.

२. राज्यातील महानिर्मितीच्या वीज उत्पादनाची स्थापित क्षमता (Installed Capacity) :

(मेगावॉट)

अ. क्र	ऊर्जा स्रोत	कालावधी				
		२०२०-२१	२०२१-२२	२०२२-२३	२०२३-२४	२०२४-२५ (माहे एप्रिल-जानेवारी २५ अखेर)
१	औष्णिक	९७५०	९५४०	९५४०	९५४०	९५४०
२	जलविद्युत	२५८०	२५८०	२५८०	२५८०	२५८०
३	नैसर्गिक	६७२	६७२	६७२	६७२	६७२
४	सौरऊर्जा	२००	२०७	२३०	२५५	२८०
५	मुख्यमंत्री सौर कृषी वाहिनी	२०	२७	१०२.८३	१४८.०२	१४८.०२
	एकूण	१३२२२	१३०२६	१३१२४.८३	१३१९५.०२	१३२२०.०२

महानिर्मिती एकूण सौर प्रकल्प क्षमता- ४२८.०२ मे. वॉट (ई. पी. सी अंतर्गत एकूण क्षमता २८० मे. वॉट आणि मुख्यमंत्री सौर कृषी वाहिनी योजनेअंतर्गत एकूण क्षमता -१४८.०२ मे. वॉट.)

३. राज्यातील वीज उत्पादन (Generated Electricity)

(दशलक्ष किलो वॉट तास)

अ.क्र	ऊर्जा स्रोत	कालावधी				
		२०२०-२१	२०२१-२२	२०२२-२३	२०२३-२४	२०२४-२५ (माहे एप्रिल- जानेवारी २५ अखेर)
१	औष्णिक	४३८८०	४७६३६	५१६१८	५५६७०	४४९७१
२	जलविद्युत	४०३३	४५१४	४३५९	१७६९	३०१२
३	नैसर्गिक वायुजन्य	२००८	२०७१	१४९१	३६६७	२१०३
४	सौरऊर्जा	२६८	२५५	२६५	३३२	३०५
	एकूण	५०१८९	५४४७६	५७७३४	६१४३९	५०३९१

४. महानिर्मितीचे प्रकल्प

i. महानिर्मितीचे कामे पूर्ण झालेले औष्णिक विद्युत प्रकल्पांची सद्यस्थित (४७३० मे.वॅ.):

औष्णिक विद्युतकेंद्र	संच क्रमांक	क्षमता
खापरखेडा	संच क्र.५	५०० मे.वॅ.
भुसावळ	संच क्र.४	५०० मे.वॅ.
भुसावळ	संच क्र.५	५०० मे.वॅ.
कोराडी	संच क्र.८	६६० मे.वॅ.
चंद्रपूर	संच क्र.८	५०० मे.वॅ.
कोराडी	संच क्र.९	६६० मे.वॅ.
चंद्रपूर	संच क्र.९	५०० मे.वॅ.
परळी	संच क्र.८	२५० मे.वॅ.
कोराडी	संच क्र.१०	६६० मे.वॅ.

ii. महानिर्मितीचे कामे पूर्ण झालेले इतर प्रकल्प :

➤ **पाईप कन्व्हेयर योजना :**

कोराडी व खापरखेडा औ.वि. केंद्रांसाठी गोंडेगाव, भानेगाव, सिंगोरी या कोळसा खाणीतून पाईप कन्व्हेयरद्वारे कोळसा वहनासाठीच्या योजनेचे काम हाती घेण्यात आले आहे. भानेगाव व सिंगोरी खाण ते खापरखेडा औष्णिक विद्युत केंद्र पाइप कन्व्हेयर योजना पूर्ण झाली असून कोळसा वहन अनुक्रमे फेब्रुवारी २०२३ व ऑगस्ट २०२३ पासून सुरु झाले आहे. खापरखेडा औष्णिक विद्युत केंद्र ते कोराडी औष्णिक विद्युत केंद्र पाइप कन्व्हेयरची कामे पूर्ण झाली आहेत.

➤ **प्रदूषण नियंत्रक संयंत्र उभारणी प्रकल्प**

FGD संयंत्र उभारणी :

खापरखेडा २१० मे.वॅ. संच क्र. ३ व ४, FGD संयंत्र चाचणी संचलन (Trial run) व PG Test सप्टेंबर २०२४ मध्ये पूर्ण झाली, कोराडी २१० मे.वॅ. संच क्र.६, चाचणी संचलन (Trial run) नोव्हेंबर २०२४ व PG Test डिसेंबर २०२४ मध्ये पूर्ण झाली.

ESP पुनर्बांधणी (Retrofitting) :

चंद्रपूर ५०० मे.वॅ. संच ५ व ६, खापरखेडा २१० मे.वॅ. संच क्र. १ व २ यांसाठी ESP पुनर्बांधणी या कामांचे कार्यादेश देण्यात आले आहेत.

iii. महानिर्मितीचे उभारणी चालू असलेले प्रकल्प

१. **भुसावळ औष्णिक विद्युत केंद्र संच क्र.६ (१ x ६६० मे.वॅ.):**

प्रकल्प बी.एच.ई.एल., नवी दिल्ली यांना दिनांक १७.०१.२०१८ रोजी कार्यादेश देण्यात आला आहे. राज्य वीज नियामक आयोगाची प्र.क्र.१५४/२०१८ च्या आदेशानुसार दि.०१.०८.२०१८ रोजी परवानगी मिळाली आहे. महानिर्मितीच्या संचालक मंडळाने ठराव क्र. २८३५/२०१८ अन्वये प्रकल्पाची सुधारित तारीख (zero date) दि. ३१.१२.२०१८ निश्चित केली आहे.

बाष्पक अग्नि प्रदीपन (Boiler light up) दिनांक ३०.०३.२०२३ रोजी पूर्ण झाले. क्रियान्वयन (coal fired Synchronisation) दिनांक ०२.०१.२०२५ रोजी पूर्ण झाले. तसेच ट्रायल रन ऑपरेशन दि. ३.२.२०२५ सुरु करण्यात आले असून वाणिज्यिक तत्वावर संचलन (COD) दि. २० फेब्रुवारी २०२५ रोजी पूर्ण करण्यात आले.

२. कोराडी व खापरखेडा औष्णिक वीज केंद्राकरिता कोळसा वहनासाठी पाईप कन्हेयर योजना:

कोराडी औष्णिक विद्युत केंद्र पर्यंतची कोळसा पाईप कन्हेयर योजना नोव्हेंबर-२०२३ मध्ये कार्यान्वित झालेली आहे. गोंदेगाव कोळसा खाणी ते IP भानेगाव पर्यंतचे काम सुरु असून एप्रिल २०२५ पर्यंत कार्यान्वयन अपेक्षित आहे.

३. FGD संयंत्र उभारणी चालू असलेले प्रकल्प:-

पर्यावरण, वने व हवामान बदल मंत्रालय (MOEF&CC) भारत सरकार, यांचे दि.०७.१२.२०१५ रोजीच्या अधिसूचनेनुसार औष्णिक विद्युत प्रकल्पांकरिता SO₂, NO_X आणि उत्सर्जन पातळी नियंत्रित राखण्याबाबत नवीन मानक निर्गमित करण्यात आले आहेत. सदर अधिसूचनेला अनुसरून, महाराष्ट्रात महानिर्मितीच्या सद्यस्थितीत संचलनात असलेल्या कोळशावर आधारित प्रकल्पांमध्ये FGD संयंत्र उभारणीची कामे हाती घेण्यात आली आहेत. सदर यंत्रणा उभारणी बाबतचा तपशील खालीलप्रमाणे आहे.

अ	FGD संयंत्र उभारणी चालू असलेले प्रकल्प			
	संचांचा तपशील	मे.वॅ.	प्रकल्पाची किंमत (रु कोटी)	सद्यस्थिती
१	कोराडी संच क्र.६	१ x २१०	९८.०४	दि. २९.०३.२०२२ रोजी कामाचा आदेश जारी केला. FGD संयंत्र उभारणी व चाचणी संचलन (Trial Run Operation) पूर्ण झाले असून दि. ३१.१२.२४ पासून सदर यंत्रणा कार्यान्वित आहे.
२	पारस संच क्र. ३ व ४	२ x २५०	४७५.४३	दि.२८.०३.२०२२ रोजी कामाचा आदेश जारी केला. उभारणीची कामे ५४% पूर्ण झाली आहे. पूर्णत्वाची अपेक्षित तारीख: एप्रिल २०२६. (पी. जी. टेस्ट सहित).
३	परळी संच क्र. ६, ७ व ८	३ x २५०	२५८.६७	दि.०३.०७.२०२३ रोजी कामाचा आदेश जारी केला. उभारणीची कामे ४०% पूर्ण झाली आहे. पूर्णत्वाची अपेक्षित तारीख: डिसेंबर २०२५.
४	खापरखेडा संच क्र.५	१ x ५००	१४१५.२६	८ x ५०० मे.वॅ. खापरखेडा संच ५, चंद्रपूर संच ५,६,७,८ व ९ आणि भुसावळ संच क्र ४ व ५ येथे FGD संयंत्र उभारणीसाठी स्वतंत्र निविदा लवकरच प्रसारित करण्यात येईल.
५	भुसावळ संच क्र. ४ व ५	२ x ५००		
६	चंद्रपूर संच क्र.५,६,७,८ व ९	५ x ५००	१९९४.२७	

७	कोराडी संच क्र.८,९ व १०	३ x ६६०	१५५६.१४	FGD संयंत्र उभारणीचे कार्यादेश देण्यात आलेले आहेत.
८	चंद्रपूर संच क्र.३ व ४	२ x २१०	१२८.१०	
९	खापरखेडा संच क्र.१ व २	२ x २१०	१२७.७९	

४. इलेक्ट्रोस्टॅटिक प्रीसिपिटेटर (ESP) अपग्रेडेशन:

पर्यावरणीय नियमांनुसार उत्सर्जन पातळी पूर्ण करण्यासाठी ईएसपी रेट्रोफिटिंगचे काम हाती घेतले आहे. सदर बाबतचा तपशील खालीलप्रमाणे आहे.

	संचांचा तपशील	मे.वॅ.	प्रकल्पाची किंमत (रु कोटी)	सद्यस्थिती
१	खापरखेडा संच १ व २	२ x २१०	११९.१०	दि. १०.०५.२०२३ रोजी कामाचा आदेश जारी केला. सध्या डिझाईन इंजिनिअरिंगची कामे सुरु आहेत. पूर्णत्वाची अपेक्षित तारीख डिसेंबर २०२५ आहे.
२	चंद्रपूर संच ५ व ६	२ x ५००	२५४.६०	दि. २५.०१.२०२३ रोजी कामाचा आदेश जारी केला. उभारणीची कामे ५२% पूर्ण झाली आहे. पूर्णत्वाची अपेक्षित तारीख: सप्टेंबर २०२५ आहे.

महानिर्मिती नविकरणीय ऊर्जा प्रकल्प

प्रकल्प	नविकरणीय ऊर्जा प्रकल्प तपशील	क्षमता MW
१) प्रकल्प कार्यान्वित अ) EPC अंतर्गत	<ul style="list-style-type: none"> ५ मेगावॉट क्षमतेचे प्रकल्प चंद्रपूर येथे कार्यान्वित झाले आहेत. १२५ मेगावॉट क्षमतेचे प्रकल्प साक्री येथे कार्यान्वित झाले आहेत. ५० मेगावॉट क्षमतेचे प्रकल्प शिरसुफळ बारामती येथे कार्यान्वित झाले आहेत. ५० मेगावॉट क्षमतेचे प्रकल्प कौडगाव जि. धाराशीव येथे कार्यान्वित झाले आहेत. २५ मेगावॉट क्षमतेकहा साक्री-२ प्रकल्प कार्यान्वित झाला आहे. २५ मेगावॉट क्षमतेकहा साक्री-१ प्रकल्प कार्यान्वित झाला आहे. 	२८०
ब) मुख्यमंत्री सौर कृषी वाहिनी योजना अंतर्गत प्रकल्प कार्यान्वित	<p>राज्यातील शेतक-यांना त्यांच्या सोयीनुसार दिवसा विजेचा पुरवठा उपलब्ध व्हावा, तसेच हरित उर्जाचा वापर वाढवावा व कमी दारात वीज उपलब्ध व्हावी या दृष्टीकोनातून शासन निर्णय १४ जून २०१७ अन्वये राज्यात “मुख्यमंत्री सौर कृषी वाहिनी योजना” सुरु करण्याचा निर्णय घेण्यात आला असून सदर योजना महानिर्मिती कंपनीमार्फत प्रभावीपणे राबविण्यात येत आहे.</p> <ul style="list-style-type: none"> राळेगण सिद्धी व कोळंबी पथदर्शी प्रकल्प (एकूण ४ मे.वॅ) दि. २४.०८.२०१८ रोजी, प्रत्येकी २ मेगावॉट क्षमतेचे सौर ऊर्जा प्रकल्प राळेगण सिद्धी, जि. अहमदनगर व कोळंबी, जि. यवतमाळ येथे यशस्वीरित्या कार्यान्वित झाले आहेत. गव्हाणकुंड, जि. अमरावती १६ मेगावॉट 	१४८.०२

	<p>गव्हाणकुंड, जि. अमरावती येथील १६ मेगावॉट क्षमतेचा सौर ऊर्जा प्रकल्प दि. १०.०२.२०२१ रोजी कार्यान्वित झाला आहे.</p> <ul style="list-style-type: none"> • देगाव जि. धुळे ७ मेगावॉट देगाव जि. धुळे येथील ७ मेगावॉट क्षमतेचा सौर ऊर्जा प्रकल्प दि. २५.०६.२०२१ रोजी कार्यान्वित झाला आहे. • कोक जि. परभणी १० मेगावॉट कोक जि. परभणी येथील १० मेगावॉट क्षमतेचा सौर ऊर्जा प्रकल्प दि. २७.०५.२०२२ रोजी कार्यान्वित झाला आहे. • मानवत जि. परभणी १० मेगावॉट मानवत जि. परभणी येथील १० मेगावॉट क्षमतेचा सौर ऊर्जा प्रकल्प दि. २७.०५.२०२२ रोजी कार्यान्वित झाला आहे. • नारायण डोहा ता. जि. अहमदनगर २.८६ मेगावॉट नारायण डोहा ता. जि. अहमदनगर येथील २.८६ मेगावॉट क्षमतेचा सौर ऊर्जा प्रकल्प दि. ०४.०६.२०२२ रोजी कार्यान्वित झाला आहे. • हट्टा जि. हिंगोली १० मेगावॉट हट्टा जि. हिंगोली येथील १० मेगावॉट क्षमतेचा सौर ऊर्जा प्रकल्प दि. ०९.०६.२०२२ रोजी कार्यान्वित झाला आहे. • बेंडाळ जि. जालना १० मेगावॉट बेंडाळ जि. जालना येथील १० मेगावॉट क्षमतेचा सौर ऊर्जा प्रकल्प दि. १७.०६.२०२२ रोजी कार्यान्वित झाला आहे. • रानी ऊंचेगाव, जि. जालना १० मेगावॉट रानी ऊंचेगाव जि. जालना येथील १० मेगावॉट क्षमतेचा सौर ऊर्जा प्रकल्प दि. १७.०६.२०२२ रोजी कार्यान्वित झाला आहे. • गोरेगाव जि. हिंगोली १० मेगावॉट गोरेगाव जि. हिंगोली येथील १० मेगावॉट क्षमतेचा सौर ऊर्जा प्रकल्प दि. २२.०६.२०२२ रोजी कार्यान्वित झाला आहे. • पिंपरवाडी जि. नांदेड १० मेगावॉट पिंपरवाडी जि. नांदेड येथील १० मेगावॉट क्षमतेचा सौर ऊर्जा प्रकल्प दि. २४.०६.२०२२ रोजी कार्यान्वित झाला आहे. • अराळी जि. धाराशीव १० मेगावॉट अराळी जि. धाराशीव येथील १० मेगावॉट क्षमतेचा सौर ऊर्जा प्रकल्प दि. ११.०७.२०२२ रोजी कार्यान्वित झाला आहे. • पेडगाव जि. हिंगोली १० मेगावॉट पेडगाव जि. हिंगोली येथील १० मेगावॉट क्षमतेचा सौर ऊर्जा प्रकल्प दि. १२.०७.२०२२ रोजी कार्यान्वित झाला आहे. • नागलवाडी जि. वर्धा १० मेगावॉट नागलवाडी जि. वर्धा येथील १० मेगावॉट क्षमतेचा सौर ऊर्जा प्रकल्प दि. २९.०७.२०२२ रोजी कार्यान्वित झाला आहे. • वाळेखिंडी जि. सांगली ३.३६ मेगावॉट वाळेखिंडी जि. सांगली येथील ३.३६ मेगावॉट क्षमतेचा सौर ऊर्जा प्रकल्प दि. ०५.०५.२०२३ रोजी कार्यान्वित झाला आहे. • नागेवाडी जि. सांगली ४.२ मेगावॉट नागेवाडी जि. सांगली येथील ४.२ मेगावॉट क्षमतेचा सौर ऊर्जा प्रकल्प दि. ०५.०५.२०२३ रोजी कार्यान्वित झाला आहे. 	
--	--	--

	<ul style="list-style-type: none"> • सोनगाव जि. सातारा ४.२ मेगावॉट सोनगाव जि. सातारा येथील ४.२ मेगावॉट क्षमतेचा सौर ऊर्जा प्रकल्प दि. २६.०५.२०२३ रोजी कार्यान्वित झाला आहे. • कुंभोज जि. कोल्हापूर ४.४ मेगावॉट कुंभोज जि. कोल्हापूर येथील ४.४ मेगावॉट क्षमतेचा सौर ऊर्जा प्रकल्प दि. ०५.०८.२०२३ रोजी कार्यान्वित झाला आहे. • बोर्गी जि. सांगली २ मेगावॉट बोर्गी जि. सांगली येथील २ मेगावॉट क्षमतेचा सौर ऊर्जा प्रकल्प दि. ०२.०९.२०२३ रोजी कार्यान्वित झाला आहे. 	
<p>२) RE Bundling & RGO Ph-I (Planned 2234 MW against 1956 MW)</p> <p>RE Bundling & RGO Phase-I (Planned 2234 MW against 1956 MW)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ऊर्जा मंत्रालय, भारत सरकारचे पत्र संदर्भ क्र. F.No. ०९/११/२०२१-RCM dtd. २६.०५.२०२२ नुसार २०२५-२०२६ पर्यंत औष्णिक ऊर्जेला अक्षय ऊर्जासह बदलण्यासाठी मार्गक्रम जाहीर केले आहे. • त्यानुसार, महानिर्मिती कंपनीला १६९२ मेगावॉट क्षमतेचे लक्ष देण्यात आले आहे. <p>१) ईपीसी अंतर्गत प्रकल्प (११२ मेगावॉट)</p> <p>लातूर (६० मेगावॉट)</p> <ul style="list-style-type: none"> • महानिर्मितीने लातूर येथे ६० मेगावॉट सौर ऊर्जा प्रकल्पाच्या विकासासाठी दिनांक १८.१२.२०२० रोजी गोदरेज आणि बॉयस कंपनी लि. यांना इरादा पत्र दिले आहे. • दिनांक २४.०३.२०२१ रोजी जमीन सुपूर्द केली आहे आणि २०.०९.२०२१ रोजी करारावर स्वाक्षरी केली आहे. अभियांत्रिकी डिझाइनचे काम प्रगतीपथावर आहे. स्थलाकृति (टोपोग्राफी) आणि जिओटेक सर्वेक्षण पूर्ण झाले आहे. • सध्या स्थानिक ग्रामस्थांच्या विरोधामुळे लातूरच्या ६० मेगावॉट प्रकल्पाचे काम रखडले आहे. जुन्या परळी टीपीएस जमिनीवर जागा बदलण्याचा समितीचा विचार आहे. <p>औष्णिक विद्युत केंद्राच्या जागेवरील (५२ मेगावॉट)</p> <ul style="list-style-type: none"> • महानिर्मितीने Svaryu Energy Ltd. मुंबई (पूर्वीचे Reflex Energy Ltd.) यांना दिनांक १८.१२.२०२० रोजी नाशिक, परळी, कोराडी TPS आणि साक्री सौर ऊर्जा केंद्राच्या जमिनीवर ५२ मेगावॉट सौर ऊर्जा प्रकल्पाच्या विकासासाठी इरादा पत्र दिले आहे. • ५२ मेगावॉट TPS जमिनीवरील प्रकल्पाची अंमलबजावणी प्रगतीपथावर आहे आणि प्रकल्प जून २०२५ पर्यंत पूर्ण करण्याचे नियोजन आहे. <p>२) सौर ऊर्जा प्रकल्प ३९० मेगावॉट क्षमता - यवतमाळ (७५ मेगावॉट), वाशिम-१ (१३० मेगावॉट), वाशिम-२ (४० मेगावॉट, कचराळा (१४५ मेगावॉट)</p> <ul style="list-style-type: none"> • वाशिम आणि यवतमाळ जिल्ह्यांतील सर्व जमिनींसाठी जमीन ताब्यात घेण्याचे अंतिम आदेश प्राप्त झाले. • वाशीम आणि यवतमाळ (पिंपरी इजारा व्यतिरिक्त) अंतर्गत प्रकल्प जमिनीचे JMR, सीमा दगड निश्चिती आणि सीमांकन पूर्ण झाले आहे. • मुख्य अभियंता (स्थापत्य-१) यांनी वाशिम जिल्ह्यातील दुधखेडा, कंझारा, परडी टाकमोर जमिनीसाठी कुंपण घालण्याच्या कामासाठी कार्यादेश दिले आहेत आणि जागेवर कुंपण घालण्याचे काम पूर्ण झाले आहे. • मंडळाने २ टप्प्यांत निविदा प्रसिद्ध करण्यास मान्यता दिली आहे (टप्पा I- २४५ MW- 	२२३४

	<p>१३० MW वाशिम-I, ४० MW वाशिम-II, ७५ MW यवतमाळ. आणि टप्पा -II: १४५ MW-कचराळा, चंद्रपूर).</p> <ul style="list-style-type: none"> ५० मेगावॉट यवतमाळ आणि ४० मेगावॉट वाशिम-२ च्या प्रकल्पांसाठी दिनांक ०९.१०.२०२४ रोजी इरादा पत्र दिले आहेत. कचराळा १४५ मेगावॉट- जमीन JMR काम प्रगतीपथावर आहे आणि कुंपण कामाचा कार्यादेश स्थापत्य-१ द्वारे दि. २७.०६.२०२४ रोजी देण्यात आला आहे. <p>३) महानिर्मिती ची जमीन (पारस व लखमापूर -१२७ मेगावॉट)</p> <p>पारस (६२ मेगावॉट):</p> <ul style="list-style-type: none"> मे. जेनसोल इंजि. यांना दि. १९.१०.२०२३ रोजी इरादा पत्र दिले आहे. मे.जेनसोल इंजि. यांना दिनांक १५.११.२०२३ रोजी जमीन हस्तांतरित केली आहे. अभियांत्रिकी डिझाइनचे काम प्रगतीपथावर आहे. प्रकल्प मार्च २०२५ पर्यंत पूर्ण करण्याचे नियोजन आहे. <p>लखमापूर -६५ मेगावॉट:</p> <ul style="list-style-type: none"> हा प्रकल्प आरई-बंडलिंग योजनेअंतर्गत ईपीसी तत्वावर विकसित करण्याचे नियोजित आहे आणि या प्रकल्पातून निर्माण होणारी वीज, चंद्रपूर युनिट क्र. ३-७ सोबत एकत्रित (RE Bundling) केली जाईल. मे. BVG India यांना दि. ०९.१०.२०२४ रोजी इरादा पत्र दिले आहे. M/s. BVG India Ltd.. यांना दिनांक २५.११.२०२४ रोजी जमीन हस्तांतरित केली आहे. अभियांत्रिकी डिझाइनचे काम प्रगतीपथावर आहे. <p>४) दोंडाईचा सौर पार्क (२५० मेगावॉट):</p> <ul style="list-style-type: none"> महानिर्मितीने दि. १७.१२.२०२१ रोजी मेसर्स टीपी सौर्य लिमिटेड यांना दोंडाईचा सौर पार्क २५० मेगावॉट क्षमतेसाठी यशस्वी सौर प्रकल्प विकासक म्हणून इरादा पत्र दिले. मे. टीपी सौर्य लिमिटेडने वीज खरेदी करार संपुष्टात आणण्यासाठी महाराष्ट्र राज्य वीज नियामक आयोगाकडे याचिका दाखल केली आहे. मेसर्स टीपीएसएलने सीमांकित जमीन आणि कायदा व सुव्यवस्थेची परिस्थिती सुपूर्द करण्यात विलंब झाल्याचे कारण देत दि. १३.०३.२०२३ रोजी वीज खरेदी करार आणि अंमलबजावणी आणि समर्थन करार संपुष्टात आणण्यासाठी नोटीस बजावली,. पुढे, मेसर्स टीपीएसएलने वीज खरेदी करार समाप्त करण्यासाठी महाराष्ट्र राज्य वीज नियामक आयोगाकडे एकतर्फी याचिका दाखल केली, महानिर्मितीला वीज नियामक आयोगाकडून दि. २३.०५.२०२३ रोजी नोटीस मिळाली. भारत सरकार, नवीन आणि नविकरणीय ऊर्जा मंत्रालय (MNRE) ने दिनांक ०५.१२.२०२३ च्या पत्रान्वये, मोड ८ (UMREPP) अंतर्गत २५० मेगावॉट दोंडाईचा सौर पार्क मंजूर केला आहे. वीज नियामक आयोगाने दिनांक १३.०८.२०२४ रोजी मेसर्स टीपीएसएल यांना प्रकल्पाचे काम सुरु करण्याचे निर्देश दिले. वीज नियामक आयोगाच्या निर्देशानुसार, महानिर्मितीने दिनांक २२.०८.२०२४ च्या पत्राद्वारे मेसर्स टीपी सौर्य लिमिटेडला, विनंती केली आहे की ताबडतोब तयारी करावी आणि साइटवर प्रकल्पाचा विकास सुरु करावा. पुढे MERC ने दि. १९.११.२०२४ रोजी जमीन भाडे कराराची अंमलबजावणी पूर्ण करण्याचे निर्देश दिले जेणेकरून प्रकल्प डिसेंबर-२०२५ पर्यंत कार्यान्वित करता येईल. मेसर्स टीपी सौर्य लिमिटेड ने दि. २४.०९.२०२४ च्या पत्राद्वारे, निविदा अटीनुसार 	
--	--	--

	<p>वचनबद्ध ४९९.२७ हेक्टरपैकी ४९७.६१ हेक्टर जमीन भाडेपट्टा कराराच्या अंमलबजावणीसाठी स्वीकारली आहे. जमीन भाडेकरार लवकरच कार्यान्वित होईल.</p> <ul style="list-style-type: none"> महानिर्मितीने काम सुरु करण्यासाठी स्थानिक TPSL टीमला साइट नकाशे, क्षेत्र समन्वय आणि मार्गदर्शन प्रदान केले आहे. (कुंपण घालण्याचे काम सुरु आहे) <p>५) तरंगता सौर ऊर्जा प्रकल्प (टप्पा-१) इरई धरण (१०५ मेगावॉट):</p> <ul style="list-style-type: none"> दिनांक १७.०६.२०२२ रोजी निविदा प्रकाशित झाली . वाटाघाटीनंतर, मे. SJVN ग्रीन एनर्जी लि. हे न्यूनतम बोलीदार ठरले आहेत. त्यांनी ३.८४ रु/ kWh चे सुधारित दर सादर केले आहेत. महावितरण कडून वीज खरेदीसाठी संमती न मिळाल्यामुळे, RE बंडलिंगसाठी सौर प्रकल्प विकासकाची निवड पुनर्निविदा करण्याचा किंवा SJVNL सोबत संयुक्त उपक्रम आधारित प्रकल्प विकसित करण्याचा प्रस्ताव आहे. <p>६) EPC (टप्पा-१ व २)-१२०० मेगावॉट:</p> <ul style="list-style-type: none"> RE-बंडलिंग योजनेअंतर्गत महाराष्ट्रात विविध ठिकाणी ६०० MW टप्पा-१ व टप्पा-२ जमिनीसह EPC पॅकेजसाठी सौर ऊर्जा प्रकल्पांच्या विकासासाठी निविदा मागवण्याची जाहिरात (NIT) अनुक्रमे दि. ११.१०.२०२३ व दि. ११.०३.२०२४ रोजी प्रकाशित करण्यात आली. टप्पा-१ साठी, प्रत्येकी १०० मेगावॉटसाठी ४ निवडक बोलीदारांना (एकूण ४०० मेगावॉट) दि. २८.०६.२०२४ रोजी इरादा पत्र देण्यात आले आहेत. ६०० मेगावॉट टप्पा-२ मधील ५०० मेगावॉटसाठी, दि. ०९.१०.२०२४ रोजी इरादा पत्र देण्यात आले आहेत. उर्वरित ३०० मेगावॉट प्रकल्पाची निविदा दि. ११.१०.२०२४ रोजी प्रकाशित करण्यात आली आहे. तांत्रिक बोली दिनांक १०.०१.२०२५ रोजी उघडली, तांत्रिक छाननी चालू आहे. दिनांक २९.११.२०२३ रोजी, MSPGCL साठी RE बंडलिंग योजनेअंतर्गत विचारात घेण्यासाठी सह-स्थित (co-located) नसलेल्या RE ऊर्जा प्रकल्पांच्या मान्यतेसाठी शासनास पत्र पाठवले आहे. 	
<p>३) मुख्यमंत्री सौर कृषी वाहिनी योजना</p>	<p>अ) १७९ मेगावॉट योजना (१७९ मेगावॉट पैकी २१.०२ मेगावॉट कार्यान्वित) विविध जिल्ह्यामध्ये सौर ऊर्जा प्रकल्प : १६.१ मेगावॉट</p> <ul style="list-style-type: none"> महावितरण कंपनीने १३५० मेगावॉट क्षमतेचे प्रकाशित केलेल्या निविदेत महानिर्मिती कंपनीने त्यांच्या ताब्यात असलेल्या जिल्हानिहाय जमिनी करिता निविदे मध्ये भाग घेतला आहे. महावितरण कंपनीने दि. १२.०६.२०२०. रोजी महानिर्मिती कंपनीला विविध जिल्ह्यात १७९ मेगावॉट क्षमतेच्या प्रकल्पाकरिता इरादा पत्र निर्गमित केले आहे. M/s. EESL यांनी १७९ मेगावॉट क्षमतेचे प्रकल्प विकसित करण्यासाठी वीज दर रु. ३.११/युनिट असे सादर केले आहे. महानिर्मितीच्या ताब्यातील जमिनीवर प्रकल्पाचे पायाभूत सुविधा व वीज निष्कासन करण्याचे व्यवस्था M/s. EESL यांच्या तर्फे करण्यात येणार आहे. महानिर्मिती कंपनीने दि. ०२.०९.२०२०. रोजी M/s. EESL यांना १७९ मेगावॉट क्षमतेचे प्रकल्प विकसित करण्याकरिता इरादा पत्र निर्गमित केले आहे. महानिर्मिती कंपनीचे दि. १८.०९.२०२० रोजी M/s. EESL यांच्यासोबत वीज दर रु. ३.११/kWh करिता वीज खरेदी करार (PPA) झाला आहे. 	<p>१६.१</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • महानिर्मिती कंपनीचे दि. ३०.०९.२०२० रोजी महावितरण कंपनी सोबत वीज दर रु. ३.३०/kWh करिता (वीज खरेदी करार) PPA झाला आहे. • महानिर्मिती कंपनीतर्फे M/s. EESL यांना १५५ मेगावॉट क्षमतेच्या सौर प्रकल्पासाठी जमीन (३८ जागा) हस्तांतरण झाले आहे व उर्वरित क्षमतेच्या प्रकल्पांच्या जमीन हस्तांतरण करण्याची प्रक्रिया सुरु आहे. • १६.१ मेगावॉट (दरी- कन्नूर, जि. सांगली येथे ६.१ मेगावॉट आणि सोनगाव येथे ५ मेगावॉट आणि सांभोरा येथे ५ मेगावॉट, जिल्हा- अमरावती येथे सुरु केलेले काम प्रगतिपथावर आहे. <p>ब) ६०० मेगावॉटची स्वारस्य निविदा (EOI)</p> <ul style="list-style-type: none"> • महाराष्ट्रातील सहा प्रदेशात ६०० मेगावॉट संचयी क्षमतेचे सौर ऊर्जा प्रकल्प उभारण्यासाठी स्वारस्य निविदा (EOI) दि. २९.०८.२०२२. रोजी प्रकाशित करण्यात आली आहे. • M/s. Ellume यांनी सादर केलेले वीज दर रु. २.९७/kWh करीता त्यांना १०० मेगावॉट क्षमतेच्या सौर प्रकल्पाकरीता इरादा पत्र दि. ११.०४.२०२३. रोजी निर्गमित करण्यात आला आहे. • महानिर्मितीने प्राप्त वीज दर रु. २.९७/kWh करीता महाराष्ट्र वीज नियामक आयोग (MERC) यांच्या दि. ०९.०५.२०२३. रोजी याचिका दाखल केली आहे. • MERC ने औरंगाबाद विभागातील १०० मेगावॉट संचित सौर प्रकल्पांसाठी रु.३.०४/kWh (रु.२.९७/kWh+०.०७/kWh) दरासाठी मान्यता दिली आहे (२५ वर्षांच्या कालावधीसाठी). • MERC ने २०२३ च्या ऑर्डर क्रमांक १२० अन्वये, मेसर्स Ellume यांना देऊ केलेल्या अतिरिक्त ४०० मेगावॉट पुरस्काराच्या प्रस्तावावर विचार केला नाही, कारण EOI वर आधारित प्रस्ताव असमर्थनीय मानला जातो, बोली प्रक्रियेची अखंडता राखण्यात अयशस्वी ठरतो आणि सहभागी आणि गैर-भागीदार दोघांनाही योग्य संधी सुनिश्चित करत नाही. परिणामी, प्रदान केलेली क्षमता १०० मेगावॉटपर्यंत मर्यादित आहे. • MERC ने १०० मेगावॉटचे प्रकल्पांचे कार्यादेश देण्यास मान्यता दिली आहे. • M/s. Ellume यांना १०० मेगावॉट साठी दि. १३.०३.२०२४ रोजी इरादा पत्र जारी केले आहे. 	१००
<p>४) सौर ऊर्जेचा वापर करून २०Nm^३/Hr ग्रीन हायड्रोजन निर्मिती</p>	<ul style="list-style-type: none"> • भुसावळ औष्णिक विद्युत केंद्र येथे ५०० kW सौर ऊर्जेचा वापर करून २०Nm^३/Hr ग्रीन हायड्रोजन निर्मिती करण्याकरिता दि. २८.०७.२०२२ निविदा प्रकाशित करण्यात आली असून ०४.११.२०२२ रोजी तांत्रिक व वाणिज्यक निविदा उघडण्यात आली आणि १३.१२.२०२२ रोजी किमतीची बोली उघडण्यात आली. • महानिर्मिती ने मे. ओझोन रिसर्च अँड ॲप्लिकेशन इंडिया (ORAIPL) यांना दि. ०९.०६.२०२३ रोजी भुसावळ येथे २०Nm^३/Hr ग्रीन हायड्रोजन प्रकल्पाच्या विकासासाठी इरादा पत्र दिले आहे. • जमीन दि.१७.०५.२०२४ रोजी विकासकाला जमीन सुपूर्द करण्यात आली आहे. माती तपासणी आणि स्थलाकृति (Topography) सर्वेक्षण पूर्ण झाले आहे. डिझाईन अभियांत्रिकीचे काम प्रगतीपथावर आहे. • प्रकल्प मार्च २०२५ पर्यंत कार्यान्वित करण्याचे नियोजन आहे. • महानिर्मिती ने “MSKVY २.० योजनेअंतर्गत ५०० MW आणि ८०० MW क्षमतेसाठी बोली लावली ज्यामध्ये, महानिर्मिती ने अनुक्रमे ३९५ MW आणि ६७६ MW क्षमतेसाठी कमी दराची बोली सादर केली. महावितरणने दि. ०७.०३.२०२४ रोजी महानिर्मितीला इरादा पत्र (LOA) दिले. 	०.५

<p>५) “मुख्यमंत्री सौर कृषी वाहिनी योजना २.० ”</p>	<ul style="list-style-type: none"> • MSKVY-२.० योजनेतर्गत १०७१ मेगावॉट एकत्रित सौर ऊर्जा प्रकल्पांच्या विकासासाठी, महानिर्मिती ने EPC कंत्राटदार निवडण्यासाठी निविदा प्रकाशित केल्या. • १०६२ मेगावॉट क्षमतेच्या सौर ऊर्जा प्रकल्पांसाठी EPC कंत्राटदार निवडले आहेत आणि कंत्राटदारांना इरादा पत्र देण्यात आले आहेत. • ३९ ठिकाणी ५१४ मेगावॉट क्षमतेच्या प्रकल्पांच्या जमिनी EPC कंत्राटदारांना सुपूर्द केल्या आहेत आणि या ठिकाणी काम सुरु आहे. • ४६ ठिकाणी ५५७ मेगावॉट क्षमतेच्या प्रकल्पांच्या जमिनीचे भूसंपादन प्रगतीपथावर आहे. 	<p>१०७१</p>
--	---	-------------

महाराष्ट्र राज्य वीज पारेषण कंपनी मर्यादित
(१) कंपनीची माहिती

महापारेषणच्या कार्याचा परिचय:

महाराष्ट्र राज्य विद्युत पारेषण कंपनी लि. (संक्षिप्त नाव: महापारेषण, Mahatransco किंवा M.S.E.T.C.L) ही संपूर्णपणे महाराष्ट्र शासनाच्या मालकीची, सार्वजनिक क्षेत्रातील कंपनी आहे. पूर्वाश्रमीच्या “महाराष्ट्र राज्य विद्युत मंडळ” या संस्थेची पुनर्रचना झाल्यानंतर जून २००५ मध्ये महापारेषण कंपनी अस्तित्वात आली. वीज निर्मिती केंद्रापासून वितरण केंद्रापर्यंत वीज पारेषित करण्याची म्हणजेच विजेचे वहन करण्याची जबाबदारी महापारेषण कंपनीवर आहे. कमीत-कमी वीज हानी होईल याची काळजी घेत सुरळीत व अखंडीत वीज वहन करण्यासाठी आवश्यक त्या उपाययोजना करण्याचे कार्य महापारेषण कंपनी करीत आहे.

यासाठी महापारेषण कंपनीने राज्यात सर्वव्यापक अशी पारेषण यंत्रणा उभारली आहे. यामध्ये विविध स्तराच्या वीज वाहिन्या व मनोरे तसेच विविध स्तराच्या उपकेंद्रांचा समावेश आहे. उभारण्यात आलेल्या वाहिन्या व उपकेंद्रांचे संचलन व सुव्यवस्था राखणे इत्यादी कामांचाही समावेश महापारेषणच्या कार्यात होतो.

वरील बाबींचा विचार केल्यास संपूर्ण देशात महापारेषण ही पारेषण सेवा देणारी सर्वात मोठी राज्य पारेषण कंपनी ठरली आहे. आक्टोंबर, २०२४ अखेरपर्यंत महापारेषण कंपनीमध्ये एकूण ५१,८३४ सर्किट किलो मिटर्स लांबीच्या वीज वाहिन्या कार्यरत आहेत. तसेच कंपनीच्या अति उच्चदाब क्षमतेच्या वीज उपकेंद्रांची संख्या ७४८ असून त्यांची एकूण परावर्तन क्षमता १,३९,६४९ एम.व्ही.ए. एवढी आहे.

राज्य पारेषण उपक्रमाची कार्ये:

भारतीय विद्युत कायदा २००३ च्या कलम ३१ मधील तरतुदींस अनुसरून, राज्य शासनाने महापारेषण कंपनीस राज्य पारेषण उपक्रम (State Transmission Utility) म्हणून सूचित केले आहे. राज्य पारेषण उपक्रमाची प्रमुख कार्ये खालील प्रमाणे आहेत.

अ) राज्यांतर्गत पारेषण प्रणालीद्वारे वीजेचे वहन करणे;

ब) राज्यांतर्गत पारेषण प्रणालीशी संबंधित नियोजन व समन्वयाची खालील घटकांशी संबंधित सर्व कार्ये पार पाडणे.

(१) केंद्रीय पारेषण उपक्रम

(२) राज्य शासन

(३) निर्मिती कंपन्या

(४) प्रादेशिक उर्जा समित्या

(५) प्राधिकरणे

(६) पारेषण परवानाधारक

(७) या संदर्भात राज्य शासनाने अधिसूचित केलेली इतर कोणतीही व्यक्ती

क) राज्यांतर्गत वीज निर्मिती कंपनीपासून वीज भार केंद्रांपर्यंत सुरळीत व अखंडीत वीज पारेषणासाठी कार्यक्षम, समन्वयित आणि किफायतशीर पारेषण प्रणालीची उभारणी सुनिश्चित करणे.

ड) वीज ग्राहक, पारेषण परवानाधारक किंवा वीज निर्मिती कंपनीस पारेषण प्रणालीचा वापर करण्यासाठी भेदभावरहित मुक्त प्रवेश (Open Access) प्रदान करणे.

राज्य पारेषण उपक्रम आराखडा:

राज्य पारेषण उपक्रमाच्या सन २०२४-२५ ते २०३३-३४ या दशवार्षिक आराखड्यापैकी सन २०२५-२६ या वर्षाचा आराखडा खालीलप्रमाणे आहे.

अ. क्र.	तपशील	२०२५-२६
१	नविन उपकेंद्र उभारणी (संख्या)	३४
२	नविन वाहिनी उभारणी (स.कि.मी.) (*)	३३२१.८०
३	एच.टी.एल.एस. (स.कि.मी.)	१७९४.५४
४	परावर्तन क्षमता वाढ (एम.व्ही.ए.) (**)	१९८०५
५	रिअॅक्टर (एम.व्ही.ए.आर)	९१०
६	कॅपॅसिटर (एम.व्ही. ए.आर.)	५००
७	स्टॅटकॉम (एम.व्ही. ए.आर.)	३००
८	विशेष योजना (रु. कोटीमध्ये)	३१४.०४
९	नागपुर आयल्यार्डिंग	८२.८७
१०	भांडवली खर्च (रु.कोटी)	९७४६.१२

(*) यात संलग्न वाहिन्या उभारणे, जोड वाहिन्या उभारणे, दुसरे परिपथ उभारणी, करणे या कामांचा समावेश आहे.

(**) यात नविन उपकेंद्रांमुळे स्थापित क्षमतेचे वाढ करणे, कमी क्षमतेची रोहित्रे जादा क्षमतेच्या रोहित्रांनी बदलणे व अतिरिक्त रोहित्रे उभारणे या कामांचा समावेश आहे.

महाराष्ट्र राज्य विद्युत वितरण कंपनी मर्यादित

महाराष्ट्र राज्य विद्युत वितरण कंपनी मर्यादित

- (१) कंपनीची कार्ये व कर्तव्ये
- (२) कंपनीची माहिती
- (३) भारनियमनाबाबतची टिप्पणी
- (४) कृषिपंप ऊर्जाकरण
- (५) मुख्यमंत्री बळीराजा मोफत वीज योजना-२०२४
- (६) मुख्यमंत्री सौर कृषी वाहिनी योजना
- (७) सुधारित वितरण क्षेत्र योजना (RDSS)
- (८) निरंतर वीज योजना
- (९) जिल्हा नियोजन व विकास मंडळ अंतर्गत महावितरण कंपनीमार्फत राबविण्यात येणाऱ्या योजना
  - (अ) आदिवासी उप योजना (जिल्हास्तर)
  - (ब) आदिवासी उप योजना (विशेष कृती कार्यक्रम)
  - (क) विशेष घटक योजना (जिल्हास्तर)
- (१०) इलेक्ट्रीक व्हेईकल चार्जिंग स्टेशन
- (११) कंपनीमार्फत ग्राहकांना वीजपुरवठ्याकरिता उभारण्यात येणाऱ्या पायाभूत सुविधा
- (१२) महाराष्ट्र शासनाने विविध विद्युत ग्राहकांसाठी दिलेल्या इतर सवलती

१. महावितरण कंपनीची कार्ये व कर्तव्ये:

- (अ) कंपनी मुख्यतः वीज वितरणाच्या व्यवसायामध्ये असेल आणि त्यानुसार वितरण व्यवसायासाठी आवश्यक असणारी महाराष्ट्र राज्य विद्युत मंडळाच्या (बोर्ड) च्या मालमत्ता, मालमत्तेसंबंधी हितसंबंध, हक्क आणि दायित्वे निहित असेल, विद्युत अधिनियम, २००३ च्या भाग बारावा (बोर्डची मान्यता) (आणि त्या अंतर्गत अधिसूचित हस्तांतरण योजना) च्या तरतुदीनुसार मंडळाची मान्यता घेण्याचा महाराष्ट्र सरकारचा निर्णय आणि यासंदर्भातील ठराव, परिपत्रके, अध्यादेश व अधिसूचना आणि कंपनी पुढील निर्णय घेईल आणि कंपनी, विद्युत अधिनियम, २००३ च्या कलम १४ च्या तरतुदीनुसार वितरण परवानाधारक म्हणून काम करेल.
- (ब) उपपारेषण, वितरण, पुरवठ्याची तरतूद, पुरवठा, वहन, खरेदी, विक्री, आयात, निर्यात व विजेचा व्यापार करणे, विद्युत नियामक आयोगाच्या निर्देशानुसार वितरणात खुल्या प्रवेशाचा परिचय करून देणे.
- (क) वीजेच्या वितरणाच्या प्रयोजनार्थ प्रकल्प सहयोगी लाईन्स आणि त्यांच्याशी संबंधित सर्व गोष्टी संपादित करणे, स्थापन करणे, बांधणे, हाती घेणे, उभारणे, मांडणे, त्यांचा उपयोग करणे, कार्यान्वित करणे, व्यवस्थापन करणे, भाड्याने तसेच भाडेपट्ट्याने देणे, खरेदी करणे, विक्री करणे, सुस्थितीत ठेवणे, त्यांचे परिवर्तन करणे, फेरफार करणे, नूतनीकरण करणे, आधुनिकीकरण करणे, त्यासंबंधात काम करणे व वापर करणे, त्यात उपकेंद्रे, नागरी बांधकाम वितरण केंद्रे, केबल्स, तारा (वायर्स), तारमार्ग (लाईन्स) संचायक (अक्युमुलेटर) संयंत्रे, चलित्र (मीटर्स), मापी (मीटर) उपकरणे, सामुग्री व विजेचे उत्पादन, निर्मिती, वापर साठवण, मोजणी व वितरण लाईन्स (एलटी अँड एचटी ११/ २२/ ३३केव्ही) समावेश होतो.
- (ड) विद्युतशक्ती (इलेक्ट्रिकपॉवर) यांची खरेदी, आयात, निर्यात व्यवसाय किंवा त्यातील अन्य देवघेव यांचे कामकाज पुढे चालू ठेवणे आणि इलेक्ट्रिक उपकेंद्रे, असोशिएट्स, लाईन्स (एल टीअँड एचटी ११/ २२/ ३३केव्ही) यांचे कार्यचालन व परीक्षण आणि (इलेक्ट्रिक पॉवर). विद्युत विजेचा वापर, साठवण व मागणी तसेच वितरण व पुरवठा यांच्याशी संबंधित असणाऱ्या संबंधितांच्या कार्यक्रमांमध्ये सहकार्य करणे व सल्ला देणे.
- (इ) उच्चव्होल्टेजच्या (हायव्होल्टेज) (११ / २२ / ३३केव्ही) आणि कमी व्होल्टेजच्या तारांमार्फत आणि सहयोगी उपकेंद्रांमार्फत इलेक्ट्रिक डिस्ट्रिब्युशन लाईन्स आणि किंवा नेटवर्क उभारणे, स्थापन करणे, बांधकाम करणे, ते स्वीकारणे, उभारणे, मांडणे, उपयोगात आणणे, चालवणे, व्यवस्थापन करणे, ते भाड्याने देणे, भाडेपट्ट्याने देणे, खरेदी करणे, विक्री करणे, सुस्थितीत ठेवणे, ते परावर्धित करणे, त्यात फेर करणे, त्याचे नूतनीकरण करणे, त्यांचे आधुनिकीकरण करणे, त्यासंबंधात काम करणे व त्याचा वापर करणे आणि त्यात महाराष्ट्र राज्य व अन्यत्र कुठेही असलेले वितरण केंद्रासह सहयोगी उपकेंद्रे केबल्स, तारा (वायर्स), संचायक (अक्युमुलेटर), संयंत्रे, चलित्र (मीटर्स), मापी (मीटर्स), उपकरणे, सामुग्री संगणक व ॲसिलरी वितरण सेवांशी संबंधित असणारी सामग्री, विद्युत ऊर्जेचा पुरवठा, स्काडा आणि एएमआर सिस्टीम टेलिकम्युनिकेशन आणि टेलिमिटरिंग उपकरणे यांचा समावेश होतो. इतरांकरिता व इतरांच्या वतीने हायव्होल्टेज (११/ २२/ ३३केव्ही) आणि लोव्होल्टेज लाईन्स आणि लोव्होल्टेज लाईन्स आणि संलग्न उपकेंद्रे, उपकरणे, साधने, केबल्स, वायर्स यांची उभारणी, कार्याचलन, परीक्षण, व्यवस्थापन हाती घेणे.

२. कंपनीची माहिती:-

वीज वाहिनीतील तुट कमी करण्यासाठी मराविविकेम मध्ये एप्रिल २००३ पासून महावितरण कंपनीकडून कार्यक्रम राबविण्यात येत आहे. या सुधारणा कार्यक्रमांतर्गत विविध उपक्रम सुरु करण्यात आले.

(१) ऊर्जा लेखांकन :- परिमंडळ, मंडळ, विभागीय आणि वाहिनी स्तरावर ऊर्जा लेखांकन करून त्याचा मासिक आढावा घेण्यात येतो.

(२) तांत्रिक हानी कमी करण्यासाठी अन्य विभागांतर्गत तसेच क्षेत्रिय कार्यालयातर्फे खालील उपाय योजना करण्यात येत आहे.

वितरण प्रणाली सुधारणेसाठी पायाभूत सुविधा वाढवून तांत्रिक हानी कमी करण्यासाठी खालील कामे नियोजित आहेत :-

- (अ) नवीन उप केंद्रांची उभारणी
- (ब) अस्तित्वातील उप केंद्राची क्षमता वाढविणे (Augmentation)
- (क) नवीन उच्च दाब वीज वाहिन्या
- (ड) नवीन लघु दाब वीज वाहिन्या
- (इ) नवीन रोहित्रे

वरील सर्व बाबींमुळे वितरण जाळे सशक्त होऊन तांत्रिक हानी कमी होण्यास मदत होणार आहे.

(३) वाणिज्यिक हानी कमी करण्यासाठी खालील उपाय योजिले आहेत :-

महावितरणमध्ये Centralized Billing पद्धतीची अंमलबजावणी.

वाणिज्यिक नुकसान कमी करण्यासाठी घरगुती, वाणिज्यिक व औद्योगिक (RCI) ग्राहकांची Billing efficiency वाढविण्याचे प्रयत्न करण्यात येत आहे.

त्यासाठी अत्याधुनिक तंत्रज्ञावर आधारित स्वयंचलित मीटर वाचन (ए एमआर), कॉमन मीटर रिडींग इस्ट्रमेंट (CMRI) आर.एफ. (रेडिओ फ्रिक्वेन्सी), आय. आर (इन्फा रेड) मीटर व फोटो मीटर रिडींग याचा वापर करण्यात येत आहे.

मोबाईल ॲपद्वारे मीटर रिडींगची संकल्पना राबविण्यात येत आहे.

राज्यातील वीज चोरीला आळा घालण्यासाठी महावितरण कंपनीतर्फे विविध उपाय योजना राबविल्या जातात. त्याचा तपशील पुढील प्रमाणे आहे:-

राज्यात आज रोजी एकूण कायमस्वरूपी ४३ फिरते पथक आपापल्या कार्यक्षेत्रात नियमितपणे विद्युत संचाची तपासणी करून विद्युत संचातील अनियमितता व वीज चोरीचे प्रकार शोधून काढण्यासाठी कार्यरत आहे.

प्रविभागीय/विभागीय/उप विभागीय पातळीवर ऊर्जा लेखांकन करण्यात येते, निर्धारित वीज गळतीपेक्षा जास्त गळती असल्याचे आढळून आल्यास संबंधित विभागात लक्ष केंद्रित करून वीज गळती कमी करण्याचा प्रयत्न करण्यात येत आहे.

२. वितरण हानीची सध्या स्थिती खालीलप्रमाणे आहे:-

वर्ष	% वितरण हानी	तांत्रिक व वाणिज्यिक हानी
वर्ष	% वितरण हानी	% तांत्रिक व वाणिज्यिक हानी
२०१५-१६	१४.५१	१८.७९
२०१६-१७	१४.६८	१८.८८
२०१७-१८	१३.९०	१७.४१
२०१८-१९	१३.६३	१६.९४
२०१९-२०	१५.९१	२१.३२
२०२०-२१	१५.२९	२०.७३
२०२१-२२	१४.७४	१५.४९
२०२२-२३	१४.५६	१५.९८
२०२३-२४	१५.८०	१९.३२
२०२४-२५ (डिसेंबर २०२४ अखेर)	१४.२०	१८.५७

३. भार व्यवस्थापन:-

महावितरण कंपनीने विविध वीज निर्मिती कंपन्यांसोबत दिर्घकालीन वीज खरेदी करार केलेले असल्यामुळे वीजेची पुरेशी उपलब्धता झाल्याने राज्यात माहे मार्च २०१६ पासून भारनियमन रद्द करण्यात आलेले आहे. परंतु आणीबाणीच्या परिस्थितीमध्ये वीजेची मागणी व उपलब्धता यामध्ये तफावत निर्माण झाल्यास वीज प्रणालीच्या सुरक्षिततेसाठी तात्पुरत्या स्वरूपाचे भारनियमन करण्यात येते. तसेच फक्त स्थानिक पातळीवर अचानक काही तांत्रिक अडचणी उद्भवल्यास आवश्यकतेनुसार तात्पुरत्या भारनियमनाचे नियोजन करून ग्राहकांना सुरळीतपणे विद्युत पुरवठा केला जातो.

सन २०२४-२५ (ऑक्टोबर २०२४ पर्यंत) मध्ये महावितरणची कमाल मागणी २४५२२ मे.वॅ. एवढी आहे. सध्या राज्यात जेवढी विजेची मागणी आहे तेवढी वीज उपलब्ध आहे. त्यामुळे विजेच्या मागणी एवढा पुरवठा केला जातो. राज्यातील सर्व अकृषक वाहिन्या भारनियमनमुक्त केल्या आहेत.

- स्वतंत्र वाहिन्यांवरील उपसा जलसिंचन योजनांना १६ तास ३ फेज वीज उपलब्धता (आठवड्यातून एक दिवस साप्ताहिक सुट्टीसह) देण्यात येत आहे.
- वीज भार व्यवस्थापन करण्यासाठी तसेच कृषी पंपांसाठी आवश्यक असलेला विद्युत पुरवठा लक्षात घेऊन मा. महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोगाच्या निर्देशानुसार संपुर्ण राज्यात कृषी वाहिन्यांवरील ग्राहकांना रात्रीच्या काळात ८ तास किंवा दिवसा ८ तास श्री फेज वीजेची उपलब्धता चक्राकार पध्दतीने देण्यात येते. त्यानुसार, सद्यस्थितीत एकूण कृषी भारापैकी सर्वसाधारणपणे ५०% भार असलेल्या कृषी वाहिन्यांवर दिवसा ८ तास व उर्वरीत सुमारे ५०% भार असलेल्या कृषी वाहिन्यांवर रात्री ८ तास अशी वीजेची उपलब्धता चक्राकार पध्दतीने देण्यात येत आहे.

४. कृषिपंप ऊर्जीकरण:

महावितरण कंपनीमध्ये कृषी ऊर्जीकरणाची स्थिती खालीलप्रमाणे आहे.

मागील ३ वर्षात महावितरण कंपनीमार्फत देण्यात आलेल्या कृषीपंप वीज जोडण्या खालीलप्रमाणे -

अ.क्र.	वर्ष	दिलेल्या कृषीपंप वीज जोडण्या
१	२०२१-२२	१,४५,८६७
२	२०२२-२३	१,७०,२६३
३	२०२३-२४	१,१२,९४२
४	२०२४-२५ (डिसेंबर २०२४ अखेर)	१,४४,२२७
एकूण		४,२९,०७२

५. मुख्यमंत्री बळीराजा मोफत वीज योजना-२०२४

हवामान बदल आणि अनियमित पर्जन्यामुळे राज्यात निर्माण झालेल्या टंचाई परिस्थितीमुळे शेती करणाऱ्या शेतकऱ्यांवर नैसर्गिक आपत्ती ओढवली आहे. त्याकरिता राज्य शासनाकडून शेतकऱ्यांना मदतीचा हात देणे आवश्यक आहे. सदर परिस्थिती लक्षात घेऊन राज्य शासनाने राज्यातील लहान व मध्यम शेतकऱ्यांच्या कृषी पंपांना मोफत वीज पुरवठा करण्याचे धोरण ठरवले आहे आणि त्यानुसार माननीय उप मुख्यमंत्री (वित्त व नियोजन) यांनी दिनांक २८ जून २०२४ रोजी विधानसभेत शेतकऱ्यांना मोफत वीज देण्याची घोषणा केली. त्यानुसार राज्यातील महावितरण कंपनीच्या कृषी ग्राहकांना मदत करण्याच्या दृष्टीने व त्यांची थकबाकी वाढू न देण्याच्या उद्देशाने मुख्यमंत्री बळीराजा मोफत वीज योजना- २०२४ मंजूर करण्यात आली.

शेतकऱ्यांवर येणाऱ्या वीजबिलाचा भार उचलण्याचे शासनाने ठरविले असून राज्यातील ४४ लाख ६ हजार शेतकऱ्यांच्या ७.५ अश्वशक्ती क्षमतेपर्यंतच्या शेतीपंपांना पूर्णतः मोफत वीज पुरवली जाईल. याकरिता १४ हजार ७६१ कोटी रुपये अनुदान स्वरूपात उपलब्ध करून देण्यात येणार आहेत. तसेच योजना कालावधीत सदर रक्कमेत वाढ/घट झाल्यास त्याप्रमाणे निधी अर्थसंकल्पित करून महावितरण कंपनीस वर्ग करण्यास मान्यता देण्यात आली.

त्यानुसार दि.११.०७.२०२४ रोजी मा.मुख्यमंत्री महोदयांच्या अध्यक्षतेखाली झालेल्या मंत्रिमंडळ बैठकीत “मुख्यमंत्री बळीराजा मोफत वीज योजना-२०२४ राबविणेबाबत” पुढील निर्णय घेण्यात आले :-

१. ७.५ एच.पी पर्यंतच्या महावितरण कंपनीच्या शेती पंप ग्राहकांना एप्रिल २०२४ पासून मोफत वीज देण्यास मान्यता देण्यात आली .
२. यात ग्राहकांनी भरावयाची वीज बिल माफी केल्यामुळे सदर वीजदर सवलतीची रक्कम वार्षिक अंदाजे एकूण रु. १४,७६० कोटी शासनाकडून महावितरण कंपनीला अग्रिम स्वरूपात वर्ग करण्यास मान्यता देण्यात आली. तसेच योजना कालावधीत सदर रक्कमेत वाढ/घट झाल्यास त्याप्रमाणे निधी अर्थसंकल्पित करून महावितरण कंपनीस अग्रिम स्वरूपात वर्ग करण्यास मान्यता देण्यात आली.
३. सदर योजना ५ वर्षे म्हणजेच एप्रिल २०२४ ते मार्च २०२९ पर्यंत कालावधीकरिता राबविण्यास मान्यता देण्यात आली. ३ वर्षांच्या कालावधीनंतर सदर योजनेचा आढावा घेवून पुढील कालावधीत योजना राबविण्याबाबत निर्णय घेण्यात येईल.

सद्यस्थतीत ७.५ एच.पी. पर्यंतच्या शेतीपंप ग्राहकांना एप्रिल २०२४ ते सप्टेंबर २०२४ या कालावधीची वीज माफीची देयके वितरीत करण्यात आली आहेत.

६. मुख्यमंत्री सौर कृषी वाहिनी योजना

- राज्यातील शेतकऱ्यांना माफक दरात व त्यांच्या सोयीनुसार दिवसा अखंडित व भरवशाचा वीज पुरवठा उपलब्ध व्हावा, या दृष्टिकोनातून ज्या ग्रामीण भागामध्ये गावठाण व कृषी वीज वाहिनीचे विलगीकरण झाले आहे, अशा ठिकाणी कृषी वीज वाहिनीचे सौर उर्जेद्वारे विद्युतीकरण करण्यासाठी दिनांक १४ जून, २०१७ च्या शासन निर्णयान्वये "मुख्यमंत्री सौर कृषी वाहिनी योजना" सुरु करण्यात आली.
- मुख्यमंत्री सौरकृषी वाहिनी या योजनेतील अडचणी दूर करून अंमलबजावणी मिशन मोडमध्ये करण्याच्या दृष्टीने मुख्यमंत्री सौर कृषी वाहिनी योजना-२.० ला दिनांक ०८.०५.२०२३ अन्वये मान्यता देण्यात आली आहे.
- सदर अभियानांतर्गत सन २०२५ पर्यंत सुमारे ७००० मे. वॅ. सौर ऊर्जा निर्मितीचे उद्दिष्ट ठरविण्यात आले होते. तसेच शासन निर्णय दि.१३.०९.२०२४ अन्वये या MSKVY २.० अंतर्गत या आधी निश्चित केलेले उद्दिष्ट वाढवून १६००० मेगावॉट सौर ऊर्जा क्षमता स्थापित करण्याचे उद्दिष्ट ठरविण्यात आले आहे. त्यामुळे महाराष्ट्र राज्यातील शंभर टक्के कृषी पंप ग्राहकांना दिवसा वीजपुरवठा करण्याचे उद्देश साध्य होणार आहे.

२. MSKVY २.० साठी जमीन उपलब्धता:-

अ. महावितरण कंपनीच्या मागणीप्रमाणे संबंधित जिल्हाधिकारी यांनी वीज उपकेंद्रापासून १० किलोमीटर अंतरातील शासकीय/निमशासकीय व खाजगी जमिनीपैकी वीज उपकेंद्रापासून जवळ असणारी सुमारे ३५,००० एकर इतकी जमीन प्राधान्याने सौर ऊर्जा प्रकल्प उभारण्यास उपलब्ध करून देण्यात आली आहे.

४. सदर अभियानाचे फायदे:-

१. सदर अभियानांतर्गत उभारण्यात येणाऱ्या १६,००० मेगावॉट क्षमतेच्या सौर ऊर्जा प्रकल्पांमुळे राज्यात विविध जिल्ह्यांमध्ये विकेंद्रित पद्धतीने अंदाजे रु. ७०,००० कोटीची गुंतवणूक होईल व सौर ऊर्जा प्रकल्प उभारणे, ती २५ वर्षे चालवणे आणि त्यांची देखभाल दुरुस्ती करणे, याद्वारे ग्रामीण भागात अंदाजे १३७०० पूर्णवेळ व ३०,००० अर्धवेळ रोजगार निर्माण होतील.

५. सध्यस्थिती :-

- नवीन कंपनी- एमएसईबी सोलर अॅग्रो पॉवर लिमिटेड (एमएसएपीएल) (MSAPCL)कंपनीला नोडल एजन्सी म्हणून काम करण्यासाठी नेमणूक करण्यात आली आहे.
- SPV- MSAPCL ने सदर प्रक्रियेसाठी एकूण २२ SPV विकासकांसाठी (SPD) टेंडर द्वारे उपलब्ध करून दिल्या होत्या. त्यापैकी १७ SPV या निविदा प्रक्रियेअंती विकासकांनी (SPD) Takeover केल्या आहेत.
- निविदा -एमएसईबी सोलर अॅग्रो पॉवर लिमिटेड कंपनी मार्फत १५७०९ मे. वॅ. क्षमतेकरिता निविदा जाहिरकेल्या आहेत.
- LOA- १४८२२ मे. वॅ. क्षमतेसाठी कार्यादेश देण्यात आले आहेत.
- आजमितीस आस्थापित क्षमता- या प्रक्रियेद्वारे ५४ प्रकल्पाच्या माध्यमातून २३३.२ मे. वॅ. क्षमता कार्यान्वित झालेली आहे.
- लाभ झालेल्या शेतकऱ्यांची /कृषीपंपाची संख्या - राज्यातील १८७ अॅग्रीफिडर मार्फत ७५६०४ कृषीपंपांना दिवसाच्या काळात वीज पुरवठा करण्यात येत आहे.

७. सुधारीत वितरण क्षेत्र योजना (RDSS)

केंद्रशासनाद्वारे राज्यातील शासकीय वीजवितरण कंपन्यांना त्यांची कार्यरत कार्यक्षमता व आर्थिक स्थिरता सुधारण्याकरिता आर्थिक मदत देण्याकरिता सुधारित वितरण क्षेत्र योजना (RDSS) दि. २०.०७.२०२१ रोजीच्या कार्यालयीन ज्ञापनाद्वारे जाहीर केली आहे.

योजनेची उद्दिष्टे

- वीज ग्राहकांना दर्जेदार, विश्वासार्ह व वाजवी किंमतीचा वीज पुरवठा
- वर्ष २४-२५ पर्यंत AT&C Loss (तांत्रिक व वाणिज्यिक हानी) १२-१५% पर्यंत कमी करणे
- वर्ष २०२४-२५ पर्यंत वीज पुरवठ्याची सरासरी किंमत (Average Cost of Supply) आणि वीज पुरवठ्याचा सरासरी महसूल (Average Revenue Realized) यामधील तफावत शून्य करणे.

योजनेची वैशिष्ट्ये

- सशर्त आर्थिक सहाय्यद्वारे आर्थिक स्थिरता व परिचालन कार्यक्षमता सुधार,
- वितरण पायाभूत सुविधांचे बळकटीकरण तसेच वीजपुरवठ्याची गुणवत्ता व उपलब्धता यात सुधार,
- स्मार्ट मीटरिंग व वितरण हानी कमी करणे .

योजनेचा तपशील:

घटक-१: - स्मार्ट मीटरिंग:

(रक्कम रु. १४,५४७ कोटी)

ग्राहक मीटरिंग	:	रु. १३,४९३ कोटी
रोहित्र (Transformer) मीटरिंग	:	रु. ९३७ कोटी
वाहिनी (Feeder) व सीमा (Boundary) मीटरिंग	:	रु. ११७ कोटी

घटक-२: वितरण प्रणालीतील हानी (AT&C Loss) कमी करण्यासाठीची कामे:

रु. १३,१४९ कोटी

महावितरण सुधारीत वितरण क्षेत्र योजना (RDSS) सद्यस्थितीत मंजूर रक्कम - रु. २७,६९६ कोटी

योजनेच्या मार्गदर्शक तत्वांनुसार योजने अंतर्गत वितरण प्रणालीचे सक्षमीकरण व आधुनिकीकरण, SCADA-DMS संबंधित प्रस्तावित रु. १४,२८८ कोटी च्या कामांना मंजूरी पुढील वर्षी मिळेल.

योजनेतील महत्वाची कामे.

१. स्मार्ट मीटरिंग: एकूण रक्कम रु. १४,५४७ कोटी

- स्मार्ट मीटरिंग मध्ये एकूण २.३७ करोड बिगर शेती ग्राहकांना, ४.०७ लाख बिगर शेती वितरण रोहीत्रांना व २७,८२६ वाहिन्यांना स्मार्ट मीटर बसविणे प्रस्तावित आहे.
- सुधारित वितरण क्षेत्र योजनेमधील स्मार्ट मीटरिंग साठीच्या रु. २८,९९६ कोटी रकमेच्या कामांचे कार्यादेश पारित करण्यात आले आहेत व मीटर बसविणेचे काम प्रगतीपथावर आहे.

२. वितरण हानी कमी करणे: एकूण रक्कम रु. १३,१४९ कोटी

या योजनेमध्ये वर्ष २०२४-२५ पर्यंत तांत्रिक व वाणिज्यिक हानी १३% पर्यंत कमी करणे प्रस्तावित आहे व यामध्ये खालीलप्रमाणे महत्वाच्या कामांचा समावेश आहे.

- वाहिनी पृथक्करण (Feeder Segregation) - ४,७१२ वाहिन्या,
- वाहिनी विभाजन (Feeder Bifurcation) - ९,८४३ किमी,

- वाहिनी क्षमतावाढ - १९,८८४ किमी
- वीजचोरी प्रवण क्षेत्रात Aerial Bunched (AB) केबलचा वापर - ३०,३३२ किमी.
- मल्टी मीटर बॉक्स बसविणे - ३,९८,०८० नग
- उच्चदाब वितरण प्रणाली(HVDS) - ५,१७० रोहित्रे
- उपकेंद्रांना कॅपेसिटर बसविणे - २,०५१ नग,
- IT/OT संबंधित कामे - रु.१६८ कोटी.

योजनेच्या मार्गदर्शक तत्वांनुसार वितरण हानी कमी करणे यासाठी करण्यात येणारी कामे हि Full Turn Key पद्धतीने करण्यात येतील. सुधारित वितरण क्षेत्र योजनेमधील अंतर्भूत वितरण हानी कमी करणे साठीच्या रु. १३,१०४ कोटी रकमेच्या कामांचे कार्यादेश पारित करण्यात आले आहेत व कामे प्रगतीपथावर आहेत.

८. निरंतर वीज योजना:-

ग्राहकांना अखंडित व दर्जेदार वीज पुरवठा देण्याकरिता राज्यातील १५ वर्षांपेक्षा जास्त जुने व तांत्रिकदृष्ट्या अकार्यक्षम जुने रोहित्र बदलणे व त्यासाठी लागणारे ऑईल बदलणे याकरिता निरंतर विज योजना शासन निर्णय दि. ०५.०३.२०२४ अन्वये जाहीर करण्यात आली आहे. सदर योजनेअंतर्गत प्रत्येक वर्षी ५०० कोटी प्रमाणे ३ वर्षांसाठी १५०० कोटी इतक्या खर्चास मान्यता देण्यात आली आहे. त्यामध्ये एकूण ३४,६५३ विद्युत रोहित्रे नवीन बसवण्यात येणार असून २४,२८१ किलो ऑईल बदलणे प्रस्तावित आहे. या योजनेअंतर्गत निविदा प्रकाशित करण्यात आल्या असून कार्यादेश देण्यात आलेले आहेत.

९. जिल्हा नियोजन व विकास मंडळ अंतर्गत महावितरण कंपनीमार्फत राबविण्यात येणाऱ्या योजना:

आदिवासी उपयोजनेअंतर्गत विद्युत विकास क्षेत्रामध्ये महावितरण मार्फत खालील योजना राबविण्यात येतात.

अ. आदिवासी उपयोजना (जिल्हास्तर) :

सदरील योजना आदिवासी क्षेत्र (टीएसपी) तसेच आदिवासी क्षेत्राबाहेरील (ओटीएसपी) आदिवासी लाभार्थीकरीता राबविली जाते. हया योजनेतील ८५ टक्के निधी हा टिएसपी क्षेत्रातील तर उर्वरित निधी हा ओटीएसपी क्षेत्रातील आदिवासी लाभार्थीकरीता खर्च केला जातो. हया योजनेत प्रामुख्याने आदिवासी शेतकरी लाभार्थ्यांना त्यांच्या कृषीपंपास वीज पुरवठा देणे, आदिवासी लाभार्थ्यांना घरगुती वीज जोडण्या देणे तसेच आदिवासी क्षेत्रातील विद्युतीकरण न झालेल्या वाडी / पाड्यांचे विद्युतीकरण करणे ही कामे केली जातात.

सन २०२३-२४ मध्ये ह्या योजनेमध्ये शासनाकडून टीएसपी क्षेत्राकरीता रु. ९.६८ कोटी तर ओटीएसपी क्षेत्राकरीता रु.४.०६ कोटी इतका निधी प्राप्त झाला आहे. या योजनेत माहे मार्च २०२४ अखेर झालेल्या कामाची प्रगती पुढीलप्रमाणे :-

तपशिल		टी.पी.एस.		ओ.पी.एस.टी.	
		लक्ष्य	साध्य	लक्ष्य	साध्य
भौतिक उद्दिष्ट्ये	कृषीपंप ऊर्जाकरण	३४०	२०	१६१	४०
	घरगुती वीज जोडण्या	३८	३८	४	३
	वाडीपाडा विद्युतीकरण	१२	३	०	०
	उच्चदाब वाहिनी	१९९.२० कि.मी.	१०.१८कि.मी.	४९.१० कि.मी.	९.५७कि.मी.
	लघुदाब वाहिनी	४२.५७ कि.मी.	५.०९ कि.मी.	११.७५ कि.मी.	३.१३ कि.मी.
	वितरण रोहित्रे	४०९	१८	१२२	२०
प्राप्त निधी		रु.९.६८ कोटी		रु.४.०६ कोटी	
खर्च		रु.२.२६कोटी		रु.१.१४ कोटी	

(ब) विशेष घटक योजना (जिल्हास्तर):-

- या योजनेद्वारे अनुसूचित जाती व नवबौद्ध लाभार्थ्यांना कृषीपंप व घरगुती जोडणी देणे, दलित वस्त्यांतील पथदिव्यांचे विद्युतीकरण इ. कामे केली जातात.
- महाराष्ट्र शासनाच्या जिल्हा नियोजन व विकास मंडळामार्फत विशेष घटक योजनेंतर्गत दरवर्षी महावितरण कंपनीस कर्जाऊ स्वरूपात निधी उपलब्ध करून दिला जातो. कर्जाचा व्याजदर ११.५ टक्के इतका होता. सन २०१३-१४ पासून राज्य शासनाकडून शासन निर्णय क्र.संकिर्ण-२०१३/प्र.क्र.१८९/ऊर्जा-५, दि.३०.१२.२०१३ अन्वये अनुदान स्वरूपात देण्यास मान्यता दिलेली आहे.
- सन २०२३-२४ करिता या योजनेंतर्गत शासनाकडून रु.३५.३६ कोटी इतक्या निधीची मंजूरी देण्यात आली आहे. या योजनेत माहे मार्च २०२४ अखेर झालेल्या कामाची प्रगती पुढीलप्रमाणे :-

तपशिल		वि.घ.यो.	
		लक्ष्य	साध्य
मार्च २०२४	कृषीपंप ऊर्जाकरण	८१२	३१२
	घरगुती वीज जोडण्या	१८६	८९
	पथदिव्यांचे विद्युतीकरण	२७५	३५
प्राप्त निधी		रु. ३५.३६ कोटी	
खर्च		रु. १५.४० कोटी	

उर्वरीत कामे प्रगतिपथावर आहेत.

१०. इलेक्ट्रिक व्हेईकल चार्जिंग स्टेशन

महाराष्ट्र राज्यात एकूण २८६६ पब्लिक चार्जिंग स्टेशन आतापर्यंत स्थापित करण्यात आली आहेत. चार्जिंग स्टेशन ऊर्जा कार्यक्षमता ब्युरो (BEE) च्या ईव्ही यात्रा (EV YATRA) पोर्टलवर दर्शविण्यात आली आहे. इलेक्ट्रिक वाहनांसाठी चार्जिंग पायाभूत सुविधा पुरवविण्याकरिता महाराष्ट्र राज्य विज वितरण कंपनीस राज्य नोडल एजन्सी म्हणून नियुक्त करण्यात आले आहे. (शासन निर्णय दि. १९.०२.२०१९). राज्य शासनाने महाराष्ट्र इलेक्ट्रिक वाहन धोरण-२०२१ दि.२३ जुलै २०२१ रोजी प्रकाशित करण्यात आले आहे.

या संदर्भात महावितरण कंपनीमार्फत खालीलप्रमाणे कार्यवाही करण्यात आली आहे.

- ठाणे (११), नवी मुंबई (१२), नागपुर (६), नाशिक -२, औरंगाबाद-२, पूणे-२३, सोलापूर-२, कोल्हापूर -१, अमरावती-२, सांगली -१, वांद्रे मुंबई (प्रकाशगड)-१ अशी एकूण ६३ चार्जिंग स्टेशन (११३ चार्जर) सुरु करण्यात आलेली आहे.
- इलेक्ट्रिक व्हेईकल चार्जिंग स्टेशन वेब पोर्टल आणि मोबाईल ॲप (पॉवर अप) विकसित करण्यात आले आहे.
- खाजगी व्यक्तींना चार्जिंग स्टेशन उभारणे असल्यास त्यांना महावितरण तर्फे प्राधान्याने वीज पुरवठा करण्यात येतो.
- ई-व्हेईकल चा वापर वाढविण्यासाठी महावितरण कंपनीने स्व:खर्चाने चार्जिंग स्टेशन उभारण्याचे नियोजन महावितरणची कार्यालये व उपकेंद्रातील अतिरिक्त जागांमध्ये केले आहे.

११ .कंपनीमार्फत ग्राहकांना वीजपुरवठ्याकरिता उभारण्यात आलेल्या पायाभूत सुविधा :

अ.क्र.	तपशील	एकूण दि.३१.०३.२०२४ अखेर		२०२४-२५ मध्ये कार्यान्वित केलेले		एकूण दि.३१.१२.२०२४ अखेर	
		संख्या	क्षमता (के.व्ही.ए)	संख्या	क्षमता (के.व्ही.ए)	संख्या	क्षमता (के.व्ही.ए)
१	विद्युत उपकेंद्र	४१७५	-	२४	-	४१९९	
२	विद्युत रोहित्र	६७३६	३९१२२	४३	३६०	६७७९	३९४८२
३	वितरण रोहित्र	९३९१०३	७९६१५५६४	१५०४४	१२६७९५२	९५४१४७	८०८८३५१६
४	उच्चदाब वाहिनी (किमी) ३३/२२/११ के.व्ही.	४४७६९७	-	४४१५	-	४५२११२	-
५	लघुदाब वाहिनी (किमी)	७१७०२६	-	३९७४	-	७२१०००	-

१२.महाराष्ट्र शासनाने विविध विद्युत ग्राहकांसाठी दिलेल्या इतर सवलती

अ) यंत्रमाग ग्राहक :-

मा.वीज नियामक आयोगाचे वीजदर आदेश दि.२६.०६.२०१५ (प्र.क्र.१२१/२०१४) नुसार दि.०१.०६.२०१५ पासून सुधारीत वीजदर लागू केले होते. शासन निर्णय दि.०७.११.२०१५ अन्वये लघुदाब यंत्रमागधारकांच्या सवलतीच्या दरात सुधारणा करण्यात आली. त्यानुसार सद्यस्थितीत लघुदाब यंत्रमागधारक ग्राहकांसाठी लागू असलेले वीजदर खालीलप्रमाणे.

वर्गवारी	मा.आयोगाचे वीजदर आदेश दि.३१.०३.२०२३ (वीज दर ०१.०४.२०२४ पासून लागू)		
	मा. आयोगाचे दर (पैसे/युनिट)	शासनाचे वीजदर सवलत (पैसे/युनिट)	ग्राहकाने भरावयाचे दर (पैसे/युनिट)
लघुदाब यंत्रमागधारक			
२७अ.श. पर्यंत जोडभार	७१८	३७७	३४१
२७ अ.श. वरील जोडभार	८२९	३४०	४८९
उच्चदाब यंत्रमागधारक			
६६ केव्हीचे वर	८३६	२००	६३६
३३ केव्ही/२२ केव्ही/११ केव्ही	८९६	२००	६९६

वरील तक्त्यात नमुद सवलती व्यतिरीक्त शासनाने दि.१५/०३/२०२४ च्या शासन निर्णयानुसार जे लघुदाब यंत्रमाग उद्योग वस्त्रोद्योग विभागाकडे नोंदणी करतील व ज्यांना मान्यता प्राप्त होईल अशा २७ अश्वशक्तीपेक्षा कमी जोडभार असलेल्या लघुदाब यंत्रमाग ग्राहकांना रु.१ प्रति युनिट व २७ अश्वशक्तीपेक्षा जास्त (२०० अश्वशक्तीपेक्षा कमी) जोडभार असलेल्या लघुदाब यंत्रमाग ग्राहकांना रु.०.७५ प्रति युनिट अतिरीक्त सवलत देण्यात येत आहे.

या योजनेअंतर्गत सन २०२२-२३ साठी १६९१ कोटी, सन २०२३-२४ साठी रु.१६२७ कोटी व सन २०२४-२५ (माहे डिसें-२४ अखेर) रु.१५१६ कोटी इतकी सवलत देण्यात आली आहे.

ब) वस्त्रोद्योग ग्राहक:-

वस्त्रोद्योग धोरण २०१८-२३ अंतर्गत शासन निर्णय क्र.धोरण/२०१८/प्र.क्र.१६४९/टेक्स-५ दि.२१.१२.२०१८ नुसार विविध वस्त्रोद्योग घटकांना दि.०१ मार्च २०१९ पासून वीज दरात सवलत देण्यात येत आहे. मा. आयोगाचे दि.०१ एप्रिल २०२४ पासून लागू असलेले वीजदर व शासन सवलतीचे दर खालीलप्रमाणे:-

अ. क्र.	वस्त्रोद्योग वर्गवारी	मा. आयोगाचे वीज दर (वीज आकार + वहन आकार)	शासनाची वीज दरात सवलत	ग्राहकाने भरावयाचा प्रत्यक्ष सवलतीचा वीज दर
		रु./युनीट	रु./युनीट	रु./युनीट
उच्चदाब यंत्रमाग				
१	अ) अति-उच्चदाब	८.३६	२.००	६.३६
	ब) उच्चदाब	८.९६	२.००	६.९६
लघुदाब यंत्रमाग				
२	अ) २७ अश्वशक्तीपर्यंत	७.१८	३.७७	३.४१
	ब) २७ अश्वशक्तीपेक्षा जास्त	८.२९	३.४०	४.८९
उच्चदाब सहकारी सूत गिरणी				
३	अ) अति-उच्चदाब	८.३६	३.००	५.३६
	ब) उच्चदाब	८.९६	३.००	५.९६
लघुदाब सहकारी सूत गिरणी				
४	अ) २७ अश्वशक्तीपर्यंत	७.३३	३.००	४.३३
	ब) २७ अश्वशक्तीपेक्षा जास्त	८.४७	३.००	५.४७
उच्चदाब सूत गिरणी (इतर)				
५	अ) अति-उच्चदाब	८.३६	२.००	६.३६
	ब) उच्चदाब	८.९६	२.००	६.९६
लघुदाब सूत गिरणी (इतर)				
६	अ) २७ अश्वशक्तीपर्यंत	७.३३	२.००	५.३३
	ब) २७ अश्वशक्तीपेक्षा जास्त	८.४७	२.००	६.४७
उच्चदाब निर्टींग, होजीअरी व गारमेंटींग				
७	अ) अति-उच्चदाब	८.३६	२.००	६.३६
	ब) उच्चदाब	८.९६	२.००	६.९६
लघुदाब निर्टींग, होजीअरी व गारमेंटींग				
८	अ) २७ अश्वशक्तीपेक्षा कमी	७.३३	३.७७	३.५६
	ब) २७ अश्वशक्तीपेक्षा पेक्षा जास्त	८.४७	३.४०	५.०७
उच्चदाब प्रक्रिया उद्योग व अन्य सर्व वस्त्रोद्योग घटक				
९	अ) अति-उच्चदाब	८.३६	२.००	६.३६
	ब) उच्चदाब	८.९६	२.००	६.९६
१०	लघुदाब प्रक्रिया उद्योग व अन्य सर्व वस्त्रोद्योग घटक (१०७ अश्वशक्तीपेक्षा अधिक भार असलेले)			
	(१०७ अश्वशक्तीपेक्षा अधिक भार असलेले)	८.४७	२.००	६.४७

या योजनेअंतर्गत सन २०२२-२३ साठी ८६२ कोटी, सन २०२३-२४ साठी रु.७८४ कोटी व सन २०२४-२५ (माहे डिसें-२४ अखेर) रु.९०७ कोटी इतकी सवलत देण्यात आली आहे.

क) कृषी ग्राहक

वर्गवारी	एप्रिल २४ ते मार्च-२५ (शासन निर्णय दि.२५.०८.२०२२ नुसार माहे जून २०२१ पासून खालील सवलतीचे दर लागू आहेत.)					
	मा.म.वि.नि.आ.वीज दर		ग्राहकाने भरावयाचे दर		शासनावर पडणारा आर्थिक भार	
	मागणी आकार	वीज आकार	मागणी आकार	वीज आकार	मागणी आकार	वीज आकार
	र./अ.श./ महिना	पैसे/युनीट	र./अ.श./ महिना	पैसे/युनीट	र./अ.श./ महिना	पैसे/युनीट
	आदेश दि.३१/०३/२३ प्र.क्र. २२६/२०२२					
लघुदाब						
लघुदाब (मीटर नसलेले)						
० ते ३ अश्वशक्तीपर्यंत						
वर्गवारी-१	६८०		४२१		२५९	
वर्गवारी-२	५५२		३७०		१८२	
३ ते ५ अश्वशक्तीपर्यंत						
वर्गवारी-१	६८०		४३७		२४३	
वर्गवारी-२	५५२		३८६		१६६	
५ ते ७.५ अश्वशक्तीपर्यंत						
वर्गवारी-१	७२४		४७०		२५४	
वर्गवारी-२	५९३		४२०		१७३	
७.५ अश्वशक्तीपेक्षा जास्त						
वर्गवारी-१	८००		५४६		२५४	
वर्गवारी-२	६६८		४९५		१७३	
लघुदाब (मीटर असलेले)						
० ते ३ अश्वशक्तीपर्यंत	५२	४.५६	३७	२.५३	१५	२.०३
३ ते ५ अश्वशक्तीपर्यंत	५२	४.५६	३७	२.८३	१५	१.७३
५ ते ७.५ अश्वशक्तीपर्यंत	५२	४.५६	३७	२.८३	१५	१.७३
७.५ अश्वशक्तीपेक्षा जास्त	५२	४.५६	३७	२.८३	१५	१.७३
लघुदाब उपसा जलसिंचन योजना	५२	४.५६	३७	१.००	१५	३.५६
उच्चदाब						
उच्चदाब (मीटर असलेले)						
उपसा जलसिंचन ग्राहक						
अतिउच्चदाब	९७	५.७८	७२	१.१६	२५	४.६२
उच्चदाब (११/२२/३३)	९७	६.३८	७२	१.१६	२५	५.२२

वैयक्तिक ग्राहक						
अतिउच्चदाब	९७	५.७८	७२	३.८२	२५	१.९६
उच्चदाब (११/२२/३३)	९७	६.३८	७२	४.४२	२५	१.९६

या योजनेअंतर्गत सन २०२२-२३ साठी ६१३२ कोटी, सन २०२३-२४ साठी रु.७९४१ कोटी व सन २०२४-२५ (माहे डिसें-२४ अखेर) रु.१३,१८८ कोटी (बळीराजा वीज सवलत रु. ७९७८ कोटी सह) इतकी सवलत देण्यात आली आहे.

ड) विदर्भ, मराठवाडा ग्राहकांना वीजदरात सवलत:-

शासन निर्णय संकिर्ण-२०१५/प्र.क्र.२३८/ऊर्जा-५, दि.२९.०६.२०१६ नुसार विदर्भ, मराठवाडा प्रदेशातील औद्योगिक विकासास चालना देण्याकरिता इंधन समायोजन आकार सवलत, उद्योगांच्या कार्यक्षमतेवर आधारित सवलत व नवीन उद्योगांना प्रोत्साहनपर सवलत देण्यात येते. शासन निर्णय संकिर्ण-२०२२/प्र.क्र.११०/ऊर्जा-५, दि.२३.०६.२०२२ नुसार शासनामार्फत देण्यात येणाऱ्या सवलतींचे सुसुत्रीकरण करण्यात आले. या सवलतीची मुदत दि.३१.०३.२०२७ पर्यंत वाढविण्यात आली आहे.

या योजनेअंतर्गत सन २०२२-२३ साठी १०२२ कोटी, सन २०२३-२४ साठी रु.१०३१ कोटी व सन २०२४-२५ (माहे डिसें-२४ अखेर) रु.७५६ कोटी इतकी सवलत देण्यात आली आहे.

इ) महाराष्ट्र शासनाने विविध विद्युत ग्राहकांसाठी दिलेल्या एकूण सवलती

अ. क्र.	वर्ष	वर्गवारी निहाय अनुदान (रु.कोटी)							एकूण
		कृषी	यंत्रमाग	वस्त्रोद्योग	दुष्कालग्रस्त कृषी	कृषी १२ तास	आर.सी. आय. २०%	वि., म., उ.म., डी व डी+ औद्योगिक	
१	२०१९-२०	४६०८.९६	१३५८.१८	७१७.३८	२८.८४	०.००	०.००	१३२३.००	८००७.५२
२	२०२०-२१	६४७८.६८	११७०.७२	६४२.१३	०.००	०.००	०.००	११९२.३४	९४८३.८७
३	२०२१-२२	५४२०.३२	१३००.७३	६९८.०१	३.५१	०.००	०.००	८२५.९७	८२४८.५४
४	२०२२-२३	६१३१.६७	१६९१.२२	८६१.७८	०.००	०.००	०.००	१०२२.४५	९७०७.१२
५	२०२३-२४	७९४१.१८	१६२७.४१	७८४.५५	१४२५.९०	०.००	०.००	१०३०.७०	१२८०९.७४
६	२०२४-२५ (डिसें-२४ अखेर)	१३१८८.२५*	१५१५.९३	९०७.१२**	(०.४८)	०.००	०.००	७५५.९५	१६३६६.७७

टिप: *सन २०२४-२५ (माहे डिसें-२४ अखेर) करिता वरील कृषी ग्राहकांच्या सवलतीमध्ये बळीराजा मोफत वीज सवलतीपोटी देण्यात आलेली रक्कम रु.७,९७८ कोटीचा समावेश करण्यात आला आहे.

**सन २०२४-२५ (माहे डिसें-२४ अखेर) करिता वरील वस्त्रोद्योग ग्राहकांच्या सवलतीमध्ये हातमाग घरगुती वीज सवलतीपोटी देण्यात आलेली रक्कम रु.६२ लक्ष समाविष्ट करण्यात आली आहे.

महाराष्ट्र ऊर्जा विकास अभिकरण

- (१) महाऊर्जाचे कार्ये व कर्तव्ये.
- (२) महाऊर्जाचे प्रकल्प.

महाराष्ट्र ऊर्जा विकास अभिकरण

- १) महाऊर्जाची कार्ये व कर्तव्ये.
- २) महाऊर्जामार्फत राबविण्यात येणारे प्रकल्प/योजना.

१. महाऊर्जाची कार्ये व कर्तव्ये:

महाराष्ट्र शासनाने जुलै, १९८५ मध्ये महाराष्ट्र ऊर्जा विकास अभिकरण (महाऊर्जा) ही स्वायत्त संस्था म्हणून मुंबई सार्वजनिक विश्वस्त व्यवस्था अधिनियम, १९५० व सहकारी संस्था नोंदणी अधिनियम, १८६० अन्वये नोंदणी केली आहे. जुलै, १९८६ पासून महाऊर्जाने आपल्या कार्यास प्रत्यक्ष सुरुवात केली. महाऊर्जाच्या नियामक मंडळावर मा. मंत्री (ऊर्जा / नवीन व नवीकरणीय ऊर्जा) & अध्यक्ष, मा. राज्यमंत्री (ऊर्जा / नवीन व नवीकरणीय ऊर्जा) - उपाध्यक्ष तसेच विविध खात्यांचे प्रधान सचिव / सचिव हे सदस्य व महासंचालक, महाऊर्जा - सदस्य सचिव आहेत.

महाऊर्जाची प्रमुख उद्दिष्टे पुढील प्रमाणे (अ) अपारंपरिक, पुनःनिर्मितीक्षम व पर्यायी ऊर्जा स्रोतांचा प्रचार, प्रसार व विकास करणे (ब) पुनःनिर्मितीक्षम ऊर्जा स्रोतांपासून वीजनिर्मिती करण्यास प्रोत्साहन देणे (क) ऊर्जा बचतीचे कार्यक्रम हाती घेणे व त्याचा प्रचार व प्रसार करणे व (ड) राज्य शासन व केंद्र शासनाच्या अपारंपरिक ऊर्जा स्रोत मंत्रालय मार्फत पुरस्कृत केल्या जाणाऱ्या कार्यक्रमांची अंमलबजावणी करणे.

राज्यातील विविध क्षेत्रांमध्ये ऊर्जा संवर्धन करण्यासाठी मोठया प्रमाणात वाव आहे. औद्योगिक, कृषी, घरगुती व वाणिज्यिक क्षेत्रात साधारणतः अनुक्रमे २५ टक्के, ३० टक्के, २० टक्के व ३० टक्के ऊर्जा बचतीस वाव आहे. ऊर्जा संवर्धनाचे महत्व ओळखून भारत सरकारने “ऊर्जा संवर्धन कायदा, २००१” हा जून २००२ मध्ये पारित केला असून त्याच्या अंमलबजावणीसाठी राष्ट्रीय स्तरावर ब्युरो ऑफ एनर्जी इफीसीएन्सी (BEE) या संस्थेची स्थापना केली आहे. महाराष्ट्र शासनाने “ऊर्जा संवर्धन कायदा, २००१” च्या कलम १५(डी) नुसार कायद्यातील तरतुदींचे समन्वय, नियमन आणि अंमलबजावणी करणे करिता महाराष्ट्र ऊर्जा विकास अभिकरण (महाऊर्जा) यांस “पदनिर्देशित संस्था” शासन निर्णय क्र. ईएसए१००२//सीआर ८१९२/ एनआरजी-५ दि. १२ जून, २००३ नुसार अधिसूचित केले असून, महाऊर्जामार्फत ऊर्जा संवर्धनाचा वाव असलेल्या सर्व संभाव्य क्षेत्रांमध्ये केंद्र व राज्य शासनाचे विविध योजना व कार्यक्रम राबविण्यात येत आहे.

महाराष्ट्रात सन २०३० पर्यंत अपारंपरिक ऊर्जा स्रोतांपासून वीजनिर्मिती ही राज्यातील एकूण वीज निर्मितीच्या ४३.३३ टक्के करण्याचे उद्दिष्ट महाराष्ट्र राज्य विद्युत नियामक आयोगाने निश्चित करून दिले आहे. शासनाने १९९३-९४ पासून अपारंपरिक ऊर्जा स्रोतांपासून वीजनिर्मितीस प्रोत्साहन देण्यासाठी वेळोवेळी धोरणात्मक निर्णय घेतले आहेत. सध्या उपलब्ध असलेल्या अपारंपरिक ऊर्जा स्रोतांमध्ये सौर व पवनऊर्जा हे सर्वात महत्वाचे स्रोत असून या स्रोतातून देशात जास्तीत जास्त ऊर्जा निर्मिती होत आहे. याबरोबरच कृषि अवशेष, ऊसाच्या चिपाडापासून, लघुजल व शहरी तसेच औद्योगिक घनकचरा हे इतर महत्वाचे स्रोत आहेत. अपारंपरिक ऊर्जा स्रोतांद्वारे ऊर्जा निर्मितीचा राज्यात असलेला वाव आणि याबाबतची झालेली साध्यता याबाबतची माहिती खालीलप्रमाणे.

२. अपारंपरिक ऊर्जा स्रोतांपासून वीजनिर्मिती:

महाऊर्जाची अपारंपरिक ऊर्जा स्रोतांपासून वीजनिर्मितीच्या नवीन धोरणाच्या अंमलबजावणीमुळे महाराष्ट्र राज्य देशात पाचवा क्रमांकावर अग्रेसर असून दिनांक ३१/१०/२०२४ अखेर एकूण १३५७५.३४४ मेगावॉट क्षमतेचे (लघुजल विद्युत प्रकल्पासहीत) प्रकल्प आस्थापित केलेले आहेत.

अ.क्र.	ऊर्जा स्रोत	देशातील वाव (मे.वॅ)	महाराष्ट्रातील वाव (मे.वॅ)	राज्यातील आस्थापित क्षमता (मे.वॅ) (३१/१०/२०२४ पर्यंत)
१	पवन ऊर्जा प्रकल्प	६९५५००	९८२१०	५२२१.९१
२	ऊसाच्या चिपाडावर आधारित सहवीज निर्मिती प्रकल्प	१३८१८.४	३९१७	२६९०.३०
३	कृषी अवशेषांवर आधारित प्रकल्प	२८४४५.५२	२६२९.५५	२१५.००
४	* लघुजल विद्युत प्रकल्प	२११३३.६१	७८६.४२	३७०.०७५
५	शहरी घन कचऱ्यावर आधारित वीजनिर्मिती	५६९०	८९८	१७.००
६	औद्योगिक कचऱ्यापासून वीजनिर्मिती प्रकल्प			४१.७८८
७	** सौर ऊर्जा प्रकल्प	७४९०००	६४३२०	७६०४.००
		एकूण १५१३५८७.५३	१७०७६०.९७	१६१६०.०७३

* लघुजल ऊर्जा - ३७०.०७५ मेगावॉट क्षमतेचे प्रकल्प जलसंपदा विभागाने उभारले आहेत.

** सौर रूफ टॉपची माहिती महावितरण यांच्या वेब पोर्टल वर २५८५.३६ मे.वॅ असून राज्यात सौर पारेषण संलग्न प्रकल्प आणि सौर रूफ टॉप असे एकूण ७६०४.६३१ मे. वॅ. कार्यान्वित आहेत.

❖ महाऊर्जाकडे नोंदणीकृत केलेल्या परंतु अद्यापपर्यंत कार्यान्वित न झालेल्या प्रकल्पांची माहिती:

अ.क्र.	ऊर्जा स्रोत	महाऊर्जाकडे नोंदणीकृत केलेल्या परंतु अद्यापपर्यंत कार्यान्वित न झालेल्या प्रकल्पांची माहिती (३१/१०/२०२४ पर्यंत) (मे.वॅ)
१	पवन ऊर्जा प्रकल्प	१७९१.८१
२	ऊसाच्या चिपाडावर आधारित सहवीज निर्मिती प्रकल्प	११५.५

३	कृषी अवशेषांवर आधारित प्रकल्प	०
४	लघुजल विद्युत प्रकल्प	१७.१२८
५	शहरी घन व द्रव कचऱ्यापासून वीजनिर्मिती	०
६	औद्योगिक कचऱ्यापासून वीजनिर्मिती प्रकल्प	०
७	सौर ऊर्जा प्रकल्प	११४१.९१७
	एकूण	३०६६.३५५

२.१) पवनऊर्जा निर्मिती –

केंद्र शासनाने १९९३-९४ पासून व्यापारी दृष्टीकोन समोर ठेवल्याने पवनऊर्जा निर्मितीचे परिणामकारकरित्या व्यापारीकरण झाले आहे. पवनऊर्जा वीजनिर्मिती क्षेत्रात पूर्ण जगाची स्थापित क्षमता ८,९८,८५६ मेगावॉट इतकी आहे. जगात भारत पवनऊर्जा निर्मिती क्षेत्रात (४७३६२.९२ मे.वॅ.) (स्रोत- MNRE च्या अधिकृत संकेतस्थळावरील उपलब्ध माहितीनुसार दि. ३० सप्टेंबर २०२४ अखेरपर्यंत) चौथ्या क्रमांकावर असून, चीन (३,६५,९६४.२ मे.वॅ.), अमेरिका (१,४१,६७३.९ मेगावॉट), जर्मनी (६६,१६३ मेगावॉट) हे देश अनुक्रमे एक ते तीन क्रमांकावर आहेत. नवीन व नवीकरणीय ऊर्जा मंत्रालय, नवी दिल्ली, महाराष्ट्र शासन यांचे आर्थिक सहाय्य व महाऊर्जाने स्वनिधीतून महाराष्ट्रात ११.०९ मेगावॉट क्षमतेचे पथदर्शी प्रकल्प उभारण्यात आले आहेत. राज्यात आजमितीस ९८२१०.०० मेगावॉट क्षमतेच्या प्रकल्प उभारणीस वाव असून पवनऊर्जा निर्मिती प्रकल्प उभारणीस योग्य असलेली नवीन ठिकाणे शोधण्यासाठी वारामापन केंद्र आस्थापित करण्यात येत आहेत.

पथदर्शी प्रकल्पाची तांत्रिक व्यवहार्यता पाहता आणि राज्य शासनाने याबाबत वेळोवेळी जाहीर केलेल्या आकर्षक धोरणामुळे राज्यात पवनऊर्जा क्षेत्रात खाजगी ऊद्योजकांनी मोठी गुंतवणूक केली आहे. दि. ३१/१०/२०२४ पर्यंत ५२२१.९१ मेगावॉट इतक्या क्षमतेचे पवनऊर्जा प्रकल्प उभारण्यात आले आहेत.

केंद्र शासनाच्या खाजगी क्षेत्राद्वारे वारामापन करणे व पवन ऊर्जा प्रकल्प विकसित करण्याच्या धोरणानुसार राज्यातही खाजगी क्षेत्राद्वारे वारामापन कार्यक्रम घेण्यात येत असून त्यातूनही नवीन पवन ऊर्जा निर्मितीक्षम ठिकाणे विकसित होत आहेत. शासनाने दि. ३१ डिसेंबर, २०२० रोजी अपारंपरिक ऊर्जा धोरण-२०२० जाहीर केले असून या धोरणांतर्गत २५०० मे.वॅ. क्षमतेचे पवन ऊर्जा प्रकल्प आस्थापित करणेचे उद्दिष्ट निश्चित केले करण्यात आले आहे. या धोरणांतर्गत राज्यात नित्यनूतनशील ऊर्जा खरेदी बंधन पूर्ण करण्याकरीता, राज्यात निजी वापर, खुला प्रवेश व इतर राज्यात विजेची निर्यात करण्यासाठी पवन ऊर्जा प्रकल्प विकसित करता येतील. अपारंपरिक ऊर्जा स्रोतांपासून वीज निर्मितीच्या प्रकल्पांसाठी एकत्रित धोरण-२०२० बाबतची एकत्रित कार्यपध्दती दि. ११ मे, २०२२ च्या शासन निर्णयान्वये निश्चित करण्यात आली. तसेच अपारंपरिक ऊर्जा निर्मिती धोरण-२०२० मध्ये, अपारंपरिक ऊर्जा निर्मिती प्रकल्पांना सोयी सवलती/अनुदान स्वरूपात आर्थिक सहाय्य अंतर्भूत करून प्रोत्साहनात्मक सुधारणा दि. ३० जून, २०२२ च्या शासन निर्णयान्वये जाहिर करण्यात आल्या आहेत. सदर प्रोत्साहनात्मक सुधारणांबाबतची कार्यपध्दती दि. ३० नोव्हेंबर, २०२२ च्या शासन निर्णयान्वये निश्चित करण्यात आली आहे.

पवनऊर्जा क्षेत्रातील सामाजिक व आर्थिक परिवर्तन:

भारतात पवनऊर्जा उद्योग मोठ्या प्रमाणात वाढत आहे. कोणत्याही प्रकारचा नवीन विकास करण्यासाठी त्याचा वातावरणावर होणारा परिणाम, भौगोलिक वातावरण, रोजगार निर्मिती, आर्थिक परिस्थिती इ. बाबींचा विचार करावा लागतो. पवनऊर्जा प्रकल्प कार्यक्रम हा दुर्गम व डोंगरी विभागात राबविला जातो. पवनऊर्जा प्रकल्पामुळे तेथील स्थानिक लोकांना रोजगार उपलब्ध झाले आहेत, तेथे मूलभूत सुविधा जसे कि रस्ते, वीज वाहिन्या यांचा विकास झाला आहे. तसेच तेथील आर्थिक परिस्थितीही सुधारली आहे.

२.२) बॅग्स कोजनरेशन / सहवीजनिर्मिती प्रकल्प:

केंद्रशासनाच्या नवीन व नवीकरणीय ऊर्जा मंत्रालय, दिल्ली यांच्या अभ्यासानुसार, राज्यात साखर कारखान्यांमधिल सहवीज निर्मिती प्रकल्पांद्वारे ३११७ मेगावॉट अतिरिक्त वीज निर्मितीस वाव आहे. पारंपरिक पध्दतीने साखर कारखान्यात २१ / ३२ बार दाबाचे बाष्पकाचा वापर होतो. आत्तापर्यंत साखर कारखान्याचा अभ्यासाकरता ६६ / ८७ दाबाच्या बाष्पकांचा वापर करून सहवीजनिर्मिती करणे फायदेशीर ठरते. महाराष्ट्रात ऊसाच्या चिपाडापासून ऊर्जा निर्मितीचे दिनांक ३१/१०/२०२४ अखेर एकूण २६९०.३० मे.वॅ. क्षमतेचे एकूण १५३ प्रकल्प कार्यान्वित झालेले आहेत.

अपारंपरिक ऊर्जा धोरण -२०२० दि.३१ डिसेंबर, २०२० व धोरणाची कार्यपद्धती ११ मे, २०२२ रोजी जाहीर केली केली असून उसाच्या चिपाडावर आधारित सहवीज निर्मिती प्रकल्पांसाठी १३५० मे.वॅ. क्षमतेचे उद्दिष्ट निश्चित करण्यात आले आहे. सदर धोरणांतर्गत ३६२.१ मे.वॅ. क्षमतेच्या २१ सहवीज निर्मिती प्रकल्पांना महाऊर्जामार्फत नोंदणी देण्यात आली आहे. त्यापैकी १२ सहवीज निर्मिती प्रकल्प कार्यान्वित झाले असून त्यांची एकत्रित क्षमता २४६.६ मे.वॅ. आहे.

२.३) कृषिजन्य अवशेषांवर आधारित वीजनिर्मिती:

सामाजिक, आर्थिक आणि पर्यावरणाचे फायदे लक्षात घेता या ऊर्जा स्रोतांकडे अधिक महत्त्व देणे गरजेचे आहे. सदर प्रकल्पास आता तांत्रिक परिपक्वता आली असून त्याचा व्यापारी दृष्टीकोनातून उपयोग करणे शक्य झाले आहे. केंद्रशासनाच्या नवीन व नवीकरणीय ऊर्जा मंत्रालय, दिल्ली यांच्या अभ्यासानुसार, कृषिजन्य टाकाऊ अवशेषांपासून वीज निर्मितीच्या क्षमतेच्या मुल्यांकन अभ्यास अहवालानुसार राज्यात कृषिजन्य टाकाऊ अवशेषांपासून २६२९.५५ मेगावॉट इतक्या वीज निर्मितीस वाव असल्याचे दिसून येते. महाराष्ट्र राज्य विद्युत नियामक आयोगाने (MERC) कृषिजन्य अवशेषावर आधारित ऊर्जा निर्मिती प्रकल्पाकरिता वेगळ्याने वीज विक्री दर जाहिर केले आहेत. त्याअन्वये महाराष्ट्रात दिनांक ३१/१०/२०२४ अखेर २१५ मे.वॅ. क्षमतेचे १९ प्रकल्प कार्यान्वित झालेले आहेत.

शासनाने अपारंपरिक उर्जा स्रोतांपासून ऊर्जा निर्मितीचे धोरण - २०१५ दि. २०/७/२०१५ रोजी जाहीर केले असून या धोरणानुसार कृषिजन्य अवशेषावर आधारित ऊर्जा निर्मिती प्रकल्पाकरिता निष्कासन व्यवस्था उभारण्यासाठी होणा-या खर्चाच्या कमाल रु. १ कोटी प्रति प्रकल्प व भांडवली अनुदान म्हणून कमाल रु. १ कोटी प्रति प्रकल्प इतके अनुदान हरित ऊर्जा निधीमधून उपलब्धतेनुसार देणेबाबतची तरतूद केली होती. याकरिता शासन निर्णय दि. ९ सप्टेंबर, २०१५ नुसार कार्यपद्धती जाहीर करण्यात आली असून त्यासाठी ३०० मे.वॅ. क्षमतेचे उद्दिष्ट निश्चित करण्यात आले होते.

२.४) लघु जल विद्युत निर्मिती :

हंगामी आणि बारमाही पाण्याचा प्रवाह हा ग्रामीण भागातील एक उत्तम ऊर्जा स्रोत आहे. महाराष्ट्रात ७८६.४६ मेगावॉट क्षमतेचे प्रकल्प उभारणेस वाव असून त्यापैकी दिनांक ३१/१०/२०२४ अखेर एकूण ३७०.०७५ मेगावॉट क्षमतेचे प्रकल्प जलसंपदा विभागामार्फत उभारले आहेत.

शासनाने महाऊर्जास शासन निर्णय दि. ८/१२/२००५ अन्वये ५ मे.वॅ. क्षमतेपर्यंत लघुजल विद्युत निर्मिती प्रकल्प नदीउतार, धबधबे व कोल्हापूर पद्धतीच्या बंधा-यांवर विकसित करण्यास मंजूरी दिलेली आहे. लघुजल विद्युत निर्मितीचे प्रकल्प जलसंपदा विभागामार्फत वितरित करण्यात येत असून खाजगी प्रवर्तकांकडून सदर प्रकल्प विकसीत केले जात आहेत. अ.पा.ऊ शासन धोरण ३०.०८.२०१४ अन्वये ५ ते २५ मे.वॅ. पर्यंतच्या सर्व प्रकारच्या प्रकल्पांचा समावेश धोरणात करण्यात आला आहे.

शासनाने अपारंपरिक ऊर्जा निर्मिती धोरण-२०२० दि. ३१ डिसेंबर, २०२० व धोरणाची कार्यपद्धती दि. ११ मे, २०२२ रोजी जाहिर केले असून त्या अन्वये ३८० मे.वॅ. क्षमतेचे उद्दिष्ट निश्चीत करण्यात आले आहे. अपाऊ धोरण-२०२० दि.३१ डिसेंबर, २०२० व धोरणाची कार्यपद्धती ११ मे, २०२२ नुसार १७.१७८ मे.वॅ. क्षमतेच्या ०७ लघु जल विद्युत निर्मिती प्रकल्पांना महाऊर्जामार्फत नोंदणी देण्यात आली असून ०.०५ मे.वॅ. क्षमतेचे ०१ लघु जल विद्युत निर्मिती प्रकल्प कार्यान्वित झाला आहे.

२.५) शहरी / औद्योगिक घन कचऱ्यावर आधारित वीजनिर्मिती :

वाढत्या शहरीकरण व औद्योगिकीकरणामुळे कचरा निर्मिती मोठ्या प्रमाणात होत असून त्याची विल्हेवाट लावणे ही एक समस्या बनली आहे. या समस्येवर मात करून विकसित तंत्रज्ञानाचा योग्य वापर करून या कचऱ्यापासून मोठ्या प्रमाणात ऊर्जा निर्मिती करणे शक्य आहे. सध्या उपलब्ध असलेले तंत्रज्ञान पाहता, कचऱ्यापासून ऊर्जा निर्मिती प्रकल्प आर्थिक दृष्टीने सक्षम ठरू शकतात. राष्ट्रीय पातळीवर सुमारे ८३६६ मेगावॉट कचऱ्यापासून ऊर्जा निर्मितीस वाव आहे. तसेच नवीन व नवीकरणीय ऊर्जा मंत्रालय, नवी दिल्ली, भारत सरकार यांचेकडील अहवालानुसार महाराष्ट्रात ८९८ मेगावॉट क्षमतेचे शहरी घनकचऱ्यापासून प्रकल्प उभारण्यास वाव आहे.

दिनांक ३१/१०/२०२४ अखेर औद्योगिक कचऱ्यावर आधारित पारेषण संलग्न ८.७२५ मे.वॅ. आणि स्वयंवापरासाठी ३३.०६३ मे.वॅ. (पारेषण विरहीत) असे एकूण ४१.७८८ मे.वॅ. क्षमतेचे ऊर्जा निर्मिती प्रकल्प महाराष्ट्रात कार्यान्वित झाले आहेत. तसेच, शहरी घनकचऱ्यावर आधारित वीज निर्मितीचे एकूण १७ मे.वॅ. क्षमतेचे ०२ प्रकल्प राज्यात कार्यान्वित झाले आहे. यामध्ये सोलापूर मनपा हद्दीत कचऱ्यावर प्रक्रीया करून पारेषण संलग्न ३ मे.वॅ. क्षमतेचा वीज निर्मिती प्रकल्प दि. ०४.०७.२०१३ रोजी कार्यान्वित झाला आहे व मे. अँटोनी लारा यांच्या पीसीएमसी मोशी येथिल १४ मे.वॅ. क्षमतेच्या शहरी घन कचऱ्यावर आधारित पारेषण संलग्न निर्मिती प्रकल्पास महाऊर्जामार्फत नोंदणी देण्यात आली असून सदरचा प्रकल्प दि. ०५.१०.२०२३ रोजी कार्यान्वित झाला आहे.

शासनाने अपारंपरिक ऊर्जा निर्मिती धोरण-२०२० दि. ३१ डिसेंबर, २०२० व धोरणाची कार्यपद्धती दि. ११ मे, २०२२ रोजी जाहिर केले असून त्या अन्वये २०० मे.वॅ. क्षमतेचे उद्दिष्ट निश्चीत करण्यात आले आहे.

२.६) सौर ऊर्जा निर्मिती:

सन २०२१ मध्ये ग्लासगो येथे झालेल्या United Nations Framework Conventional on Climate Change Conference यांच्या COP २६ परिषदेमध्ये मा. पंतप्रधान महोदयांनी भारत देशासाठी खालील ५ मुख्य उद्दिष्टे साध्य करण्याबाबत जाहीर केले आहे. यामध्ये २०३० पर्यंत ५०० गिगॅवॉट अपारंपरिक ऊर्जा क्षमता साध्य करणे, सन २०३० पर्यंत ५० टक्के ऊर्जा अपारंपरिक ऊर्जा स्रोतांपासून निर्माण करणे, आतापासून २०३० पर्यंत एकूण अनुमानित कार्बन उत्सर्जनात एक अब्ज टन कपात करणे, २००५ च्या तुलनेत २०३० पर्यंत अर्थव्यवस्थेतील कार्बन तीव्रतेत ४५% घट करणे आणि २०७० पर्यंत निव्वळ शून्य उत्सर्जनाचे लक्ष्य गाठणे.

महाराष्ट्र राज्यामध्ये सौरऊर्जा मुबलक प्रमाणात उपलब्ध असून त्यापासून स्वच्छ व प्रदुषण विरहीत वीजनिर्मिती करता येऊ शकते. सदर ऊर्जा शाश्वत व निरंतर स्वरूपाची असून ती सर्वत्र उपलब्ध आहे. अशा सौरऊर्जा स्रोतांचे अनन्य साधारण महत्व लक्षात घेऊन शासनाने अपारंपरिक ऊर्जा धोरण २०१५ दि. २० जुलै, २०१५ रोजी जाहीर केले. सदर धोरणांतर्गत ७५०० मे.वॅ. क्षमतेचे सौर ऊर्जापासून वीज निर्मिती प्रकल्प विकसित करण्याचे उद्दिष्ट होते.

शासनाने अपारंपरिक ऊर्जा निर्मिती धोरण-२०२० दि. ३१ डिसेंबर, २०२० व धोरणाची कार्यपद्धती दि. ११ मे, २०२२ रोजी जाहीर केले असून त्याअन्वये सौर ऊर्जा निर्मितीचे १२९३० मे.वॅ. क्षमतेचे उद्दिष्ट निश्चीत करण्यात आले आहे.

नवीन व नवीकरणीय ऊर्जा, मंत्रालय, नवी दिल्ली यांच्या विविध योजने अतर्गत व महाराष्ट्र शासनाच्या अपारंपरिक ऊर्जा धोरणांतर्गत ऑक्टोबर- २०२४ अखेर राज्यात एकूण ७६०४ मे.वॅ. क्षमतेचे सौर ऊर्जा प्रकल्प कार्यान्वित झाले आहेत.

३) अपारंपरिक ऊर्जा स्रोतांपासून वीजनिर्मितीचे धोरण २०२०:-

सद्यःस्थितीत अपारंपरिक ऊर्जा स्रोतांपासून वीजनिर्मितीकरिता महाराष्ट्र राज्य विद्युत नियामक आयोगाकडून वीज वितरण कंपन्यांना विविध नवीन व नवीकरणीय ऊर्जा स्रोतांपासून वीज खरेदीचे बंधन घातले आहे. तसेच नवीन व नवीकरणीय ऊर्जा स्रोतांमध्ये वीज विक्रीचे पर्याय उपलब्ध होत असल्याने राज्यासाठी नवीन अपारंपरिक ऊर्जा स्रोत वीज निर्मिती धोरणाची आवश्यकता होती. यास अनुसरून नवीन गुंतवणूक येण्यासाठी पुढील ५ वर्षांकरिता नवीन अपारंपरिक ऊर्जा स्रोत वीज निर्मिती धोरण २०२० जाहीर झाले असून धोरणांतर्गत पारेषण संलग्न प्रकल्पांसाठी खालीलप्रमाणे स्रोतनिहाय उद्दिष्टे आहेत.

अ.क्र.	अपारंपरिक ऊर्जा स्रोत	उद्दिष्ट (क्षमता मे. वॅ.)
१.	पवन ऊर्जेद्वारे वीज निर्मिती प्रकल्प	२५००
२.	सौर ऊर्जेद्वारे वीज निर्मिती प्रकल्प	१२९३०
३.	ऊसाच्या चिपाडांवर / कृषि अवशेषांवर आधारित सह-वीज निर्मिती प्रकल्प	१३५०
४.	लघु जल विद्युत निर्मिती प्रकल्प	३८०
५.	शहरी घनकचऱ्यावर आधारित वीज निर्मिती प्रकल्प	२००
	एकूण	१७३६०

तसेच धोरणांतर्गत पारेषण विरहित प्रकल्पांसाठी खालीलप्रमाणे उद्दिष्टे आहेत.

अ.क्र.	योजना / संयंत्र	प्रति वर्ष उद्दिष्ट (क्षमता / संख्या)
१.	इमारतीचे छत (रूफटॉप) व जमीनीवरील पारेषण विरहित / हायब्रीड सौर विद्युत संच	५२००० कि.वॅ.
२.	सौर कृषी पंप आस्थापित करणे	१००००० नग
३.	लघुजल व नळ पाणीपुरवठ्यासाठी सौर पंपाची आस्थापना	२००० पंप
४.	ग्रामीण विद्युतीकरण कार्यक्रम	१०००० घरे
५.	विकेंद्रित सुक्ष्म पारेषण (Micro Grid) प्रकल्प	२० गावे
६.	सौर उष्णजल संयंत्र व स्वयंपाकासाठी सौर ऊर्जेवर आधारित संयंत्र	५५००० चौ. मी
७.	सौर ऊर्जेवर आधारित Cold Storage	८०० नग

४) राज्य शासनाच्या विविध कार्यक्रमांतर्गत महाऊर्जास प्राप्त होणा-या निधीचा तपशील :

अपारंपरिक ऊर्जा स्रोत अंतर्गत विविध योजनांवर वित्तवर्ष २०२२-२३ मध्ये प्राप्त झालेल्या निधीच्या अनुषंगाने खर्च झालेला निधी, वित्तवर्ष २०२३-२४ मध्ये प्राप्त निधी व वित्तवर्ष २०२४-२५ मध्ये मंजूर निधी याबाबतची तपशीलवार माहिती खालीलप्रमाणे आहे.

रु. कोटी

अ. क्र.	कार्यक्रमाचे नांव	लेखाशीर्ष क्र.	वित्तवर्ष २०२२-२३ मध्ये प्राप्त व खर्च निधी	वित्तवर्ष २०२३-२४ मध्ये प्राप्त व खर्च निधी	वित्तवर्ष २०२४-२५ साठी मंजूर निधी
अ.	अपारंपरिक ऊर्जा स्रोत कार्यक्रम (एन.आर.एस.ई.)	२८१०००३४	३२.७१७७	३.५७३२	४४.९९९८
ब.	हरित ऊर्जा निधी कार्यक्रम (जी.सी.एफ.)	२८१००१२३	३२.१४१२	२४.६४१६	१८२.३३३५
क.	सौर कृषि पंप योजना - सर्वसाधारण गटासाठी	२८१००९०२	७६.३७७०	५८.९२९७	२५०.००००
ड	सौर कृषि पंप योजना -	२८१००९९२	८०.००	०.००००	९०.००००

अ. क्र.	कार्यक्रमाचे नांव	लेखाशीर्ष क्र.	वित्तवर्ष २०२२-२३ मध्ये प्राप्त व खर्च निधी	वित्तवर्ष २०२३-२४ मध्ये प्राप्त व खर्च निधी	वित्तवर्ष २०२४-२५ साठी मंजूर निधी
	अनुसूचित जाती गटासाठी				
इ.	सौर कृषि पंप योजना - अनुसूचित जमाती गटासाठी	२८१००९७४	५०.००	०.००००	३८.००००
	एकूण		२७१.२३५९	८७.१४४५	६०५.३३३३

५. ऊर्जा संवर्धन कार्यक्रम:

भारत देश हा एक विकसनशील देश असून, सध्या तो आर्थिक विकासाच्या संक्रमण काळातून मार्गक्रमीत होत आहे. पारंपरिक इंधनाचे साठे दिवसेंदिवस कमी होत चालल्यामुळे त्यावर आधारित असलेल्या ऊर्जेच्या किमतीच्या दरात मोठ्या प्रमाणावर वाढ झाली आहे. ऊर्जा क्षेत्रात संशोधन करणाऱ्या विविध संस्थांच्या अंदाज आराखड्यानुसार, भारत देशात नैसर्गिक वायु आणि कोळसा यांचा साठा जवळपास पुढील ३० ते ४० वर्षे पुरेल एवढाच शिल्लक आहे. तसेच भारतामध्ये आज ऊर्जेची निर्मिती ही प्रामुख्याने पारंपारिक इंधनांपासूनच होते, ज्याचा पर्यावरणावर विपरीत परिणाम होत असून त्याचे संतुलन बिघडत चालले आहे. आजपर्यंत उद्योग व ऊर्जा क्षेत्रात महाराष्ट्र राज्य नेहमीच अग्रेसर राहिले आहे. महाराष्ट्र राज्याची वीजनिर्मिती क्षमता ही देशात सर्वात जास्त आहे.

राज्यातील विविध क्षेत्रांमध्ये ऊर्जा संवर्धन करण्यासाठी मोठ्या प्रमाणात वाव आहे. तज्ञांच्या समितीनुसार औद्योगिक, कृषी, घरगुती व वाणिज्यिक क्षेत्रात सुमारे अनुक्रमे २५ टक्के, ३० टक्के, २० टक्के व ३० टक्के ऊर्जा बचतीस वाव आहे. ऊर्जा संवर्धनाचे महत्त्व ओळखून भारत सरकारने “ऊर्जा संवर्धन कायदा, २००१” हा जून २००२ मध्ये पारित केला असून त्याच्या अंमलबजावणीसाठी राष्ट्रीय स्तरावर ब्युरो ऑफ एनर्जी इफीसीएन्सी (BEE) या संस्थेची स्थापना केली आहे.

कोणत्याही देशाचा सामाजिक-आर्थिक विकास हा ऊर्जेचा स्रोतांवर व त्यांचा प्रभावीपणे होणारा वापर यावर अवलंबून आहे. देशभरात ऊर्जा स्रोतांची मागणी ही त्यांच्या उपलब्धतेपेक्षा जास्त आहे. त्यामुळे सर्व क्षेत्रांमध्ये ऊर्जेचा वापर हा कार्यक्षमतेने व कुशलतेने होणे आवश्यक आहे. देशामध्ये ऊर्जेच्या सुरक्षिततेच्या उपायांना प्रोत्साहन देण्यासाठी कायदेशीर संरचना पुरविण्याच्या उद्देशाने तसेच देशामध्ये ऊर्जा कार्यक्षमतेचे महत्त्व लक्षात घेऊन “ऊर्जा संवर्धन कायदा, २००१” ची अंमलबजावणी करण्यात आली आहे. महाराष्ट्र शासनाने “ऊर्जा संवर्धन कायदा, २००१” च्या कलम १५(डी) नुसार कायद्यातील तरतुदींचे समन्वय, नियमन आणि अंमलबजावणी करणे करिता महाराष्ट्र ऊर्जा विकास अभिकरण (महाऊर्जा) यांस “पदनिर्देशित संस्था” शासन निर्णय क्र.ईएसए/१००२/सीआर ८१९२/ एनआरजी - ५ दि. १२ जून २००३, नुसार अधिसूचित केले आहे. महाराष्ट्र हे एक अग्रगण्य औद्योगिक राज्य असून मोठ्या प्रमाणावर वीज उत्पादक तसेच उपभोक्ता आहे. यामुळे राज्यात मोठ्या प्रमाणावर ऊर्जा बचत करण्याची संधी आहे. याकरिता महाऊर्जामार्फत ऊर्जा संवर्धनाचा वाव असलेल्या सर्व संभाव्य क्षेत्रांमध्ये केंद्र व राज्य शासनाचे विविध योजना व कार्यक्रम राबविण्यात आले आहेत.

६. महाऊर्जाने हाती घेतलेल्या योजना:

६.१ वारापरिमाणन कार्यक्रम :

राष्ट्रीय पवन ऊर्जा संस्था (National Institute of Wind Energy), चेन्नई यांच्या समन्वयाने महाऊर्जा मार्फत महाराष्ट्रातील पवनऊर्जा प्रकल्पांसाठी वारापरिमाणन कार्यक्रम राबविण्यात येतो. वारापरिमाणन केंद्र उभारणी योग्य ठिकाणांची निवड करून मास्ट उभारून त्याद्वारे सलग १ ते २ वर्षांच्या कालावधीसाठी त्या ठिकाणी वाऱ्याच्या वेगाचा, दिशेचा व वार्षिक सरासरी ऊर्जा घनता यांचा अभ्यास केला जातो. त्यानुसार पवनऊर्जा निर्मितीक्षम ठिकाणे ठरविण्यात येत आहेत. हा कार्यक्रम यशस्वीपणे राबवून आज अखेर महाराष्ट्रात एकूण ४१४ वारामापन केंद्रे आस्थापित करण्यात आलेली आहेत. त्यापैकी ५१ जागा पवनऊर्जा प्रकल्पांसाठी व्यवहार्य आढळल्या आहेत.

६.२ सौर प्रारण मापन केंद्र :

सौर ऊर्जा हा अखंड उपलब्ध असणारा ऊर्जा स्रोत आहे. या ऊर्जेचा वापर करून वीजनिर्मिती करणे शक्य आहे. सदर वीजनिर्मिती प्रकल्पस्थळ परिसरात प्राप्त होणा-या सौर प्रारणावर अवलंबून असते. या अभ्यास शास्त्रोक्त पध्दतीने केल्यास एखाद्या ठिकाणी किती प्रमाणात सौर ऊर्जेपासून वीजनिर्मिती करता येऊ शकेल याची माहिती उपलब्ध होते. यासाठी राज्यातील निरनिराळ्या भौगोलिक क्षेत्रांमध्ये सौर प्रारणाचा अभ्यास करून योग्य सौर ऊर्जा प्रकल्प क्षेत्रांची निवड करणे शक्य होण्यासाठी राज्यात सौर प्रारण मापन केंद्रांची स्थापना होणे आवश्यक आहे. या योजना केंद्र शासनाने राज्यात ९ ठिकाणी व राज्य शासनाच्या निधीतून ८ ठिकाणी (पुणे, ठाणे, नांदेड, औरंगाबाद, लातूर, वाशिम, नागपूर व चंद्रपूर) केंद्रे आस्थापित करण्यात आलेली आहेत.

६.३ टाकाऊ कृषिजन्य अवशेषांपासून कांडी कोळसा बनविणा-या प्रकल्पांना आर्थिक सहाय्य:

ग्रामीण भागात टाकाऊ कृषिजन्य अवशेष व इतर टाकाऊ बायोमास पदार्थांपासून कांडी कोळसा निर्मितीचे नवीन तंत्रज्ञान विकसित झाले आहे. त्यामुळे कृषिजन्य अवशेषाचा अधिक कार्यक्षमतेने वापर होऊन शेतक-यांना आर्थिक लाभ होतो. यासाठी पेलेट/ब्रिकेटिंग संयंत्राच्या आधारे कांडी-कोळसा बनविण्याची योजना वित्तवर्ष २००७-०८ पासून राबविणेत येत आहे. यानंतर शासनाने दि. २६.०३.२०१२ रोजीच्या शासन निर्णयान्वये सदरची योजना सन २०११-१२ या आर्थिक वर्षापासून पुढे अंमलबजावणी करण्यास मान्यता दिली आहे. अशा स्वरूपाच्या प्रकल्पांना प्रकल्पाच्या संयंत्राच्या किंमतीच्या २० टक्के, परंतू कमाल रु. ४.०० लाख प्रति संयंत्र यापैकी जी रक्कम कमी असेल ती रक्कम अर्थसहाय्य म्हणून दिली जाते. वित्तवर्ष २००७-०८ ते वित्तवर्ष २०२३-२४ या कालावधीत २०९ प्रकल्पांना अर्थसहाय्य देण्यात आलेले आहे. तसेच कार्बन उत्सर्जन कमी करण्यासाठी व शेतकऱ्यांकडून शेतीचे अवशेष जाळण्याचे प्रमाण कमी करण्यासाठी ऊर्जा मंत्रालय, भारत सरकार यांनी दि. ०८.१०.२०२१ रोजी समर्थ मिशन सुरु केले असून औष्णिक विद्युत केंद्रांमध्ये कोळश्यासह ५ ते ७ टक्के बायोमास ब्रिकेट/ पेलेट चा वापर करणे बंधनकारक करण्यात आले आहे.

ब्रिकेट/ पेलेट प्रकल्पांना प्रोत्साहन देण्याकरिता नवीन व नवीकरणीय ऊर्जा मंत्रालय, नवी दिल्ली यांनी दि. ०२.११.२०२२ रोजी बायोमास योजना जाहिर केली असून सदर योजने अंतर्गत ब्रिकेट/पेलेट प्रकल्पांस रु. ९ लाख प्रति मेट्रिक टन/तास (MTPH) उत्पादन क्षमता (कमाल CFA रु. ४५ लाख प्रति प्रकल्प) आर्थिक सहाय्य जाहिर करण्यात आले आहे.

६.४ बायोगॅसपासून विकेंद्रीत विद्युत निर्मिती प्रकल्प (३-२५० कि.वॅ.):-

शासनाने “नवीन व नवीकरणीय ऊर्जा (अपारंपरिक ऊर्जा) स्रोतांपासून विकेंद्रित पारेषण विरहित ऊर्जा निर्मितीचे एकत्रित धोरण—२०१६” जाहीर केले असून या धोरणांन्वये राज्यात प्रथमच शहरी व ग्रामीण भागातील सर्व प्रकारच्या जैविक कचऱ्यापासून बायोगॅसवर आधारित विद्युतनिर्मिती प्रकल्पांना प्रोत्साहन देण्यात येत आहे. राज्यातील महानगरपालिका / नगरपालिका हद्दीमध्ये निर्माण होणारा सेंद्रीय कचरा, शासकीय, निमशासकीय संस्थामधील उपलब्ध जैविक सेंद्रीय पदार्थ (उदा. कारागृह, पशुसंवर्धन विभागाच्या अखत्यारीतील रेत शाळा, वळू संगोपन केंद्र इ.), औद्योगिक, वाणिज्यिक कंपन्या इत्यादी संस्थांच्या इमारतींमध्ये सामुदायिक स्वयंपाक घरातील / किचनमधील वाया जाणारे खाद्यपदार्थ किंवा सेंद्रीय घनकचरा व इतर सर्व जैविक विघटन होऊ शकणाऱ्या टाकाऊ पदार्थांवर बायोमिथेनेशन तंत्रज्ञानावर आधारित पर्यावरण पोषक वीज निर्मिती प्रकल्प उभारण्यास या धोरणांतर्गत ४००० कि.वॅ. क्षमतेचे प्रकल्प (३ ते २५० कि.वॅ. क्षमतेपर्यंतचे) आस्थापित करण्याचे उद्दिष्ट ठेवण्यात आले आहे.

सदर धोरणांतर्गत आजतागायत एकूण ४०७९ कि.वॅ. क्षमतेच्या ५७ बायोगॅसवर आधारित (पारेषण विरहित) विद्युतनिर्मिती प्रकल्पांना नोंदणी देण्यात आली असून, सदर प्रकल्पांना “नवीन व नवीकरणीय ऊर्जा (अपारंपरिक ऊर्जा) स्रोतांपासून विकेंद्रित पारेषण विरहित ऊर्जा निर्मितीचे एकत्रित धोरण — २०१६” च्या धोरणांन्वये अनुदान वितरित करण्यात आले आहे.

बायोगॅस प्रकल्पांना प्रोत्साहन देण्याकरिता नवीन व नवीकरणीय ऊर्जा मंत्रालय, नवी दिल्ली यांनी दि. ०२.११.२०२२ रोजी बायोगॅस योजना जाहिर केला असून सदर योजनेअंतर्गत बायोगॅस प्रकल्पांना क्षमतेनुसार आर्थिक सहाय्य जाहिर करण्यात आले आहे.

६.५ ग्रामीण विद्युतीकरण कार्यक्रम (सौर घरगुती दिवे):

केंद्र व राज्य शासन यांचेकडून दुर्गम गावे / वाड्या जेथे पारंपरिक ऊर्जा स्रोतांद्वारे वीज पोहोचणार नाही अशी दुर्गम गावे/ वाड्या/ पाडे येथील घरांचे नवीन व नवीकरणीय ऊर्जा स्रोतांद्वारे विद्युतीकरण करण्यासाठी महत्व देण्यात आले आहे. त्यानुसार महावितरणने पुढील ५ वर्षांमध्ये ज्या गावे / वाड्या / पाडे यांचे पारंपरिक पध्दतीने विद्युतीकरण करणे शक्य होणार नाही अशा ठिकाणी महाऊर्जा मार्फत ग्रामीण विद्युतीकरण योजनेअंतर्गत प्रतिवर्ष १०००० घरांचे सौर ऊर्जेवर चालणाऱ्या सौर घरगुती दिवे एवढे उद्दिष्ट ठेवण्यात आलेले आहे. वित्त वर्ष २०२०-२१ व वित्त वर्ष २०२२-२३ मध्ये ग्रामीण विद्युतीकरण कार्यक्रमांतर्गत ऑक्टोबर — २०२४ अखेर पर्यंत एकूण ७९७७ सौर घरगुती दिवे आस्थापणेचे काम पूर्ण करण्यात आले आहे.

६.६ अमृत अभियान व महाराष्ट्र सुवर्णजयंती नगरोत्थान महाअभियानांतर्गत सौर ऊर्जा प्रकल्प उभारणे:

अमृत अभियानांतर्गत तसेच महाराष्ट्र सुवर्णजयंती नगरोत्थान महाअभियानांतर्गत राबविण्यात येणाऱ्या पाणी पुरवठा व मलनिस्सारण प्रकल्पामध्ये जेथे सौर ऊर्जा उपांग सामाविष्ट असेल अशा सौर ऊर्जा उपांगांची अंमलबजावणी ही गुणवत्तापूर्ण पध्दतीने होण्यासाठी तसेच त्यामधून अपेक्षित फलनिष्पत्ती सध्या होण्यासाठी सादर सौर ऊर्जा उपांगांची कामे शासनाची सक्षम तांत्रिक यंत्रणा असलेल्या महाऊर्जामार्फत पूर्णठेव तत्वावर राबविण्या बाबत शासनाने दि. १७ डिसेंबर २०१८ रोजी शासन निर्णय जाहीर केला आहे. त्यानुसार एकूण १२ महानगरपालिका / नगरपालिका / नगरपंचायत येथे तांत्रिक दृष्ट्या पात्र एकूण ३४ ठिकाणी १५८०९ कि.वॅ. क्षमतेचे सौर ऊर्जा प्रकल्प आस्थापित करण्यासाठीच्या निर्गमित कार्यादेशा अंतर्गत ऑक्टोबर — २०२४ अखेर पर्यंत १५,८०९ कि.वॅ. क्षमतेचे सौर ऊर्जा प्रकल्प यशस्वीरित्या कार्यान्वीत करण्यात आले आहे.

६.७ किसान ऊर्जा सुरक्षा एवम उत्थाण महाभियान (कुसुम) योजनेंतर्गत २,५५,००० नग सौर कृषिपंप आस्थापित करण्याची योजना:-

नवीन व नवीकरणीय ऊर्जा मंत्रालय, नवी दिल्ली यांनी “प्रधान मंत्री किसान ऊर्जा सुरक्षा एवम उत्थाण महाभियान (पीएम - कुसुम) योजना” दि. २२ जुलै २०१९ रोजी जाहीर केली. केंद्र शासनाच्या कुसुम योजनेमध्ये शेतकऱ्यांना ३, ५ व ७.५० अश्वशक्ती क्षमते पर्यंतच्या पारेषण विरहीत सौर कृषि पंप आस्थापित करता येतील. नवीन व नवीकरणीय ऊर्जा मंत्रालय, नवी दिल्ली यांनी योजनेतील घटक – ब मध्ये महाऊर्जास २,५५,००० सौर कृषि पंप मंजूर केले आहेत. महाकृषि ऊर्जा अभियानांतर्गत पीएम-कुसुम घटक-ब योजनेअंतर्गत माहे ऑक्टोबर-२०२४ अखेर १,१९,३७५ सौर कृषि पंप आस्थापित झाले आहेत.

६.८ ऊर्जा बचत कार्यक्रम :

महाऊर्जांने ऊर्जा संवर्धन कार्यक्रमांतर्गत विविध घटकांसाठी भरीव कामगिरी केलेली आहे. राज्यात ‘Save Energy Programme’ अंतर्गत महाऊर्जांने लक्षणीय कामगिरी केली असून सदर कार्यक्रमांतर्गत विविध घटकांचे ऊर्जा परिक्षण करण्यासाठी महाऊर्जांमार्फत अर्थसहाय्याची योजना राबविण्यात येते. या कार्यक्रमांतर्गत ऑक्टोबर, २०२४ अखेर एकूण २१८४ विविध घटकांमध्ये ऊर्जा परीक्षण पूर्ण करण्यात आले. संभाव्य ऊर्जा बचत ८,८८,२५,१५७.६७ kWh/year.

६.९ लघु व मध्यम उद्योगांत प्राथमिक ऊर्जा परीक्षणाची योजना :

लघु व मध्यम उद्योगांची व्याप्ती तसेच त्यामधील ऊर्जा संवर्धनाचा वाव लक्षात घेता प्राथमिक ऊर्जा परीक्षण करणे गरजेचे आहे. लघु व मध्यम उद्योगांत प्राथमिक ऊर्जा परीक्षण करण्यासाठी रु.३,०००/- प्रती उद्योग प्रमाणे आर्थिक सहाय्य महाऊर्जांमार्फत देण्यात येते. राज्यात ऊर्जा परीक्षण करणेकामी महाऊर्जांने ३१ ऊर्जा परीक्षण संस्था / कंपन्यांना नोंदणीकृत केलेले आहे. या कार्यक्रमांतर्गत ऑक्टोबर, २०२४ अखेर एकूण ४०३१ लघु व मध्यम उद्योगांमध्ये प्राथमिक ऊर्जा परीक्षण पूर्ण करण्यात आले. संभाव्य ऊर्जा बचत ८४,९६,७८८.२८ kWh/year.

६.१० शासकीय / निमशासकीय स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या इमारतींमध्ये ऊर्जा संवर्धनास चालना देण्यासाठी ऊर्जा संवर्धन तंत्रज्ञान पथदर्शी कार्यक्रम राबविणे:

राज्यात सध्या असलेली वीजपुरवठ्याची स्थिती विचारात घेता उपलब्ध ऊर्जेचा अधिक कार्यक्षमतेने वापर करणे अत्यावश्यक झाले आहे. याकरिता ऊर्जा संवर्धनास चालना देणे आवश्यक आहे. त्यामध्ये शासकीय विभागांना त्यांच्या अखत्यारीत एका शासकीय / निमशासकीय / स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या इमारतीत ऊर्जा संवर्धनाचा पथदर्शी प्रकल्प राबविण्यासाठी रु.२५.०० लाखापर्यंत अर्थसहाय्य उपलब्ध करून देण्यात येते. या कार्यक्रमांतर्गत ऑक्टोबर, २०२४ अखेर एकूण १३० शासकीय / निमशासकीय संस्थांमध्ये सदर कार्यक्रम राबविण्यासाठी अर्थसहाय्य महाऊर्जांमार्फत वितरित करण्यात आले आहे. संभाव्य ऊर्जा बचत १,४२,५०,४०५.८ kWh/year. कार्बन कपात (CO₂ Reduction) ११६८५.३३ tons/year.

६.११ नगरपालिका / महानगरपालिका, महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण यांच्याकडील पथदिवे व पाणीपुरवठा योजना यामध्ये ऊर्जा बचतीसाठी संयंत्रे आस्थापित करणे :

राज्याच्या एकूण ऊर्जा वापरापैकी पथदिव्यांमध्ये सुमारे १.५ ते २ टक्के व पाणी पुरवठा योजनेत ४ टक्के ऊर्जा वापर होत असतो. यामध्ये ऊर्जा बचत उपकरणांचा वापर केल्यास सुमारे ३० टक्के ऊर्जा बचत होऊ शकते. याकरिता नगरपालिकेच्या पथदिवे व पाणी पुरवठा योजनांतर्गत ऊर्जा बचत संयंत्रे बसविण्याची गरज असून त्यासाठी अर्थसहाय्याची योजना घेण्यात आली आहे. या योजनेअंतर्गत पथदिव्यांमध्ये ऊर्जा बचत करणारी / संयंत्र आस्थापित करण्यासाठी रु.२०.०० लाखापर्यंत व पाणी पुरवठा योजनांमध्ये पंपाची कार्यक्षमता दर्शवणारी व मॉनिटरिंग करणारी संयंत्रे आस्थापित करण्यासाठी रु.५.०० लाखापर्यंत अर्थसहाय्य महाऊर्जामार्फत उपलब्ध करून देण्यात येते. या अंतर्गत ऑक्टोबर, २०२४ अखेर एकूण ४० नगरपालिकांमध्ये राबविण्यात आली आहे. संभाव्य ऊर्जा बचत २४,३०,००० kWh/year. कार्बन कपात (CO₂ Reduction) १९९२.६१ tons/year.

६.१२ १७ व्या राज्यस्तरीय ऊर्जा संवर्धन पारितोषिक वितरण समारंभ:

महाऊर्जामार्फत “१७ व्या राज्यस्तरीय ऊर्जा संवर्धन आणि व्यवस्थापन पारितोषिकेचा निकाल जाहीर करण्यात आला आहे.”

६.१३ महाऊर्जास पदनिर्देशित संस्था म्हणून ऊर्जा संवर्धनासाठी राष्ट्रीय पुरस्कार आणि देशात दुसरे स्थान:

महाराष्ट्र ऊर्जा विकास अभिकरण (महाऊर्जा) या महाराष्ट्र शासनाच्या संस्थेस ऊर्जा दक्षता ब्युरो, भारत सरकार विद्युत मंत्रालय यांच्या मार्फत आयोजित “National Energy Conservation Award — २०२३” मध्ये दुसऱ्या क्रमांकाचा पुरस्कार प्राप्त झाला आहे. ऊर्जा संवर्धन क्षेत्रात विशेष कामगिरी करण्याऱ्या घटकांना प्रोत्साहन देण्यासाठी भारत सरकार पातळीवर हा पुरस्कार देण्यात येतो. सदर पुरस्काराचे वितरण विज्ञान भवन, नवी दिल्ली येथे ऊर्जा संवर्धन दिनाचे औचित्य साधून दि.१४ डिसेंबर, २०२३ रोजी झालेल्या एका विशेष कार्यक्रमात मा. श्रीमती द्रौपदी मुर्मू, राष्ट्रपती यांच्या शुभहस्ते डॉ. श्रीमती कादंबरी बलकवडे, भा.प्र.से. महासंचालक, महाऊर्जा यांना करण्यात आले.

६.१४ ब्युरो ऑफ एनर्जी इफीसीएन्सी (BEE) अंतर्गत योजना:

i) ‘आदर्श ऊर्जा कार्यक्षम ग्राम’ मोहीम राबविणेबाबत

ऊर्जा बचत करणारी स्टार लेबल असलेली उपकरणे तसेच प्रकाश योजनेसाठी एल.ई.डी. दिवे सुद्धा बाजारात भरपूर प्रमाणावर उपलब्ध आहेत. या उपकरणांचा वापर केल्यास सुमारे २५ ते ३० टक्क्यांपर्यंत ऊर्जा बचत होऊ शकते. तसेच सदर उपकरणांचे आयुष्यमानही पारंपरिक उपकरणांच्या तुलनेने अधिक आहे. ऊर्जा बचतीच्या नवीन तंत्रज्ञानाचा वापर मोठ्या प्रमाणावर होणे, त्याची ओळख होणे अत्यंत गरजेचे आहे. यासाठी गावांमध्ये प्रायोगिक स्वरूपात ‘आदर्श ऊर्जा कार्यक्षम ग्राम’ मोहीम अनेक ठिकाणी राबविली गेल्यास त्याचा प्रचार व प्रसार होण्यास मदत होईल. नवी दिल्ली यांनी देशात ‘आदर्श ऊर्जा कार्यक्षम ग्राम’ मोहीम राबविण्याचे निश्चित केले आहे. सदरची मोहीम देशभर राज्यांच्या पदनिर्देशित संस्थांमार्फत राबविण्यात येत आहे. या अंतर्गत गावात रस्त्यांवरील पारंपरिक पथदिवे एल.ई.डी. पथदिव्यांनी बदलणे, जुनी अकार्यक्षम विद्युत उपकरणांऐवजी नवीन ऊर्जा कार्यक्षम उपकरणे बसविण्यात येणार आहेत. याचा उद्देश ऊर्जा बचतीसाठी नवीन ऊर्जा कार्यक्षम तंत्रज्ञानाची ओळख करून देणे तसेच नवीन तंत्रज्ञानाची प्रायोगिक तत्वावर तुलना करणे असा आहे.

सदर योजनेअंतर्गत महाऊर्जामार्फत ३३ गावांमध्ये प्रकल्प राबविण्यात आला असून सदर कार्यक्रमाअंतर्गत एकूण संभाव्य ऊर्जा बचत १४,२१,२९३ kWh/year व जवळपास कार्बन उत्सर्जन कपात (CO₂ Emission Reduction) ११६५.४६ tons/year.

ii) कृषी मागणी व्यवस्थापन (AgDSM) योजना

बी. ई. ई. नवी दिल्ली यांच्या अहवालानुसार ऊर्जा कार्यक्षम स्टार मानांकन असलेले पंप वापरून कृषी पंपाच्या वीज वापरात सुमारे ३० ते ४० टक्के बचत शक्य आहे. कृषी मागणी व्यवस्थापन या कार्यक्रमाचा उद्देश हा कृषी पंप संचाची कार्यक्षमता वाढवून पारंपारिक वीजेचा वापर कमी करणे हा आहे. राज्यात कृषि पंपासाठी विजेचा वापर एकूण वीज वापराच्या सुमारे २० टक्के आहे. दरवर्षी किमान एक लाख कृषिपंपाची त्यात भर पडते. सध्या वापरात असलेले कृषि पंपाची ऊर्जा कार्यक्षमता विविध कारणांमुळे कमी आहे. बाजारात सध्या मानके नसलेली, आय.एस.आय. मानके असलेली व स्टार लेबल ऊर्जा कार्यक्षम पंप उपलब्ध आहेत. कृषि पंपाची ऊर्जा कार्यक्षमता कमी असल्याचे मुख्य कारण मानके नसलेले पंप वापरणे हे आहे. अशा पंपांची खरेदी किंमत कमी असल्याने व एच.पी. बेस वीज आकारने होत असल्याने असे पंप खरेदी केले जातात. तसेच ऊर्जा कार्यक्षम ५ स्टार पंप वापरून कृषि पंपाच्या वीज वापरात सुमारे ३० ते ४० टक्के बचत शक्य आहे. स्टार लेबल पंपाची किंमत साधारण पंपापेक्षा केवळ १० ते १५ टक्क्यांनी जास्त आहे. यामुळे शेतकऱ्यांवर फारसा बोजा पडणार नाही. तसेच पंपाची गुणवत्ता चांगली असल्याने वारंवार रिवाइंडिंग करणे, देखभाल दुरुस्ती करणे या खर्चात बचत होईल. या योजनेअंतर्गत महाऊर्जामार्फत दरवर्षी महावितरण कंपनीकडून कृषि फिडरचे प्रस्ताव मागविले जातात. यामध्ये ज्या कृषी-फिडरवर मीटर कनेक्शन असणारे १५०-२०० पंप असतील अशा कृषी फिडरचीच निवड महाऊर्जामार्फत करण्यात येते. सद्यःस्थितीत महाऊर्जामार्फत एका कृषि फिडरची निवड करून सविस्तर ऊर्जा परीक्षण करण्यात आले असून ऊर्जा परीक्षणाच्या अहवालानुसार सदर कृषि फिडरवरील एकूण १०० जुने अकार्यक्षम पंप बदलून नवीन ऊर्जा कार्यक्षम पंप आस्थापित करण्यात आले आहेत. सदर योजनेअंतर्गत एकूण संभाव्य ऊर्जा बचत ३,४६,४९९.७ kWh/year व जवळपास कार्बन उत्सर्जन कपात (CO₂ Emission Reduction) २८४.१२ tons/year इतकी आहे.

iii) शासकीय शाळांमध्ये ऊर्जा कार्यक्षम उपक्रम राबविणेबाबत

महाऊर्जामार्फत राज्यातील शासकीय शाळांमध्ये ऊर्जा कार्यक्षम प्रकल्प राबविण्यात येतात. या अंतर्गत शासकीय शाळांमध्ये जुनी अकार्यक्षम विद्युत उपकरणांऐवजी नवीन ऊर्जा कार्यक्षम उपकरणे बसविण्यात येते. या उपक्रमाचे मुख्य उद्दिष्ट म्हणजे शालेय मुलांमध्ये उर्जा कार्यक्षमता आणि ऊर्जा संवर्धनाची जागरूकता निर्माण करणे तसेच जुनी अकार्यक्षम विद्युत उपकरणांऐवजी नवीन ऊर्जा कार्यक्षम उपकरणे आस्थापित करून शाळांना ऊर्जा कार्यक्षम बनविणे असा आहे. आतापर्यंत महाऊर्जामार्फत ४६४ शाळांमध्ये उर्जा कार्यक्षम उपक्रम राबविण्यात आला असून सदर कार्यक्रमाअंतर्गत एकूण संभाव्य ऊर्जा बचत २२,८८,५२८ kWh/year आणि जवळपास कार्बन कपात (CO₂ Reduction) १८७६.५९ tons/year आहे.

iv) ऊर्जा संवर्धन इमारत कार्यक्रम:-

ऊर्जा संवर्धन इमारत कोड (ईसीबीसी) -

ऊर्जा संवर्धन धोरण, २०१७ अंतर्गत सर्व वाणिज्यिक इमारतींना इ.सी.बी.सी. बंधनकारक करण्यात आले आहे. केंद्र सरकारने ऊर्जा संवर्धन कायदा, २००१ अंतर्गत ब्युरो ऑफ एनर्जी एफिशियन्सी यांचे समवेत सल्लामसलत करून २००७ मध्ये ऊर्जा संवर्धन इमारत संहिता (इ.सी.बी.सी.) अधिसूचित केली आणि त्यामध्ये २०१७ साली सुधारणा केली आहे. सदर ऊर्जा संवर्धन अधिसूचना १०० किलोवॉट किंवा त्याहून अधिक मंजूर भार असणाऱ्या आणि १२० केव्हीए किंवा त्यापेक्षा जास्त करारबद्ध मागणी असणाऱ्या सर्व वाणिज्य इमारतींना लागू आहे.

केंद्र शासनाच्या इ.सी.बी.सी., २०१७ च्या अनुषंगाने राज्य शासनाने महाराष्ट्र ऊर्जा संवर्धन इमारत नियम, २०१९ चा मसुदा दि.२२ सप्टेंबर, २०१९ रोजी जनतेकडून हरकती व सूचना घेण्यासाठी प्रकाशित केले. सदर नियम १०० किलोवॉट किंवा त्याहून अधिक मंजूर भार असणाऱ्या आणि १२० केव्हीए किंवा त्यापेक्षा जास्त करारबद्ध मागणी किंवा १००० चौरस मीटर किंवा त्यापेक्षा अधिक बांधकाम क्षेत्रफळ असणाऱ्या सर्व वाणिज्य इमारतींना लागू करण्याचे प्रस्तावित आहे. प्राप्त सूचनांच्या अनुषंगाने सदर प्रारूपात आवश्यक ते बदल करण्यात आले असून त्यावर शासनाकडून पुढील कार्यवाही सुरु आहे.

महाऊर्जामार्फत राज्यातील एकूण १७ डेमो प्रकल्प वेगवेगळ्या हवामान विभागातून हाती घेण्यात आले आहेत. त्यामध्ये कार्यालयीन इमारत, रुग्णालय, प्रशिक्षण केंद्र तसेच कोर व शेल इमारत इत्यादींचा समावेश आहे. महाऊर्जामार्फत सर्व युएलबी, नगररचना विभाग, सा.बां. विभाग, आर्किटेक्ट, अभियंते, पर्यावरण सल्लागार, उत्पादक, विद्यार्थी इत्यादींसह राज्यातील सर्व भागधारकांसाठी आजतागायत १२६ वेबिनार/कार्यशाळा आयोजित केले आहेत.

राज्यात प्रभावीपणे इ.सी.बी.सी. नियमांची अंमलबजावणी करण्यासाठी तसेच इ. सी. बी. सी. नियमांची रूपरेषा ठरविण्यासाठी दि.२४ मार्च, २०२३ रोजी तांत्रिक सुकाणू समिती गठीत करण्यात आली आहे. या अनुषंगाने तांत्रिक सुकाणू समितीची बैठक दि.०७ सप्टेंबर, २०२४ रोजी घेण्यात आली.

iv) परफॉर्म अचिव्ह अॅण्ड ट्रेड (Perform Achieve & Trade (PAT)):-

परफॉर्म अचिव्ह अॅण्ड ट्रेड (Perform Achieve & Trade (PAT)) ही योजना राष्ट्रीय वर्धित ऊर्जा कार्यक्षमता ध्येय (National Mission for Enhanced Energy Efficiency (NMEEE)) याचा एक घटक आहे. सदरचे ध्येय राष्ट्रीय हवामान बदल कार्यक्रमांतर्गत National Action Plan On Climate Change (NAPCC) ८ मोहिमेपैकी १ आहे.

पॅट योजनेअंतर्गत केंद्र शासनाद्वारे पदनिर्देशित ग्राहकांची (Designated Consumers) यादी जाहिर करण्यात येते व याअंतर्गत ग्राहकांना ऊर्जेच्या वापराबाबत नेमून दिलेले उद्दिष्ट ठराविक कालावधीत साध्य करणे बंधनकारक असून नेमून दिलेल्या उद्दिष्टापेक्षा जास्त ऊर्जा बचत करणाऱ्या पदनिर्देशित ग्राहकांना ऊर्जा प्रमाणपत्र (EsCerts) देण्यात येते.

महाऊर्जा ही राज्याची पदनिर्देशित संस्था असून पॅट योजनेची राज्यात महाऊर्जाद्वारे अंमलबजावणी करण्यात येते.

महाराष्ट्र राज्यात केंद्र शासनाकडून एकूण ८ पॅट सायकल निर्गमित झालेल्या असून त्यामध्ये एकूण १०९ पदनिर्देशित ग्राहकांचे नोंदणीकरण झालेले आहे. सविस्तर माहिती पुढीलप्रमाणे -

पॅट सायकल	नोंदणी वर्ष	साध्यता वर्ष	पदनिर्देशित ग्राहकांची संख्या
I	२०१२-१३	२०१४-१५	४५
II	२०१६-१७	२०१८-१९	५७
III	२०१७-१८	२०१९-२०	०८
IV	२०१८-१९	२०२०-२१	१५

V	२०१९-२०	२०२१-२२	०९
VI	२०२०-२१	२०२२-२३	१२
VII	२०२२-२३	२०२४-२५	६१
VIII	२०२३-२४	२०२५-२६	०३

महाराष्ट्रात पुढीलप्रमाणे आजतागायत झालेल्या पॅट योजने अंतर्गत साध्यता:-

पॅट योजना	साध्यता वर्ष	साध्यता (ESCerts)	एकूण ऊर्जा बचत (Million TOE)	वार्षिक कार्बन कपात (Million Tonnes of CO ₂)
पॅट सायकल-I	२०१४-१५	१,५९,९१३	०.१५९	१.५२
पॅट सायकल-II	२०१८-१९	७,०२,६२१	०.७०२	६.६९

v) ऊर्जा क्लब स्थापन करणे :

राज्यातील माध्यमिक शाळांमध्ये ऊर्जा क्लब स्थापन करून त्याद्वारे वादविवाद स्पर्धा आयोजित करणे, प्रश्नमंजुषा कार्यक्रम इत्यादी कार्यक्रमाद्वारे मुलांमध्ये ऊर्जा संवर्धन विषयी जनजागृती करण्यात येते.

अद्यापपर्यंत एकूण ५३३ शाळांमध्ये ऊर्जा क्लब स्थापन करण्यात आला असून सदर ऊर्जा क्लबमार्फत ऊर्जा संवर्धन या विषयावर आधारित विविध उपक्रम राबविण्यात आले.

vi) बी. ई. ई. योजने अंतर्गत पथदर्शी प्रकल्प:-

राज्यातील एकूण २२ शासकीय/ निमशासकीय कार्यालयांच्या इमारतींचे सविस्तर ऊर्जा परीक्षण करून ऊर्जा बचतीचा वाव असलेल्या ठिकाणी जुने अकार्यक्षम उपकरणे बदलून नवीन ऊर्जा कार्यक्षम उपकरणे बसविण्याची कार्यवाही पूर्ण झाली आहे. संभाव्य ऊर्जा बचत ९,०४,६६२ kWh/year, कार्बन कपात ७४१.८२ tons/year. राज्यातील एकूण ४१ शासकीय रुग्णालयांमध्ये सविस्तर ऊर्जा परीक्षण करून ऊर्जा बचतीचा वाव असलेल्या ठिकाणी जुने अकार्यक्षम उपकरणे बदलून नवीन ऊर्जा कार्यक्षम उपकरणे बसविण्याची कार्यवाही पूर्ण झाली आहे. संभाव्य ऊर्जा बचत ३,१५,१९२.४५ kWh/year, कार्बन कपात २७३.३४ tons/year.

सदर योजने अंतर्गत १९ नगरपालिका यांच्या पाणीपुरवठा यंत्रणेचे सविस्तर ऊर्जा परीक्षण करून, ऊर्जा बचतीचा वाव असलेल्या ठिकाणी जुने अकार्यक्षम पंप बदलून नवीन ऊर्जा कार्यक्षम पंप बसविण्याची कार्यवाही पूर्ण झाली आहे. संभाव्य ऊर्जा बचत १४,६१,९८४ kWh/year, कार्बन कपात ११९८.८३ tons/year.

६.१५ अपारंपरिक ऊर्जा कार्यक्रमाचा प्रचार, प्रसिध्दी व प्रदर्शन:

राज्यात अपारंपरिक व नित्यनूतनशील ऊर्जा स्रोत यांचा विकास तसेच ऊर्जा संवर्धन याबाबतचा प्रचार व प्रसार महाराष्ट्र ऊर्जा विकास अभिकरण (महाऊर्जा) मार्फत केला जातो. याविषयी अधिकाधिक लोकांपर्यंत

संदेश पोहचविणे व अपारंपरिक ऊर्जा स्रोत साधनांचा वापर वाढविण्याच्या दृष्टीने विविध माध्यमातून प्रचार व प्रसिध्दी करण्याकरिता विविध ठिकाणी प्रदर्शने व चर्चासत्रे आयोजित करण्यात येतात.

७. नित्यनूतनशील ऊर्जा खरेदीचे बंधन (आरपीओ)

महाराष्ट्र राज्य विद्युत नियामक आयोगाने जुलै, २०१० मध्ये नित्यनूतनशील ऊर्जा खरेदीचे बंधन व नित्यनूतनशील ऊर्जा प्रमाणपत्र अधिनियम २०१० अंतर्गत महाराष्ट्र ऊर्जा विकास अभिकरण (महाऊर्जा) यांची राज्यस्तरीय यंत्रणा (State Agency) म्हणून नियुक्ती केली आहे. राज्य विद्युत नियामक आयोगाच्या वरील अधिनियमानुसार राज्यातील सर्व मान्यताप्राप्त वीज वितरण कंपन्या, स्ववापराकरिता पारंपरिक खनिज इंधनावर उभारलेले ऊर्जा निर्मिती प्रकल्प तसेच पारंपरिक खनिज इंधनातून तयार झालेल्या विजेचा वापर मुक्त प्रवेशद्वारे करणारे ग्राहक इत्यादींना नित्यनूतनशील ऊर्जा खरेदीचे बंधन लागू करण्यात आले आहे.

महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोगाने नित्यनूतनशील ऊर्जा खरेदीचे बंधन, त्याचे पालन व नित्यनूतनशील ऊर्जा प्रमाणपत्र चौकटीचे कार्यान्वयन विनियम-२०१९ च्या अनुषंगाने विनियम क्र. २, ४, ६, ७, ८, १२ मध्ये सुधारणा करून महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग (नित्यनूतनशील ऊर्जा खरेदीचे बंधन, त्याचे पालन व नित्यनूतनशील ऊर्जा प्रमाणपत्र चौकटीचे कार्यान्वयन) (पहिली सुधारणा) विनियम २०२४ दि. २३ फेब्रुवारी २०२४ रोजी जाहीर केले असून हे विनियम १ एप्रिल २०२४ पासून अमलांत आले आहे. या विनियमांतर्गत नित्यनूतनशील ऊर्जा निर्मितीस प्रोत्साहन देण्यासाठी बंधनकारक घटकांनी वापरात आणलेल्या एकूण ऊर्जेच्या विशिष्ट प्रमाणात नित्यनूतनशील ऊर्जा खरेदीचे बंधनाचे लक्षांक (Renewable Purchase Obligation) खालीलप्रमाणे आहे.

वित्त वर्ष	नित्यनूतनशील ऊर्जा स्रोतांपासून (युनिटमधील सममूल्य ऊर्जा) करावयाच्या वीज खरीदीचे परिमाण (टक्केवारीत)				
	पवन ऊर्जा आरपीओ	एचपीओ	विखुरलेले आरपीओ	अन्य आरपीओ	एकूण आरपीओ
	(अ)	(ब)	(क)	(ड)	(इ)
२०२४-२५	०.६७%	०.३८%	१.५०%	२७.३५%	२९.९१%
२०२५-२६	१.४५%	१.२२%	२.१०%	२८.२४%	३१.०१%
२०२६-२७	१.९७%	१.३४%	२.७०%	२९.९४%	३५.९५%
२०२७-२८	२.४५%	१.४२%	३.३०%	३१.६४%	३८.८१%
२०२८-२९	२.९५%	१.४२%	३.९०%	३३.१०%	४१.३६%
२०२९-३०	३.४८%	१.३३%	४.५०%	३४.०२%	४३.३३%

ऊर्जा साठवणूक बंधन:-

वित्त वर्ष	साठवणूक ऊर्जेच्या आधारावर
२०२४-२५	१.५%
२०२५-२६	२.०%
२०२६-२७	२.५%
२०२७-२८	३.०%
२०२८-२९	३.५%
२०२९-३०	४.०%

याबाबतची पूर्तता संबंधीत ऊर्जा उत्पादकाने त्यांना वर्षनिहाय नेमून दिलेल्या विशिष्ट प्रमाणात खालील नमूद पर्यायाद्वारे करू शकतात.

१. नित्यनूतनशील ऊर्जा निर्मिती उत्पादकाकडून ऊर्जा खरेदी
२. स्व:निर्मित नित्यनूतनशील ऊर्जेतून
३. इतर वीज वितरण कंपन्यांकडून ऊर्जा खरेदी
४. नित्यनूतनशील ऊर्जा प्रमाणपत्र (Renewable Energy Certificate) खरेदी
५. वरीलपैकी संयुक्त पर्यायाच्या माध्यमातून करावयाची आहे.

महाराष्ट्रातील विद्युत परवाना धारक कंपन्यांचा सन २०२१-२२, सन २०२२-२३ व सन २०२३-२४ साठीचा अधिनियमन -२०१९ अंतर्गत एकत्रित नित्यनूतनशील ऊर्जा खरेदीचे बंधन अस्थायी साध्यता अहवाल पुढीलप्रमाणे आहे.

वर्ष	उद्दिष्ट	साध्य	तूट
*२०२१-२२	१७.५%	१३.९५%	३.५५%
*२०२२-२३	१९.५%	१६.४९%	३.०१%
*२०२३-२४	२२%	१५.२९%	६.७१%

- * सन २०२१-२२ साठी विद्युत परवानाधारक कंपन्यांचा अस्थायी साध्यता अहवाल.
- * सन २०२२-२३ साठी विद्युत परवानाधारक कंपन्यांचा अस्थायी साध्यता अहवाल.
- * सन २०२३-२४ साठी विद्युत परवानाधारक कंपन्यांचा अस्थायी साध्यता अहवाल.

८. नित्यनूतनशील ऊर्जा प्रमाणपत्र (आरईसी)

आरईसी (नित्यनूतनशील ऊर्जा प्रमाणपत्र) हे नित्यनूतनशील ऊर्जा खरेदी बंधन असलेल्या घटकांनी नित्यनूतनशील ऊर्जा खरेदीचे बंधन पूर्तता करण्यासाठीचे साधन आहे. अक्षय ऊर्जेला चालना देण्यासाठी आणि आरपीओ (नित्यनूतनशील ऊर्जा खरेदीचे बंधन) लक्ष्य पूर्ण करण्यासाठी नित्यनूतनशील ऊर्जा प्रमाणपत्र खरेदी करता येते. महाराष्ट्र राज्याबाहेरील व तसेच राज्यातील नूतनशील ऊर्जा प्रकल्पातून तयार झालेल्या आरईसी प्रमाणपत्र आरपीओच्या अनुपालनासाठी पात्र साधन मानले जाते.

राष्ट्रीय स्तरावर नित्यनूतनशील ऊर्जा प्रमाणपत्राबाबतची कार्यप्रणाली नोव्हेंबर, २०१० मध्ये कार्यान्वित करण्यात आली. याअंतर्गत राज्यातील विविध पारिषण संलग्न नित्यनूतनशील ऊर्जा उत्पादकांकडून त्यांच्या प्रकल्पांना ऊर्जा प्रमाणपत्र प्राप्त होण्याच्या नोंदणीसाठी राज्यस्तरीय यंत्रणेमार्फत मान्यता प्रमाणपत्र(Accreditation Certificate) मिळण्याकरिता महाऊर्जाकडे अर्ज प्राप्त होत आहेत. या प्राप्त झालेल्या अर्जासोबत जोडलेल्या कागद पत्राची छाननी व पडताळणी करण्यात येते तसेच प्रकल्पास प्रत्यक्ष भेट देऊन तपासणी करण्यात येते. केंद्रीय विद्युत नियामक आयोग यांची नित्य नूतनशील ऊर्जा प्रमाणपत्रा संदर्भातील कार्यप्रणालीनुसार अपारंपारिक ऊर्जा प्रकल्पांना नोंदणीसाठी मान्यता प्रमाणपत्र (Accreditation Certificate) महाऊर्जामार्फत देण्यात येते.

नित्यनूतनशील ऊर्जा प्रमाणपत्राबाबतची कार्यप्रणाली अंतर्गत ३१ ऑक्टोबर, २०२४ अखेर महाऊर्जेकडून एकूण ४१० ऊर्जा निर्मिती प्रकल्पांना (एकूण क्षमता १११२.०३४ मेगावॉट) नोंदणीसाठी मान्यता प्रमाणपत्र (Accreditation Certificate) देण्यात आले आहे.

९. राज्यात अपारंपरिक ऊर्जेचे नाविन्यपूर्ण स्रोत विकसित करणे

१) प्रात्यक्षिक प्रकल्पांची स्थापना :-

महाराष्ट्र राज्यात नाविन्यपूर्ण आणि उच्च तंत्रज्ञानाच्या वापरावर आधारित अक्षय ऊर्जा प्रात्यक्षिक प्रकल्पांची स्थापना करणेत येत आहे, या प्रकल्पांसाठी महाऊर्जाने महाराष्ट्रातील विविध तांत्रिक संस्थांसोबत सामंजस्य करार केला आहे.

अ.क्र.	प्रकल्पाचे शीर्षक	संस्थेचे नाव	शेरा
१	अपारंपरिक ऊर्जा आधारित इलेक्ट्रिक वाहन स्मार्ट चार्जिंग स्टेशन .	(आय आय टी, मुंबई)	जमिनीचे सीमांकन पूर्ण झाले आहे आणि सोलर फोटोव्होल्टेइक (पीव्ही) प्रणालीच्या खरेदीसाठी निविदा काढण्यात आल्या आहेत पुढील काम IIT मुंबई द्वारे प्रगतीपथावर आहे.
२	विद्यमान पवनऊर्जा निर्मिती प्रकल्पांचे पुर्नजीवन करण्याकरिता व्यवहार्यता तपासणी करणे.		दि.०५.०९.२०२४ रोजी महाऊर्जा आणि आय आय टी मुंबईच्या अधिकाऱ्यांनी प्रकल्प स्थळास भेट दिली. पुढील काम आय आय टी मुंबई तर्फे प्रगती पथावर

अ.क्र.	प्रकल्पाचे शीर्षक	संस्थेचे नाव	शेरा
			आहे.
३	ऑक्सी-स्टीम बायोमास गॅसिफिकेशन तंत्रज्ञानाद्वारे बायोमास / महापालिका घनकचरापासून हरित हायड्रोजन निर्मिती आणि त्याद्वारे वीजनिर्मिती प्रकल्प.		महात्मा फुले कृषि विद्यापीठच्या अधिकाऱ्यांसोबत सदर प्रकल्पसाठी जागेची मोजणी करण्यात आली आहे. तसेच सामंजस्य करार दि. १२/०६/२०२४ रोजी करण्यात आलेला आहे. आय.आय.टी मुंबई या संस्थेबरोबर सामंजस्य करार करणेत आलेला आहे आणि निधी संस्थेकडे वर्ग करण्यात आला आहे. आगामी काळात प्रकल्पाच्या जागी भेट आणि MEDA, MPKV आणि IITB यांची संयुक्त बैठक आयोजित केली आहे.
४	नॅनाप्युलिडद्वारे सौरऊर्जा निर्मिती पॅनलची कार्यक्षमता वृद्धिंगत करण्याकरीता संशोधन प्रकल्प.	(एल आय टी ,नागपूर)	पथदर्शी प्रकल्पाच्या स्थापनेसाठी महाऊर्जाने LIT, नागपूर येथे १०० kW सौर ऊर्जा प्रकल्प उभारण्याचा कार्यादेश मे. डब्ल्यूआरएस एनर्जी सोल्युशन्स एलएलपी यांना दिला आहे. सौर प्रकल्प उभारणीचे काम २५.०९.२०२४ रोजी पूर्ण झाले आहे.

२) **हरित हायड्रोजन निर्मिती आणि विकास” :-**

- हरित हायड्रोजन निर्मिती आणि विकासासाठी महाराष्ट्र शासनाने दि. १७.१०.२०२३ रोजी "महाराष्ट्र हरित हायड्रोजन धोरण- २०२३" धोरण प्रकाशित केले. तसेच सदर धोरण अंमलबजावणीकरिता "महाराष्ट्र हरित हायड्रोजन धोरण- २०२३" साठीची कार्यपद्धती भाग -१ दि.१३.११.२०२३ रोजी प्रसिध्द करण्यात आली आहे.
- महाऊर्जाने (महाराष्ट्र शासनाच्या वतीने) आठ (०८) हरित हायड्रोजन विकासकांसोबत सामंजस्य करार केले, असून सर्व प्रकल्पांची क्षमता १०१० केटीपीए व एकूण गुंतवणूक २,९१,३०० कोटी रु. इतकी होणार आहे. परिणामी ६८,००० इतकी रोजगार निर्मिती होऊन प्रति वर्ष ५.६७ दशलक्ष टन कार्बन उत्सर्जनास कपात होईल.
- BHC, KPMG आणि महाऊर्जाने इम्पीरियल कॉलेज, लंडन आणि KPMG संस्थेसोबत ऑनलाईन "हरित हायड्रोजन एक्झिक्युटिव्ह मास्टरक्लास" माहे फेब्रुवारी व मार्च २०२४ मध्ये आयोजित केला होता. या कार्यक्रमात ऊर्जा विभाग, जलसंपदा विभाग, कौशल्य व रोजगार विभाग, परिवहन विभाग, महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण महामंडळ, महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ, महारेल, सीईआय तसेच महावितरण, महापारेषण, महानिर्मिती इ. विभागांचे अधिकारी सहभागी झाले होते, सदर कार्यक्रम चार सत्रात पार पडला.

- iv. महाऊर्जा आणि KPMG ने महाराष्ट्र राज्यात हब बनविण्याकरिता हरित हायड्रोजन क्लस्टरच्या निर्मिती संकल्पनेच्या अनुषंगाने “हरित हायड्रोजन हब व्यवहार्यता अभ्यास” याचा अहवाल तयार केला असून तो शासनास सादर करण्यात आला आहे.
- v. महाऊर्जाने राष्ट्रीय कौशल्य विकास महामंडळ (NSDC), महाराष्ट्र राज्य कौशल्य विकास सोसायटी (MSSDS) यांच्याशी पत्रव्यवहार केला आहे. त्यांनी कौशल्य विकासासाठी हरित हायड्रोजन वरील ४० अभ्यासक्रमांची यादी सामायिक केली आहे. त्यानुसार महाऊर्जाने औद्योगिकांच्या गरजेनुसार अभ्यासक्रमांची निवड करण्यासाठी नामांकित संस्था, महाविद्यालय, हरित हायड्रोजन विकसक, भागधारक (३३) यांच्याशी पत्रव्यवहार केलेला आहे. आयनोक्स, एचपीसीएल, आयसीटी मुंबई, ग्रीनको ग्रुप, प्राज इंडस्ट्रीज बीपीसीएल या काही भागधारक / नामांकित संस्थाकडून प्रतिसाद प्राप्त झालेला आहे. कौशल्य विकासासाठी हरित हायड्रोजन अभ्यासक्रमाच्या अंतिम निवडीसाठी संशोधक, शैक्षणिक संस्था, औद्योगिक क्षेत्र यांच्याशी मिळून एक समिती स्थापन करण्यात आली असून अभ्यासक्रमांची अंतिम निवड प्रक्रिया सुरु आहे.
- vi. हरित हायड्रोजनसाठी सेंटर ऑफ एक्सलन्स विकसित करण्यासाठी महाऊर्जाने नामांकित संस्थांशी (६संख्या) पत्रव्यवहार केला आहे. आयआयटी मुंबई, आयसीटी मुंबई, एनसीएल, पीकेसी, पीएचव्ही, आयएसए या संस्थांचा त्यामध्ये समावेश आहे. त्यासंदर्भात आयसीटी मुंबई, पीकेसी यांची Concept Note प्राप्त झालेली आहे.
- vii. महाराष्ट्र हरित हायड्रोजन धोरणांतर्गत संशोधन आणि विकास प्रकल्प करण्यासाठी महाऊर्जाने भागधारक/नामांकित संस्थांशी (२९) पत्रव्यवहार केला आहे. त्यापैकी ११ भागधारक/नामांकित संस्थाकडून प्रतिसाद प्राप्त झाले आहेत.
- viii. “महाराष्ट्र हरित हायड्रोजन धोरण-२०२३” च्या अनुषंगाने महाऊर्जाकडे दिलेल्या विविध जबाबदाऱ्या वेळेत अंमलबजावणी करण्यासाठी प्रोग्राम मॅनेजमेंट युनिट (PMU) म्हणून सल्लागार संस्थेचा समावेश करत आहे. यासाठी मे. E&Y LLP यांना दि. ०२.०९.२०२४ रोजी LOA देण्यात आला आहे आणि दि. ८.१०.२०२४ रोजी Work Order दिली आहे.
- ix. धोरणाच्या १९ व्या मुद्यानुसार, हरित हायड्रोजन आणि त्याचे तत्सम प्रकल्प आणि त्याच्याशी संबंधित नवीन व नवीकरणीय ऊर्जा प्रकल्पांची नोंदणी, मान्यता इत्यादी सुलभ करण्यासाठी, महाऊर्जाने Vendor Registration आणि Unique ID साठी महावितरणच्या आयटी टिमच्या (IT) मदतीने ऑनलाईन नोंदणी प्रक्रिया करण्यात येत आहे आणि पुढील विकासासाठी सिंगल विंडो पोर्टल तयार करण्याचे काम प्रगतीपथावर आहे.
- ३) **अपारंपरिक ऊर्जा प्रकल्पांकरिता / मुख्यमंत्री सौर कृषी वाहिनी योजनेसाठी एक खिडकी योजना:**
- i. अपारंपरिक ऊर्जा प्रकल्पांकरिता एक खिडकी योजना विकसित केली आहे, त्यामुळे राज्य सरकारच्या विविध विभागांशी संबंधित परवानग्या, मंजूरीची प्रक्रिया सुलभ करणेसाठी एक खिडकी योजना महाऊर्जाने विकसित केली आहे आणि ते १५-१२-२०२२ पासून कार्यरत आहे.
- ii. मुख्यमंत्री सौर कृषी वाहिनी योजनेसाठी आवश्यक असणारे बदल एक खिडकी योजनेमध्ये करण्यात आले आहे.

१०. महाऊर्जाची ऑक्टोबर, २०२४ पर्यंतची एकत्रित साध्यता :

अ क्र	तपशील	३१ मार्च, २०२४ अखेर (एकूण)	वित्तवर्ष २०२४-२५	३१ ऑक्टोबर, २०२४ अखेर (एकूण)
१	ऊर्जा निर्मिती (मे.वॅ.)			

अ क्र	तपशील	३१ मार्च, २०२४ अखेर (एकूण)	वित्तवर्ष २०२४-२५	३१ ऑक्टोबर, २०२४ अखेर (एकूण)
अ	पवन ऊर्जा प्रकल्प	५२१३.५१	८.४	५२२१.९१
ब	ऊसाच्या चिपाडावर आधारित सहवीज निर्मिती प्रकल्प	२५८२	१०८.३	२६९०.३०
क	कृषी अवशेषांवर आधारित प्रकल्प	२१५.००	०	२१५.००
ड	लघुजल विद्युत प्रकल्प	३७०.०७५	०	३७०.०७५
इ	शहरी घन कचऱ्यापासून वीजनिर्मिती	१७.००	०	१७.००
ई	औद्योगिक कचऱ्यापासून वीजनिर्मिती	४१.७८८	०	४१.७८८
प	सौर ऊर्जा प्रकल्प	३८३६.१०६	११८३.१६५	५०१९.२७१
		१२२७५.४७९	१२९९.८६५	१३५७५.३४४
२	ऊर्जा संवर्धन कार्यक्रम			
अ	ऊर्जा परिक्षण (संख्या)	२१८४	०	२१८४
ब	प्राथमिक ऊर्जा परिक्षण (एस.एम.ई.) (संख्या)	४०३१	०	४०३१
क	शासकीय इमारतींमध्ये ऊर्जा संवर्धन पथदशी प्रकल्प (इमारती)	१२१	९	१३०
ड	नगरपालिकेमध्ये ऊर्जा संवर्धन साधने उभारणे (नगरपालिका)	४०	०	४०
इ	शासकीय रुग्णालयांमध्ये ऊर्जा संवर्धन पथदशी प्रकल्प (इमारती)	४१	०	४१
ई	आदर्श ऊर्जा कार्यक्षम ग्राम मोहीम	३१	२	३३
प	शासकीय शाळांमध्ये ऊर्जा कार्यक्षम उपक्रम	४३१	३३	४६४
३	पवन उर्जा संनियंत्रण केंद्र (संख्या)	४१४	०	४१४
४	ब्रिक्वेटिंग प्रकल्प (संख्या)	२०३	६	२०९
५	ग्रामीण विद्युतीकरण कार्यक्रम (गांवे / वाड्या)	७९७७	०	७९७७

अ क्र	तपशील	३१ मार्च, २०२४ अखेर (एकूण)	वित्तवर्ष २०२४-२५	३१ ऑक्टोबर, २०२४ अखेर (एकूण)
६	अमृत योजना(मे.वॅ)	१५.८०९ कि.वॅ. (१४८१९ कि.वॅ. क्षमतेचे प्रकल्प यशस्वीरित्या कार्यान्वित)	० (९९० कि.वॅ. क्षमतेचे प्रकल्प यशस्वीरित्या कार्यान्वित)	१५.८०९ कि.वॅ. (१५८०९ कि.वॅ. क्षमतेचे प्रकल्प यशस्वीरित्या कार्यान्वित)
७	कुसुम योजना	८३९३७	३५४३८	११९३७५
८	प्रचार, प्रसिध्दी व प्रदर्शने (संख्या)	३४७	३	३५०

११. महाऊर्जास मिळालेली राष्ट्रीय पातळीवरील बक्षीसे —

अ.क्र.	कार्यक्रम	तपशील	वर्ष
१	सौर औष्णिक कार्यक्रम	सौर औष्णिक कार्यक्रम सर्वोत्कृष्ट कामगिरी	१९९०-९१
२	सौर औष्णिक कार्यक्रम	सौर चूल — प्रशंसनीय कामगिरी	१९९१-९२
३	गॅसिफायर कार्यक्रम	गॅसिफायर — विशेष कामगिरी	१९९१-९२
४	माहिती व प्रसिद्धी	माहिती व प्रसिद्धी — प्रथम क्रमांकाचे बक्षीस	१९९३-९४
५	सौर औष्णिक कार्यक्रम	सौर चूल — प्रथम क्रमांकाचे बक्षीस	१९९४-९५
६	सौर औष्णिक कार्यक्रम	सौर उष्णजल संयंत्र — द्वितीय क्रमांक	१९९४-९५
७	माहिती व प्रसिद्धी	माहिती व प्रसिद्धी — प्रथम क्रमांकाचे बक्षीस	१९९६-९७
८	उत्कृष्ट अभिकरण संस्था	इरेडा दशकातील सेवा — उत्कृष्ट अभिकरण संस्था	१९९६-९७
९	पवन ऊर्जा कार्यक्रम	पवनऊर्जा — विशेष बक्षीस	१९९६-९७
१०	पवन ऊर्जा कार्यक्रम	पवनऊर्जा — प्रथम क्रमांकाचे बक्षीस	१९९८-९९
११	पवन ऊर्जा कार्यक्रम	पवनऊर्जा — प्रथम क्रमांकाचे बक्षीस	१९९९-००
१२	पवन ऊर्जा कार्यक्रम	पवनऊर्जा — प्रथम क्रमांकाचे बक्षीस	२०००-०१
१३	पवन ऊर्जा कार्यक्रम	पवनऊर्जा — प्रथम क्रमांकाचे बक्षीस	२००१-०२
१४	ऊर्जा उद्यान	ऊर्जा उद्यान — प्रथम क्रमांकाचे बक्षीस	२००१-०२
१५	पवन ऊर्जा कार्यक्रम	पवनऊर्जा — द्वितीय क्रमांकाचे बक्षीस	२००७-०८
१६	बायोमास पॉवर जनरेशन	इमा पॉवर अँवार्ड, २००८ — प्रथम क्रमांकाचे बक्षीस	२००८-०९
१७	सौर औष्णिक कार्यक्रम	सौर उष्णजल संयंत्र — प्रथम क्रमांकाचे बक्षीस	१२-२०११
१८	उत्कृष्ट अभिकरण संस्था	राष्ट्रीयकृत बक्षीस — ऊर्जा संवर्धन क्षेत्रात राज्यस्तरीय संस्था	व ११-२०१० १२-२०११
१९	पवन — सौर संकरित संयंत्र	राष्ट्रीयकृत बक्षीस — सर्वात जादा किक्षमतेची संयंत्रे .वॅ.	१३-२०१२

अ.क्र.	कार्यक्रम	तपशील	वर्ष
		आस्थापित केली	
२०	ऊत्कृष्ट अभिकरण संस्था	राष्ट्रीयकृत बक्षीस — ऊर्जा संवर्धन क्षेत्रात राज्यस्तरीय संस्था	२०१२-१३
२१	सौर औष्णिक ऊर्जा	सौर उष्णजल संयंत्र — द्वितीय क्रमांक	२०१२-१३
२२	अतिऊत्कृष्ट अभिकरण संस्था	राष्ट्रीयकृत बक्षीस ऊर्जा संवर्धन क्षेत्रात -अतिऊत्कृष्ट कामगिरी	२०१३-१४
२३	राज्याचा अतिऊत्कृष्ट कामगिरी	नवीन व नवीकरणीय ऊर्जा कार्यक्रमात अतिऊत्कृष्ट कामगिरी (कालावधी २०१४ मार्च ३१ ते २०१० एप्रिल १ —	२०१४-१५
२४	ऊत्कृष्ट अभिकरण संस्था	राष्ट्रीयकृत बक्षीस ऊर्जा संवर्धन क्षेत्रात राज्यस्तरीय संस्था -	२०१५-१६
२५	ऊत्कृष्ट नवीन व नवीकरणीय ऊर्जा प्रसारणासाठी अभिकरण संस्था	ऐरीयाज संस्थेकडून ऊत्कृष्ट अभिकरण संस्थेसाठी बक्षीस	२०१६-१७
२६	सौर पथदिप	राष्ट्रीयकृत दुसऱ्या क्रमांकाचे संयंत्र आस्थापित केल्याचे बक्षीस	२०१६-१७
२७	सौर ऊर्जा प्रकल्प	राष्ट्रीय स्तरावर सौर ऊर्जा प्रकल्प राबविण्यासाठीचे बक्षीस	२०१६-१७
२८	लक्ष केंद्रीत सौर तंत्रज्ञान (Concentrated Solar Technology)	राष्ट्रीयकृत बक्षीस — लक्ष केंद्रीत सौर तंत्रज्ञान	२०१६-१७
२९	ऊर्जा संवर्धन कार्यक्रम	राष्ट्रीय ऊर्जा संवर्धन पुरस्कार (NECA) — राज्य पदनिर्देशित संस्था या संवर्गात गुणवत्ता प्रमाणपत्र	१९-२०१८
३०	ऊर्जा संवर्धन कार्यक्रम	सोलर क्वार्टर मासिक — व्यवसाय उत्कृष्टता पुरस्कार	१९-२०१८
३१	ऊर्जा संवर्धन कार्यक्रम	राष्ट्रीय ऊर्जा संवर्धन पुरस्कार (NECA) — राज्य पदनिर्देशित संस्था या संवर्गात द्वितीय पारितोषिक	२०-२०१९
३२	ऊर्जा संवर्धन कार्यक्रम	राष्ट्रीय ऊर्जा संवर्धन पुरस्कार (NECA) — राज्य पदनिर्देशित संस्था या श्रेणीत गुणवत्ता प्रमाणपत्र.	२०२०-२१
३३	ऊर्जा संवर्धन कार्यक्रम	राष्ट्रीय ऊर्जा संवर्धन पुरस्कार (NECA) — राज्य पदनिर्देशित संस्था या संवर्गात द्वितीय पारितोषिक.	२०२३-२४

महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग

महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोगाबाबतची माहिती

आयोगाची रचना -

विद्युत नियामक आयोग अधिनियम, १९९८ अंतर्गत महाराष्ट्र शासनाने महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोगाची स्थापना दि. ५ ऑगस्ट, १९९९ च्या अधिसूचनेद्वारे केली. केंद्र शासनाने दिनांक १० जून, २००३ रोजी विद्युत नियामक आयोग अधिनियम, १९९८ निरसित करून विद्युत अधिनियम २००३ पारित केला. विद्युत अधिनियम २००३ मधील कलम ८२ (४) अन्वये राज्य आयोग अध्यक्षसह दोन सदस्यांचा मिळून असतो. त्याप्रमाणे सद्यस्थितीत महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोगामध्ये अध्यक्ष आणि २ सदस्य कार्यरत आहे.

आयोगाची कार्ये -

आयोगाची कार्ये अर्ध-न्यायिक, अर्ध वैधानिक आणि कार्यकारी स्वरूपाची आहेत. विद्युत अधिनियम, २००३ मधील कलम ८६ प्रमाणे आयोगाला खालील कार्ये पार पाडावी लागतात.

(१) कलम ८६ (१) अन्वये पार पाडावी लागणारी कार्ये :-

ए) राज्यातील वीज निर्मिती, पुरवठा, पारेषण किंवा वहनाकरिता घाऊक, ठोक किंवा किरकोळ विक्रीचे दर निश्चित करणे.

बी) वितरण परवानाधारकाच्या वीज खरेदी आणि प्राप्तीसाठीच्या प्रक्रियेचे नियमन करणे.

सी) विजेचे राज्यांतर्गत पारेषण व वहन सुकर करणे. डी) विजेचे पारेषण, वितरण आणि वीज व्यापारासाठी परवाना मागणाऱ्या व्यक्तींना त्यांच्या राज्यांतर्गत कामकाजासाठी परवाना देणे.

इ) सह-वीज निर्मितीस आणि नूतनशील उर्जा स्रोतांपासून वीज निर्मितीस चालना देणे.

एफ) परवानेधारक आणि वीज निर्मिती कंपनी यांच्यामधील वादासंबंधी निर्णय देणे आणि कोणताही वाद लवादाकडे संदर्भ करणे.

जी) अधिनियमाच्या प्रयोजनाकरिता शुल्क लावणे.

एच) राज्य ग्रिड सहिंता विहित करणे.

आय) परवानेधारकाच्या सेवेची गुणवत्ता, सातत्य व विश्वासार्हता यांची मानके विहित करणे,

जे) राज्यांतर्गत विजेच्या व्यापारासाठी नफ्याचे प्रमाण निश्चित करणे.

के) या अधिनियमाखाली सोपविण्यात येतील अशी अन्य कार्ये पार पाडणे.

२) कलम ८६ (२) अन्वये राज्य आयोग, राज्य शासनाला खालीलपैकी कोणत्याही किंवा सर्व बाबींवर सल्ला देईल :-

(एक) वीज उद्योगांत स्पर्धा, कार्यक्षमता व काटकसर यांस प्रोत्साहन देणे.

(दोन) वीज उद्योगांमधील गुंतवणुकीस प्रोत्साहन देणे.

(तीन) राज्यातील वीज उद्योगांची पुर्नस्थापना करणे व पुर्नरचना करणे.

(चार) वीज निर्मिती, पारेषण, वितरण किंवा विजेचा व्यापार यासंबंधी किंवा राज्य शासनाने राज्य आयोगाकडे संदर्भ केलेल्या अन्य कोणत्याही बाबींवर सल्ला देणे.

आयोगाच्या कामकाजासंबंधी माहिती :-

आयोगाला विद्युत अधिनियम, २००३ खाली आपली कार्ये पार पाडताना खालीलप्रमाणे विविध प्रकारची कामे करावी लागतात :-

१) विनियम तयार करणे

२) याचिकांवर आदेश पारित करणे

३) वीज दर निश्चित करणे

४) परवाना मंजूर करणे

५) आयोगाच्या आदेशांच्या पुनर्विलोकनासाठी करण्यात आलेल्या किंवा संकीर्ण विषयावरील नवीन याचिकांवर विचार करणे.

६) ग्राहक गा-हाणे निवारण यंत्रणा

७) राज्य सल्लागार समिती

वरील कार्ये पार पाडताना, आयोग खालील पध्दतीचा अवलंब करून जनतेशी आणि ग्राहक प्रतिनिधींशी सल्लामसलत करते:-

१) विनियम तयार करणे

आयोग, विद्युत अधिनियम, २००३ च्या कलम १८१ च्या उप-कलम (३) मध्ये अनिवार्य केल्याप्रमाणे विनियम अधिसूचित करण्यापूर्वी जनतेकडून त्यांच्या सूचना / हरकती / अभिप्राय मागवून त्यानंतरच विनियम अधिसूचित करतो. सुरुवातीला जे विनियम तयार करावयाचे असतात त्यांचे एक प्रारूप तयार करण्यात येते. अधिनियमातील तरतुदीनुसार, या प्रारूप विनियमांना " पूर्व प्रसिध्दी" द्यावयाची असल्यामुळे, हे प्रारूप विनियम वर्तमानपत्रात प्रसिध्द करून त्याबाबत जनतेकडून हरकती/सूचना मागविण्यात येतात. जनतेकडून हरकती / सूचना प्राप्त झाल्यावर त्या विचारात घेऊन विनियमांना आयोगाकडून अंतिम मंजूरी देण्यात येते. आणि सदर विनियम शासकीय राजपत्रात अधिसूचित करण्यात येतात व ते आयोगाच्या संकेतस्थळावर प्रदर्शित करण्यात येतात. विद्युत अधिनियम, २००३ च्या कलम १८२ नुसार राज्य आयोगाने तयार केलेले विनियम राज्य विधीमंडळाच्या दोन्ही सभागृहाच्या पटलावर ठेवण्यात येतात.

२) याचिकांवर आदेश पारित करणे

वीज दर निश्चित करणे तसेच परवाना मंजूर करणे यासारखी प्रकरणे जलद निकाली काढता यावीत यासाठी आयोग, प्रकरणाच्या सुनावणीसाठी टप्पे, पध्दत, ठिकाण, तारीख व वेळ ठरवते. त्यानुसार, आयोग याचिकाकारास सुनावणीची नोटीस त्या भागात मोठ्या प्रमाणावर खप असणा-या इंग्रजी भाषेतील किमान २ दैनिक वर्तमानपत्रात आणि मराठी भाषेतील किमान २ दैनिक वर्तमानपत्रात प्रसिध्द करण्यास कळविते. या सुनावणीच्या नोटिसीबरोबरच संक्षिप्त याचिका व याचिकेचा कार्यकारी गोषवारा देखील प्रसिध्द करण्यात येतो. याचिकेची प्रत त्यासोबतच्या जोडपत्रांसह जनतेला उपलब्ध करून देण्याचे व तसेच त्यांची एक प्रत याचिकाकाराच्या संकेतस्थळावर देखील प्रदर्शित करण्याचे निर्देश याचिकाकारास देण्यात येतात. त्यानुसार, याचिकाराकडून एक नोटीस प्रसिध्द करण्यात येऊन त्याद्वारे जनतेकडून याचिकेसंबंधात सूचना व हरकती मागविण्यात येतात.

याचिकाकाराने मांडलेली त्याची बाजू, जनतेकडून प्राप्त झालेल्या सर्व सूचना व हरकती, या सूचना व हरकतींना याचिकाकाराने दिलेला प्रतिसाद, जन-सुनावणीत जनतेकडून उपस्थित करण्यात आलेले मुद्दे आणि संबंधित कागदपत्रे, विचारात घेऊन आयोगाद्वारे अंतिम आदेश पारित करण्यात येतो.

३) वीज दर निश्चितीकरण

आयोगाकडून १) महाराष्ट्र राज्य विद्युत निर्मिती कंपनी मर्यादित, २) महाराष्ट्र राज्य विद्युत पारेषण कंपनी मर्यादित, (महापारेषण), ३) महाराष्ट्र राज्य विद्युत वितरण कंपनी मर्यादित, ४) बेस्ट उपक्रम, ५) अदानी इलेक्ट्रीसिटी मुंबई लिमिटेड - निर्मिती व्यवसाय, ६) अदानी इलेक्ट्रीसिटी मुंबई लिमिटेड - पारेषण व्यवसाय, ७) अदानी इलेक्ट्रीसिटी मुंबई लिमिटेड - वितरण व्यवसाय, ८) टाटा पॉवर कंपनी - निर्मिती व्यवसाय, ९) टाटा पॉवर कंपनी - पारेषण व्यवसाय, १०) टाटा पॉवर कंपनी वितरण व्यवसाय, ११) जयगड पॉवर ट्रान्स्को कंपनी लि., १२) अमरावती पॉवर ट्रान्समिशन कंपनी लि. १३) अदानी ट्रान्समिशन इंडिया लि., १४) महाराष्ट्र ईस्टर्न ग्रिड पॉवर ट्रान्समिशन कंपनी लि., १५) के आर सी इन्फ्रास्ट्रक्चर लि., १६) विदर्भ इंडस्ट्रीज पॉवर लि.-पारेषण व्यवसाय, १७) माईडरपेस बिझनेस पार्क्स प्रा. लि. (ऐरोली), १८) निमप्लेक्स इस्टेट लिमिटेड (ऐरोली नॉलेज पार्क) १९) महाराष्ट्र एअरपोर्ट डेव्हलपमेंट कॉर्पोरेशन, २०) निदार युटिलिटीज पनवेल एलएलपी, या कंपन्यांचे वीज दर निश्चित करण्याचे काम करण्यात येते. तसेच, महाराष्ट्र राज्य भार

प्रेषण केंद्राचे बहुवर्षीय बीज दर अंदाजपत्रक मंजूर करणे व त्यांचे अंतिमीकरण करण्याचे काम ही आयोगाकडून करण्यात येते.

४) परवाना मंजूर करणे

आयोगाने विद्युत अधिनियम, २००३ मधील कलम १४ अंतर्गत महाराष्ट्र राज्यात विजेचे पारेषण, वितरण आणि वीज व्यापारासाठी परवाने मंजूर केले आहेत.

पारेषण परवाना:- महाराष्ट्र राज्यात ११ पारेषण परवानाधारक कार्यरत आहेत. हे परवानाधारक मिळून राज्यांतर्गत पारेषण यंत्रणा तयार झाली आहे. या ११ पारेषण परवानाधारकांपैकी महापारेषण कंपनी विद्युत अधिनियम, २००३ अस्तित्वात येण्यापूर्वी कार्यरत असल्यामुळे त्यांना मानीव परवानाधारक मानण्यात येते आणि उरलेल्या १० पारेषण परवानाधारकांना म्हणजेच १) अदानी ट्रान्समिशन (इंडिया) लिमिटेड (एटीआयएल), २) जयगड पॉवर ट्रान्स्को लिमिटेड (जेपीटीएल), ३) अमरावती पॉवर ट्रान्समिशन कंपनी लि. (एपीटीसीएल), ४) सिन्नर पॉवर ट्रान्समिशन कंपनी लि. (एसपीटीसीएल), ५) महाराष्ट्र ईस्टर्न ग्रिड पॉवर ट्रान्समिशन कंपनी लि. (एमइजीपीटीसीएल). ६) अदानी इलेक्ट्रीसिटी मुंबई लिमिटेड, ७) टाटा पॉवर, ८) विदर्भ इंडस्ट्रीज पॉवर लि. ९) खारघर विक्रोळी ट्रान्समिशन प्रा. लि. (KVTPPL). १०) अदानी इलेक्ट्रीसिटी मुंबई इन्फ्रास्ट्रक्चर लि. (AEMPL) यांना आयोगाने पारेषण परवाने मंजूर केले आहेत.

वितरण परवाना:- राज्यात ४ वितरण परवानाधारक २.६ कोटी ग्राहकांना (मुंबई शहरात ४० लाख आणि उर्वरित महाराष्ट्रात २.२ कोटी) वीज पुरवठा करीत आहेत. बेस्ट उपक्रम, अदानी इलेक्ट्रीसिटी मुंबई लि. वितरण आणि टीपीसी वितरण या मुंबई शहर आणि उपनगरांना मुलुंड वगळून) आणि मीरा-भाईंदर क्षेत्रामध्ये वीज पुरवठा करतात तर महाराष्ट्रातील उर्वरित क्षेत्राला महावितरण कंपनी वीज पुरवठा करते. महावितरण कंपनी आणि बेस्ट उपक्रम मानीव वितरण परवानाधारक आहेत तर आर इन्फ्रा-वितरण कंपनीला ११ ऑगस्ट, २०११ रोजी २५ वर्षांच्या कालावधीकरिता वितरण परवाना मंजूर करण्यात आला होता आणि दि. २९ सप्टेंबर २०१८ जी अधिसूचने अन्वये हा परवाना अदानी इलेक्ट्रीसिटी मुंबई लिमिटेडला अभिहस्तांकित करण्यात आला. आयोगाने दिनांक २९ डिसेंबर २०१८ आदेशान्वये भारतीय रेल्वेचा मान वितरण परवानाधारक म्हणून दर्जा पटलावर घेतला.

सेझ क्षेत्र:- त्याशिवाय विद्युत अधिनियम, २००३ च्या कलम १४ (ब) मधील सन २०१० मध्ये करण्यात आलेल्या सुधारणेनुसार, १४ विशेष आर्थिक क्षेत्राच्या (सेझ) १४ विकासकांनी त्यांच्या सेझ क्षेत्राकरिता त्यांना मानीव वितरण परवानाधारक म्हणून दर्जा द्यावा, याकरिता आयोगाकडे मागणी केली असून आयोगाने वेगळ्या आदेश/नियमांद्वारे या विकासकांना त्यांच्या सेझ क्षेत्राकरिता मानीव वितरण परवानाधारकांचा दर्जा मंजूर केला आहे. हे १४ मानीव वितरण परवानाधारक पुढीलप्रमाणे आहेत.

(१) माईडस्पेस बिझनेस पार्क्स प्रा. लि. (ऐरोली) २) महाराष्ट्र एअरपोर्ट डेव्हलपमेंट कॉर्पोरेशन (मिहान, नागपुर), ३) निदार युटिलिटीज पनवेल एलएलपी, ४) क्वॅड्रॉन बिझनेस पार्क लिमिटेड (आयटी, हिंजेवाडी, पुणे), ५) गिगाप्लेक्स इस्टेट प्रा. लिमिटेड (ऐरोली नॉलेज पार्क), ६) केआरसी इन्फ्रास्ट्रक्चर अँड प्रोजेक्ट प्रा. लि. (जिल्हा ठाणे) आणि ७) जे. एन. पी. टी., उरण (जिल्हा रायगड), ८) लक्ष्मीपती बालाजी सप्लाय चैन मॅनेजमेंट लि. ता. पनवेल, (जिल्हा रायगड), ९) इऑन फेज १, खराडी, १०) इऑन फेज २, खराडी, ११) एइएमएल सिझ लि. च्या सिझ एसईझेड, मुंबई १२) पी-वन च्या राजीव गांधी इन्फोटेक पार्क, एमआयडीसी, हिंजेवाडी फेज ३, पुणे १३) एसईझेड बायो-टेक सर्व्हिसेस प्रा.लि., मांजरी एसईझेड, पुणे १४) एसईझेड बायो-टेक सर्व्हिसेस प्रा. लि. हडपसर एसईझेड, पुणे.

याव्यतिरिक्त, महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोगाकडून विद्युत अधिनियम, २००३ च्या कलम १३ अंतर्गत औरंगाबाद इंडस्ट्रियल टाऊनशिप लिमिटेड शेन्झा औद्योगिक क्षेत्र आणि बिडकीन औद्योगिक क्षेत्रासाठी वितरण परवाना मिळविण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

वीज व्यापार परवानाधारक:- आयोगाने महाराष्ट्र राज्यात विजेचा व्यापार करण्यासाठी एन. टी. एस पॉवर, ग्लोबल एनर्जी प्रा. लि. आणि महाराष्ट्र राज्य विद्युत निर्मिती कंपनी लिमिटेड यांना वीज व्यापार परवाना मंजूर केला आहे. ग्लोबल एनर्जी प्रा. लि. चा परवाना दिनांक ५.१२.२०२० च्या आदेशान्वये निलंबित केला आहे.

५) आयोगाच्या आदेशांच्या पुनर्विलोकनासाठी करण्यात आलेल्या किंवा संकीर्ण विषयावरील नवीन याचिकांवर विचार करणे

याचिकांसंबंधी आयोगाकडून याचिकाकार आणि प्रतिवादी यांना सुनावणीसाठी उपस्थित राहण्यासाठी नोटीस पाठविण्यात येते. सुनावणीचा एक दैनिक आदेश (Daily Order) तयार करण्यात येतो. त्याची प्रत याचिकाकार, प्रतिवादी यांना पाठविण्यात येते. दैनिक आदेश (Daily Order) आयोगाच्या संकेतस्थळावर देखील प्रदर्शित करण्यात येतात. त्यानंतर शेवटी आयोगाकडून आदेश पारित करण्यात येतो.

आदेशाची प्रत याचिकाकार, प्रतिवादी यांना पाठविण्यात येते. आयोगाने पारित केलेले सर्व आदेश आयोगाच्या संकेतस्थळावर उपलब्ध असतात. याचिकाकार किंवा प्रतिवादी आयोगाकडे आदेशांचे पुनर्विलोकन करण्यासाठी अर्ज दाखल करू शकतात किंवा त्या विरुद्ध विद्युत अपिल न्यायाधिकरणाकडे अपील करू शकतात.

आयोगामध्ये दाखल झालेल्या याचिका व त्यावरील कार्यवाही याबाबतचा मागिल ५ वर्षांचा तपशील पुढीलप्रमाणे आहे:-

वित्तीय वर्ष	दाखल झालेल्या याचिका	आयोगाने पारित केलेले आदेश
२०१९-२०२०	३४५	३०९
२०२०-२०२१	२०५	२१७
२०२१-२०२२	१८३	१७१
२०२३-२०२४	२५४	१५४
२०२४-२०२५ (जानेवारी २०२५ पर्यन्त)	१९६	१६४

६) ग्राहक गा-हाणे निवारण यंत्रणा

विद्युत अधिनियम, २००३ च्या कलम ४२ (५) आणि ४२ (६) अंतर्गत, आयोगाने मविनिआ (ग्राहक गा-हाणे निवारण मंच आणि विद्युत लोकपाल) विनियम, २०२० तयार केले आहेत. ग्राहक गा-हाणे निवारण मंच (सीजीआरएफ) हे वितरण परवानाधारकाकडून स्थापन करण्यात येतात तर विद्युत लोकपाल यांची नियुक्ती आयोगाकडून करण्यात येते.

वितरण कंपन्यांनी स्थापन केलेले ग्राहक गा-हाणे निवारण मंच (सीजीआरएफ)

सध्या राज्यामध्ये २३ ग्राहक गा-हाणे निवारण मंच कार्यरत असून त्यापैकी ११ मंच हे महाराष्ट्र राज्य विद्युत वितरण कंपनी लि. ने स्थापन केलेले आहेत आणि उर्वरित मंच हे अन्य वितरण परवानाधारकांनी म्हणजेच बेस्ट, अदानी इलेक्ट्रीसिटी मुंबई लिमिटेड वितरण, टाटा पॉवर कंपनी वितरण, माईडस्पेस बिझनेस पार्क्स प्रा. लि. आणि गिगाप्लेक्स इस्टेट प्रा. लिमिटेड, निदार युटिलिटीज पनवेल एलएलपी आणि केआरसी इन्फ्रास्ट्रक्चर अॅण्ड प्रोजेक्ट प्रा. लि. महाराष्ट्र एअरपोर्ट डेव्हलपमेंट कॉर्पोरेशन (मिहान, नागपूर), जे एन.पी.टी., उरण (जिल्हा रायगड), लक्ष्मीपती बालाजी सप्लाय चैन मॅनेजमेंट लि. ता. पनवेल (जिल्हा रायगड), इऑन फेज १, खराडी, इऑन फेज २, खराडी स्थापन केलेले आहेत. मुख्य वितरण परवाना धारकांच्या गा-हाणे निवारण मंचामध्ये

अध्यक्ष आणि दोन सदस्य असतात. त्यापैकी एक सदस्य हा स्वयंसेवी ग्राहक संस्थांमधून असतो आणि एक सदस्य वितरण कंपनीमध्ये कार्यरत असलेला कार्यकारी अभियंता असतो. तसेच लहान परवाना धारकांच्या गा-हाणे निवारण मंचामध्ये फक्त एक सदस्य जो की अध्यक्ष असतो. वितरण परवानाधारकांनी नियुक्त करावयाच्या अध्यक्षांचे पात्रता निकष मविनिआ (ग्राहक गा-हाणे निवारण मंच आणि विद्युत लोकपाल) विनियम, २०२० मध्ये विहित करण्यात आलेले आहेत.

आर्थिक वर्ष २०२३-२४ मध्ये ग्राहक गा-हाणे निवारण मंच च्या पातळीवर १२७२ गा-हाण्यांची महावितरण १२९०, बेस्ट १५, अदानी इलेक्ट्रीसिटी मुंबई लिमिटेड वितरण - १६. टाटा पॉवर कंपनी- वितरण - ६, ० इतर सर्व मंचामध्ये -०, गा-हाण्यांचे निवारण करण्यात आले आहे.

विद्युत लोकपाल

विद्युत अधिनियम, २००३ च्या कलम ४२ (६) अंतर्गत महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोगाने विद्युत लोकपाल नियुक्त केले आहेत. सध्या महाराष्ट्र राज्यात मुंबई येथे विद्युत लोकपाल कार्यरत आहेत.

आर्थिक वर्ष २०२३-२४ मध्ये विद्युत लोकपाल, मुंबई यांचे मार्फत २२८ आणि लोकपाल, नागपूर यांचेमार्फत ७३ गा-हाण्यांचे अभिवेदन करण्यात आले आहे.

मुख्य विद्युत निरीक्षक

मुख्य विद्युत निरीक्षक

कार्यालयाचे कार्य

प्रास्ताविक

उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग हयांचे प्रशासकीय नियंत्रणाखाली मुख्य विद्युत निरीक्षक हे विद्युतविषयक कार्य करतात.

मुख्य विद्युत निरीक्षक हे या वैधानिक पदाचे कार्य करित असून यांचे नियंत्रणाखाली प्रामुख्याने विद्युत सुरक्षिततेच्या दृष्टिकोनातून विद्युतसंच मांडणीची तपासणी करणे, उच्च व अतिउच्चदाब विद्युत संचमांडणी उपयोगात आणण्याकरिता परवानाधारक व उपभोक्त्यास (विद्युत ग्राहक) परवानगी देणे, विद्युत प्राणांतिक व अप्राणांतिक अपघाताची चौकशी करणे, अनुज्ञापक मंडळामार्फत विद्युत पर्यवेक्षक, तारतंत्री व सनदी विद्युत सुरक्षा अभियंता परीक्षा घेणे व उत्तीर्ण उमेदवारांना प्रमाणपत्र देणे, सिनेमा यंत्रचालकांची चाचणी घेऊन त्यांना परवाना पत्र देणे, घरगुती विद्युत उपकरणे बनविणा-या लहान मोठ्या कंपन्यांच्या उत्पादित वस्तुंची सुरक्षिततेच्या दृष्टीने गुणवत्ता व दर्जा तपासून प्रमाणपत्र देणे, विद्युत शुल्क, वीज विक्रीवरील कर यांचे वसुलीचे नियंत्रण ही कामे केली जातात.

Review Meeting Ease of doing Business-२०१७ व २०१८ अन्वये शासनाच्या व्यवसाय सुलभ संकल्पनेच्या (ease of doing business) अनुषंगाने महाराष्ट्र शासन उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग अधिसूचना क्र.२०१५/प्र.क्र.६५० दि.२९ जानेवारी, २०१६ आणि अधिसूचना क्र.मुविनि/प्र.क्र.२५४/उर्जा-५ दि. १२ डिसेंबर, २०१८ अन्वये च्या अधिसूचनेनुसार या विभागाच्या खालील सेवा महाराष्ट्र लोकसेवा अधिनियम-२०१५ अंतर्गत अधिसूचित करण्यांत आल्या आहेत.

- १) जनित्र संच मांडणीचे नकाशे मंजूर करणे .
- २) जनित्र संच मांडणी निरीक्षण करणे व उर्जापित करण्यास परवानगी देणे .
- ३) मुंबई विद्युत शुल्क अधिनियम, १९६२ अन्वये ज्या व्यक्ती वीज निर्मिती करू इच्छितात किंवा वीज निर्मिती करणे चालू इच्छितात त्यांची नोंदणी करणे.
- ४) उपरीतार मार्गाच्या वीज संच मांडणीचे नकाशे मंजूर करणे.
- ५) उपरीतार मार्गाच्या वीज संच मांडणीचे निरीक्षण करणे व उर्जापित करण्यास परवानगी देणे.
- ६) महाराष्ट्र उदवाहन अधिनियम, १९३९ अन्वये उदवाहन उभारणीस परवानगी देणे .

७) महाराष्ट्र उदवाहन अधिनियम, १९३९ अन्वये उदवाहन चालू व निरीक्षणे अनुमती देणे उक्त सेवा महाराष्ट्र शासनाच्या "आपले सरकार" aaplesarkar.mahaonline.gov.in या पोर्टलवर दि. २ ऑक्टोबर २०१६ पासून ऑनलाईन पध्दतीने उपलब्ध करून देण्यांत आल्या आहेत .

वरील सर्व कामे पार पाडण्यासाठी मुख्य विद्युत निरीक्षक यांच्या आस्थापनेवर एकूण ४ अधीक्षक अभियंता, ४० विद्युत निरीक्षक, ७८ सहाय्यक विद्युत निरीक्षक, ३९७ सहाय्यक अभियंते/ शा.अ/ क.अ तसेच लेखा परीक्षणासाठी, १ उप संचालक, ९ वीज कर निरीक्षक व इतर आवश्यक कर्मचारी वर्ग कार्यरत आहेत.

मुख्य विद्युत निरीक्षक यांचे उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग यासंबंधीचे प्रमुख कार्य खालीलप्रमाणे :-

- (अ) विद्युतविषयक खालील अधिनियम व नियम यांची अंमलबजावणी :-**
- (१) विद्युत अधिनियम, २००३ मधील कलम १२६ अनुसार परवानाधारकाने उच्चदाब व अतिउच्चदाब ग्राहकांनी केलेल्या अनधिकृत वीज वापर निर्धारणा विरुद्ध अपीलप्रकरणी कलम १२७ अन्वये निर्णय देणे.
  - (२) विद्युत अधिनियम, २००३ मधील कलम ५३ नुसार विद्युत सुरक्षाविषयक कर्तव्य पार पाडणे.
  - (३) महाराष्ट्र विद्युत शुल्क अधिनियम, २०१६ नुसार कर्तव्य पार पाडणे.
  - (४) विद्युत अधिनियम, २००३ मधील कलम १६१ अन्वये व विद्युत अपघात नियम, २०१३ अन्वये विद्युत अपघातांची चौकशी करणे.
  - (५) विद्युत अधिनियम, २००३ मधील कलम १६२ अन्वये प्राप्त अधिकार व निर्देशित कर्तव्यानुसार कार्य करणे.
  - (६) मुंबई उदवाहन अधिनियम, १९३९ व त्याखाली तयार केलेले मुंबई उदवाहन नियम, १९५८ ची अंमलबजावणी करणे.
  - (७) महाराष्ट्र विद्युत शुल्क अधिनियम, २०१६ आणि मुंबई विद्युत शुल्क नियम, १९६२ यांची अंमलबजावणी
  - (८) महाराष्ट्र विजेच्या विक्रीवरील शुल्क अधिनियम, १९६३ व महाराष्ट्र विजेच्या विक्रीवरील शुल्क नियम १९६४ त्याखालील नियम व सुधारीत विद्युत विक्रीकर अधिनियम, २००४

- (९) महाराष्ट्र सिनेमा (विनियम) अधिनियम, १९६६
 (१०) केंद्रीय विद्युत प्राधिकरण (सुरक्षा व विद्युत पुरवठासंबंधी उपाययोजना विनियम) २०१० मधील विनियम २९ अन्वये
 बनविण्यांत आलेल्या नियमानुसार अंमलबजावणी करणे.
 (११) महाराष्ट्र रज्जूमार्ग अधिनियम, १९५५ व त्याखाली तयार केलेले महाराष्ट्र रज्जूमार्ग नियम.
 (१२) केंद्र शासनाचा घरगुती विद्युत उपकरणे (दर्जा नियंत्रण) आदेश, १९८१ ची अंमलबजावणी.
 १३) केंद्र शासनाच्या विद्युत वायर्स, केबल्स, उपकरणे व उप साधने (दर्जा नियंत्रण) आदेश, १९८१, १९८८, १९८९, १९९३ व दर्जा नियंत्रण आदेश, २००३ ची अंमलबजावणी. व विद्युत वायर्स केबल्स, उपकरणे (दर्जा नियंत्रण) आदेश २००५.

(ब) मुख्य विद्युत निरीक्षक यांची इतर कार्ये :-

- (१) विद्युत ठेकेदारांना अनुज्ञप्ति मंजूर करणे विद्युत पर्यवेक्षक, तारतंत्री सनदी विद्युत सुरक्षा अभियंता यांच्या परीक्षा घेऊन उत्तीर्ण उमेदावारांना प्रमाणपत्र देणे यांसाठी प्रस्थापित केलेल्या अनुज्ञापक मंडळाचे मुख्य विद्युत निरीक्षक हे अध्यक्ष आहेत.
 (२) दर्जा नियंत्रण आदेश, १९८१, १९८८, १९९३ व २००३ अंतर्गत प्रमाणपत्र देणे यासाठी मुख्य विद्युत निरीक्षक हे महाराष्ट्र शासनाने नियुक्त केलेले " समुचित प्राधिकारी " आहेत.
 (३) २२० केव्ही व त्यापेक्षा जास्त विद्युत दाब असलेल्या वीज संचमांडणीचे नकाशांना मंजूर देणे, प्रथम निरीक्षण करणे व परवानगी देणे व वार्षिक निरीक्षण करणे.
 (४) २२० केव्ही व त्यापेक्षा जास्त एच.व्ही.डी.सी. विद्युत दाब असलेल्या वीज संचमांडणीचे नकाशांना मंजुरी देणे, प्रथम निरीक्षण करणे व परवानगी देणे.
 (५) नवीन वीजनिर्मिती केंद्राचे ५०० मे. वॅ. क्षमतेपेक्षा जास्त क्षमता असलेल्या पारंपारिक व अपारंपारिक सर्व वीज संचमांडणीच्या नकाशांना परवानगी देणे, प्रथम निरीक्षण करणे व ऊर्जापित करण्यासाठी परवानगी देणे.
 सन २०२१-२०२२ व २०२२-२०२३ या दोन वर्षांच्या कार्यभारासंबंधी प्रत्यक्ष माहिती खाली दिली आहे. तसेच २०२३-२०२४ करिता अपेक्षित आकडेवारी दर्शविली आहे.

सिनेमा यंत्र चालकांची चाचणी - महाराष्ट्र सिनेमा (विनियम) अधिनियम, १९६६ मधील नियम ७२ नुसार वीज संयंत्र व चित्रदर्शक उपकरणे ही अर्हताप्राप्त व्यक्तीच्या हाती असावीत व अशी व्यक्ती सिनेमा परवानाधारकाने नामनिर्देशित केलेली असावी या दृष्टीकोनातून सिनेमा यंत्रचालकाची चाचणी घेतली जाते व अशा व्यक्तीच्या नामनिर्देशनास विद्युत निरीक्षकाकडून प्रमाणपत्र दिले जाते.

समग्र कार्यक्रम

विद्युत विभागाचे मुख्य कार्य म्हणजे वेगवेगळे विद्युतविषयक अधिनियम, नियम आणि विनियम यांची सुरक्षिततेच्या दृष्टीकोनातून अंमलबजावणी करणे. विद्युत कराचे वसुलीवर नियंत्रण, इत्यादी महसूल कामकाज.

१. विद्युत संच मांडण्याची तपासणी- केंद्रीय विद्युत प्राधिकरण (सुरक्षा व विद्युत पुरवठासंबंधी उपाययोजना) विनियम, २०१० च्या तरतुदीनुसार विविध विद्युत संच मांडण्याची सुरक्षिततेच्या दृष्टीकोनातून तपासणी केली जाते.
 शासन पत्र क्र. ईएलडी-२०१२/प्र.क्र.८५/ऊर्जा-१, उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग, मंत्रालय, मुंबई दिनांक ३ जानेवारी २०१३ अन्वये विद्युत संच मांडणीचे निरीक्षण व तपासणी संबधत आकारण्यात व वसूल करण्यांत येणारी फी स्थगित करण्यांत आलेली आहे.

सन २०२३-२४ या वर्षाच्या कालावधीतील मध्यम दाब आणि उच्च दाबाच्या सर्व मिळून ६०४३५ संच मांडण्याचे निरीक्षण करण्यात आले. सन २०२३-२०२४ च्या वर्षात मागील थकबाकीसह एकूण रु.२,९५,६०० लाखांची वसुली झाली आहे.

सन २०२४-२०२५ मध्ये मध्यमदाब आणि उच्च दाबाचे एकूण ६९४९८ संच मांडण्याची तपासणी या विभागातर्फे अपेक्षित आहे.

सन २०२५-२०२६ वर्षाकरिता ७४६७२ संच मांडण्याची तपासणी अपेक्षित आहे.

विद्युत प्राणांतिक व अप्राणांतिक अपघात

विद्युत अधिनियम २००३ चे कलम १६१ अन्वये तसेच विद्युत अपघाताची सूचना नियम, २००५ अन्वये प्राप्त प्राधिकारानुसार विद्युत अपघाताची चौकशी करणे.

सन २०२३-२०२४ मध्ये एकूण २५४५ प्राणांतिक अपघात व ६३३ अप्राणांतिक अपघात सप्टेंबर, २०२४ पर्यंत घडले. त्यापैकी १११८ प्राणांतिक व २४४ अप्राणांतिक अपघातांबाबत नियम ५(४) अन्वये दोषपूर्तीसाठी आदेश बजावण्यांत आले.

सन २०२४-२०२५ मध्ये एकूण १७२९ प्राणांतिक अपघात व ३६८ अप्राणांतिक अपघात सप्टेंबर, २०२४ पर्यंत घडले. त्यापैकी ६२४ प्राणांतिक व १४५ अप्राणांतिक अपघातांबाबत नियम ५(४) अन्वये दोषपूर्तीसाठी आदेश बजावण्यांत आले.

सन २०२५-२०२६ मध्ये प्राणांतिक व अप्राणांतिक अपघातात घट अपेक्षित आहे.

२. अनुज्ञापक मंडळ- सध्या मुख्य विद्युत निरीक्षक हे अनुज्ञापक मंडळाचे अध्यक्ष असून विद्युत निरीक्षक (सचिव, अनुज्ञापक मंडळ व उदवाहन निरीक्षक) हे मंडळाचे सचिव आहेत. याशिवाय या विभागांतर्गत कार्यरत असलेले चारही प्रादेशिक विद्युत निरीक्षक मंडळाचे अधीक्षक अभियंता (मुंबई/ पुणे/ औरंगाबाद व नागपूर) हे अनुज्ञापक मंडळाचे सदस्य आहेत. त्याचप्रमाणे विविध संस्था, उपक्रम तसेच संघटनांचे प्रतिनिधी यांचे एकूण ९ सदस्य आहेत. अनुज्ञापक मंडळामध्ये १ अध्यक्ष, १ सचिव व एकूण १३ सदस्य यांचा समावेश आहे.

सिनेमा यंत्रचालकाकडून सन २०२२-२०२३ मध्ये १३६ अर्ज आले, त्यांची चाचणी घेऊन सक्षम सिनेमा यंत्रचालकांना १३२ प्रमाणपत्रे देण्यांत आली.सन २०२३-२०२४ मध्ये (सप्टेंबर, २०२३ पर्यंत) ७६ सिनेमा यंत्रचालकांकडून अर्ज आले व त्याची चाचणी घेऊन ४० सक्षम सिनेमा यंत्रचालकाना प्रमाणपत्र देण्यांत आली.

सन २०२४-२०२५ मध्ये सिनेमा यंत्रचालकाकडून २९४ अर्ज अपेक्षित आहे.

३.विद्युत ठेकेदार विरुद्ध केलेल्या तक्रारीची चौकशी-

जर एखादा अनुज्ञप्तीधारक वीज ठेकेदार गैरव्यवहार करीत असल्याचे आढळल्यास केंद्रीय विद्युत प्राधिकरण अधिनियम, २०१० मधील विनियम २९ अन्वये तयार करण्यात आलेल्या नियम व शर्तीमधील तरतुदीनुसार आवश्यक कार्यवाही केली जाते.

अनुज्ञापक मंडळामार्फत गंभीर गैर व्यवहाराच्या अनुषंगाने घेण्यात येणारे तातडीचे निर्णय मुख्य विद्युत निरीक्षक अनुज्ञापक मंडळाचे अध्यक्ष म्हणून घेण्यास सक्षम असतील

४.उच्चदाब वीज ग्राहकांनी वीज पुरवठा कंपनी यांचेविरुद्ध केलेले अपिल अर्ज.-

विद्युत अधिनियम, २००३ अंतर्गत कलम १२७ अन्वये मुख्य विद्युत निरीक्षक हे अपिलीय प्राधिकारी म्हणून कार्य करतात.

विद्युत अधिनियम, २००३ अंतर्गत कलम १२६ अन्वये वीजपुरवठा कंपनीने अनधिकृत वीज वापर प्रकरणी ग्राहकास दिलेल्या अंतिम निर्धारण देयकाबाबत अपील प्रकरणी सुनावणी घेऊन अंतिम निकाल दिले जातात.

केंद्रीय विद्युत प्राधिकरण अधिनियम, २०१० मधील विनियम २९ अन्वये अधिसूचना क्रमांक-संकीर्ण २०१६/प्र.क्र./१२३/ऊर्जा-५ दिनांक ०२ जानेवारी, २०१७ नुसार अधिसूचित केलेल्या नियम व शर्तीच्या "प्रकरण दोन" मधील नियम ११ नुसार पर्यवेक्षक व तारतंत्री परीक्षा घेण्यात येतात. अर्हताप्राप्त उमेदवारास सूट देण्यात येते. त्याचा तपशील तक्ता क्रमांक ६ मध्ये दर्शविला आहे.

केंद्रीय विद्युत प्राधिकरण (सुरक्षा व विद्युत पुरवठासंबंधी उपाययोजना) विनियम, २०१० च्या विनियम ५ अ च्या मार्गदर्शक सूचनांनुसार सनदी विद्युत सुरक्षा अभियंता यांच्या परीक्षा घेणे व निकाल जाहीर करणे.

५.उदवाहन- मुंबई उदवाहन अधिनियम, १९३९ नुसार उदवाहन संच मांडणीचे उदवाहनाचा सुरक्षित वापर होण्यासाठी निरीक्षण केले जाते. निरीक्षणाचे शुल्क उदवाहनाच्या मालकाकडून वसूल केले जाते. सुरक्षिततेच्या नियमांचे पालन केले नसल्यास सुरक्षा नियमांचे पालन होईपर्यंत उदवाहनाची अनुज्ञप्ती निलंबित करण्यांत येते.

मुंबई उदवाहन नियम, १९५८ च्या नियम क्रमांक ३ नुसार संबंधीत मुख्य विद्युत निरीक्षक हे उदवाहनाच्या उभारणीसाठी परवाना देतात. मुंबई उदवाहन नियम, १९५८ च्या नियम क्रमांक ४ नुसार ज्या मालकास उदवाहन उभारणीची परवानगी दिलेली असते त्यांना संबंधीत मुख्य विद्युत निरीक्षक हे उदवाहन चालविण्यासाठी अनुज्ञप्ती देतात.

३१ मार्च २०२४ पर्यंत एकूण उभारलेली उदवाहने १५५९२२ आहेत. सन २०२३-२०२४ या वर्षात १५९९७५ निरीक्षणे पार पाडण्यांत आली. त्यामध्ये १०४४७ नवीन उदवाहनांचा अंतर्भाव आहे. हया निरीक्षणाद्वारे रुपये २२.१४ कोटी शुल्क जमा झाले.

सन २०२४-२०२५ मध्ये एकूण १६३३६४ उदवाहन निरीक्षणे अपेक्षित असून त्यापासून रुपये २२.६० कोटी एवढे शुल्क अपेक्षित आहे.

सन २०२५-२०२६ मध्ये एकूण संभाव्य निरीक्षणे १६६४३२ असून त्यापासून रुपये २३.७८ कोटी एवढे शुल्क अपेक्षित आहे.

६. विद्युत शुल्क - महाराष्ट्र विद्युत शुल्क अधिनियम, २०१६ दि.१ सप्टेंबर २०१६ पासून अस्तित्वात आला आहे. सदर अधिनियमातील तरतुदीनुसार वीज वापर्याच्या आकारावर विहित टक्केवारीनुसार युनिटवर आधारित विद्युत शुल्क आकारण्यांत येते. वीज वापर्याच्या आकारामध्ये एनर्जी चार्जस, डिमांड चार्जस आणि फ्युअल अॅडजेस्टमेंट चार्जसचा समावेश आहे. विद्युत शुल्काचे आकारणीसाठी वीज वापर्याचा उद्देश विचारात घेऊन विद्युत ग्राहकांची वर्गवारी केलेली आहे. हया वर्गवारीमध्ये प्रामुख्याने निवासी, वाणिज्यिक, कृषी, तात्पुरता, जाहिराती व फलक (होर्डींग्ज), औद्योगिक, मोनो व मेट्रो रेल्वे, स्वनिर्मित वीज, सह वीज निर्मितीपासून वीज, पर्यायी वीजनिर्मिती, नवीकरणीय ऊर्जेपासून वीज, स्वतंत्र वीज उत्पादक (आयपीपी), वीज जनित्रसंचधारक व मुक्त प्रवेश यांचा समावेश आहे. हया वर्गवारीनिहाय वीज शुकाचे दर वेगवेगळे आहेत. ३१ मार्च २०२४ अखेर वीज बील केंद्राची संख्या १३४३ असून जनित्रधारक २५७१५ आहेत.

सन २०२२-२०२३ मध्ये एकूण रुपये १०,०३८.११ कोटी विद्युत शुल्क वसूल झाले.

सन २०२३-२०२४ मध्ये एकूण रुपये १२,१०१.५३ कोटी विद्युत शुल्क वसूल होण्याची अपेक्षा आहे.

सन २०२४-२०२५ मध्ये एकूण रुपये १३,०७९ कोटी विद्युत शुल्क अपेक्षित आहे.

सन २०२५-२०२६ मध्ये रुपये १३,७३३ कोटी विद्युत शुल्क वसूल होण्याची अपेक्षा आहे.

७. वीज विक्रीवरील कर-महाराष्ट्र वीजेच्या विक्रीवरील कर अधिनियम, १९६३ नुसार वीज निर्मिती करणा-या परवानाधारकांना विक्री केलेल्या विजेच्या संबंधीत अधिसूचना क्र. VVK-२०१८/C.R.१६१/Energy-१/ दिनांक २६ डिसेंबर, २०१८ अन्वये कर आकारण्यांत येतो. टाटा विद्युत कंपनी आणि बी.ई.एस.टी. व अदानी इलेक्ट्रीसिटी हे वीज वितरण करणारे परवानाधारक असल्याने ते विजेच्या विक्रीवरील कर शासनाकडे भरणा करतात.

सन २०२२-२०२३ या कालावधीत एकूण रुपये ७७९.२७ कोटी, सन २०२३-२०२४ या कालावधीत एकूण रुपये ८८१.५७ कोटी विजेच्या विक्रीवरील कर व सुधारित वीज विक्रीकर (हरीतरऊर्जा) ग्रिनसेस रुपाने वसूल झाले. सन २०२४-२०२५ मध्ये रुपये ९१०.८३ कोटी कर रुपाने वसूल होण्याची अपेक्षा आहे.

सन २०२५-२०२६ मध्ये रुपये ९५१.०५ कोटी कर रुपाने वसूल होण्याची अपेक्षा आहे.

८. दर्जा नियंत्रण :- दर्जा नियंत्रण शाखेकडून घरगुती विजेची उपकरणे (दर्जा नियंत्रण) आदेश, १९८१, विद्युत उपकरणे (दर्जा नियंत्रण) आदेश, १९८८, व साधारण सेवा विद्युत दिवे (दर्जा नियंत्रण) आदेश, १९८९, १९९३ व २००३ नुसार घरगुती विद्युत उपकरण बनविण-या लहान मोठ्या कंपन्यांच्या उत्पादित वस्तूंची सुरक्षिततेच्या दृष्टीने गुणवत्ता व दर्जा तपासून उत्पादन प्रमाणपत्र देण्यांत येते. उत्पादकांना उत्पादित वस्तूंची चाचणी करून दिलेल्या प्रमाणपत्रासंबंधीची माहिती दर्शविणारा तक्ता क्रमांक ७ आहे. शासन निर्णय, उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग क्र. आरईई-२०४५/२००६-२००७/(१११)/प्रशासन-१, मंत्रालय, मुंबई दिनांक २३ फेब्रुवारी २००७ अन्वये दर्जा नियंत्रण शाखा सन २००७-२००८ पासून निरीक्षण शाखेमध्ये विलीन करण्यांत आली असून दिनांक १ एप्रिल २००७ पासून दर्जा नियंत्रणाचे संपूर्ण राज्यातील काम मुख्य विद्युत निरीक्षक यांचे अंतर्गत प्रादेशिक विद्युत निरीक्षण मंडळ, मुंबई / पुणे / औरंगाबाद / नागपुर यांचेकडे वर्ग करण्यात आले आहे.

या विभागांतर्गत जमा होणा-या एकूण महसुलाचा तपशील तक्ता क्रमांक २ मध्ये दर्शविला आहे.

कार्यभाराचा गोषवारा

वीज संचमांडणीचे निरीक्षण- जेथे अगोदरच पुरवठाकाराच्या विद्युत प्रवाहास वीज संचमांडणी जोडली असेल अशा संचमांडणीचे निरीक्षण सुरक्षिततेच्या दृष्टीकोनातून विद्युत अधिनियम, २००३ मधील कलम १६२ (१) नुसार नेमलेले विद्युत निरीक्षक व भारतीय विद्युत नियम, १९५६ मधील नियम क्रमांक ४ अ(२) प्रमाणे विद्युत निरीक्षक व त्याचे सहाय्यक विद्युत निरीक्षक म्हणून नेमणूक केलेले अधिकारी करतात.

शासनाचे उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभागाचे आदेश क्रमांक आयआरआर.११८८/सीआर/८९६/ऊर्जा-२, दिनांक १६ मार्च १९९० नुसार महाराष्ट्र राज्यातील महानगरपालिका व नगरपालिका हद्दीतील लघुदाब घरगुती संचमांडण्याचे कृषी ग्राहकांच्या संचमांडण्याच्या वीज संच मांडणीचे निरीक्षण करणे बंद केले आहे. विद्युत संचमांडणीची वर्गवारी व निरीक्षण कालावधी खालीलप्रमाणे आहे.

महाराष्ट्र शासन यांचे शासन आदेश क्रमांक संकिर्ण.२०१६/प्र.क्र.६९/ऊर्जा-५ दिनांक १९ जुलै २०१९ अन्वये विनियम ३० आणि ४३ च्या प्रयोजनासाठी ११ केव्ही नोटीफाईड व्होल्टेज करण्यांत आले.

संचमांडणीची वर्गवारी कालावधी	आवर्ती निरीक्षणाचा
(१) उच्च दाब (११ केव्ही वरील)	वार्षिक
(२) सिनेमागृहे व सावेजनिक करमणुकीची ठिकाणे	वार्षिक
(३) जनित्र संच (२०० के व्ही ए वरील)	वार्षिक

वरील बाब लक्षात घेता निरीक्षण अधिका-यांच्या निरीक्षण कामाचे प्रमाणक खालीलप्रमाणे आहे -

(एक) अधीक्षक अभियंता, प्रादेशिक विद्युत निरीक्षण मंडळ कर्तव्ये :

(१) (अ) वीज वितरण व पारेषण कंपन्यांचे ३३ के.व्ही वरील व २२० के.व्हीपर्यंत (२२० के.व्ही धरून) नकाशा मंजुरी, प्रथम (नवीन) निरीक्षण, वीज संच मांडणी ऊर्जापीत करण्याची परवानगी, वार्षिक निरीक्षण (पारेषण कंपनीची १३२ के.व्ही पर्यंत वगळून) करणे.

(ब) खाजगी ग्राहकांच्या ३३ के.व्ही वरील २२० के.व्ही पर्यंत (२२० के.व्ही धरून) अति उच्च दाब संच मांडण्याचे नकाशा मंजुरी प्रथम (नवीन) निरीक्षण, वीज संच मांडणी ऊर्जापीत करण्याची परवानगी देणे.

(२) ५०० के.व्हीए वरील अतिउच्चदाब ग्राहकांचे कॅप्टीव्ह नवीन जनरेटिंग स्टेशनचे निरीक्षण करणे.

(३) विद्युत पर्यवेक्षक व तारतंत्री यांच्या परीक्षा आयोजित करणे.

(४) ५०० मे.वॅ. क्षमतेवरील वीज निर्मिती केंद्राचे (पारंपारिक आणि अपारंपारिक) वार्षिक निरीक्षण करणे.

(५) २०० कि.वॅ. वरील व ४९९ मे.वॅ. क्षमते पर्यंत (पारंपारिक आणि अपारंपारिक ऊर्जा स्रोत) वीज निर्मिती केंद्राची नकाशा मंजुरी, प्रथम निरीक्षण व ऊर्जापीत करण्याची परवानगी देणे.

(६) विद्युत अधिनियम, २००३ मधील कलम १२६ नुसार परवानाधारकाने मध्यम दाब संचमांडणी केलेल्या अनधिकृत वीज वापर निर्धारण विरुद्ध अपील प्रकरणी कलम १२७ अन्वये निर्णय देणे व अंमलबजावणी करणे.

(७) मुख्य विद्युत निरीक्षक यांनी निर्देशित केलेली इतर कामे.

(८) विद्युत निरीक्षकांचे अधिकारात होणारी निरीक्षणे व कामाचे वाटपाबाबत कार्यभार व उपलब्ध निरीक्षण अधिकारी यांच्या संख्येनुसार आवश्यक बदलाबाबत नियंत्रण करणे.

(९)-विद्युत साहित्याचे उत्पादन दर्जा नियंत्रण कायद्याचे अंतर्गत तपासणी/अंमलबजावणी करून त्याचा अहवाल मुख्य विद्युत निरीक्षक यांना विहित वेळेत सादर करणे.

(१०) अनुज्ञापक मंडळाकडून देण्यांत आलेल्या विद्युत ठेकेदार परवान्यांचे नुतनीकरण करणे.

(११) विद्युत ठेकेदार प्रस्तावांची छाननी करून त्या अनुज्ञापक मंडळास पाठविणे.

(दोन) विद्युत निरीक्षक :

(१) (अ) वीज वितरण व पारेषण कंपन्यांचे ११ के.व्ही. वरील व ३३ के.व्ही. पर्यंतच्या (३३ के.व्ही धरून) सर्व नवीन वीज संचमांडण्याचे नकाशा मंजुरी, प्रथम निरीक्षण, वीज संच मांडणी ऊर्जापीत करण्याची परवानगी, व वार्षिक निरीक्षण करणे. तसेच ३३ के.व्ही वरील ते १३२ के.व्ही पर्यंतच्या ग्रहणकेंद्राचे वार्षिक निरीक्षण करणे.

(ब) ११ के.व्ही वरील ३३ के.व्ही.पर्यंतच्या (३३ के.व्ही.धरून) सर्व नवीन खाजगी उच्च दाब संच मांडण्याचे नकाशा मंजुरी, प्रथम निरीक्षण, वीज संच मांडणी ऊर्जापीत करण्याची परवानगी देणे.

(२) ५०० के.व्ही..अ.व त्यावरील एकूण रोहीत्र क्षमतेवरील खाजगी उच्च दाब संच मांडण्याचे प्रथम व वार्षिक निरीक्षण करणे.

(३) २०० कि.वॅ. पेक्षा अधिक ते ४९९ मे.वॅ. (पारंपारीक/ अपारंपारीक) पर्यंत क्षमता असलेल्या वीजनिर्मिती केंद्राचे वार्षिक निरीक्षण करणे.

(४) २०० कि.वॅ.वरील स्टॅण्ड बाय जनरेटींग सेटचे प्रथम निरीक्षण करणे.

(५) ५०० कि.वॅ. वरील स्टॅण्ड बाय जनरेटींग सेटचे वार्षिक निरीक्षण करणे.

(६) उच्च दाब ग्राहकांच्या तक्रारीची चौकशी करणे. (७) मानवी प्राणांतिक अपघाताची चौकशी करणे (विद्युत निरीक्षक हे सहायक विद्युत निरीक्षक यांना प्राथमिक चौकशी करण्याचे आदेश देऊ शकतात व अंतीम अहवाल विद्युत निरीक्षक यांच्याकडून सादरकेला जातो.)

(८) १५ मीटरपेक्षा जास्त उंची असणा-या इमारतीमधील विद्युत संच मांडणीच्या आराखडयांना मंजुरी देणे व प्रमाणपत्र देणे.

(९) नवीन सिनेमागृहे/नाटयगृहे यांचे प्रथम निरीक्षण करणे व प्रमाणपत्र देणे.

(१०) मल्टीप्लेक्समधील कायमस्वरुपाच्या सिनेमा/नाटयगृहांना प्रथम व वार्षिक निरीक्षण करणे. प्रमाणपत्र देणे.

(११) विद्युत कायदा, २००३ मधील कलम १२६ नुसार पारवानाधारकाने लघु दाब संच मांडणी केलेल्या अनधिकृत वीज वापर निर्धारण विरुद्ध अपील प्रकरणी कलम १२७ अन्वये निर्णय देणे व अंमलबजावणी करणे.

(१२) मुख्य विद्युत निरीक्षक व अधीक्षक अभियंता यांनी सोपविलेली इतर कामे.

(१३) जनित्र संच व उच्च दाब संच मांडणीचे कामाचे कार्यभारानुसार आवश्यक फेर वाटपाबाबत मुख्य विद्युत निरीक्षक व अधीक्षक अभियंता यांचे मार्गदर्शन घेणे.

(१४) अर्हताप्राप्त (विद्युत पदवी/विद्युत पदविकाधारक) अभियंते इत्यादी यांना विद्युत पर्यवेक्षकाचा परवाना देणे, औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थेतून उत्तीर्ण झालेले तारतंत्री व विजतंत्री हयांना तारतंत्रीचा परवाना देणे.

(१५) स्वतः पर्यवेक्षक असलेल्या व्यक्तीस विद्युत ठेकेदार अनुज्ञप्ती देणे.

(तीन) सहायक विद्युत निरीक्षक :

सहायक विद्युत निरीक्षकाने दरवर्षी त्यांचे कार्यक्षेत्रातील खालीलप्रमाणे विद्युत निरीक्षणांची कामे पार पाडण्यात विद्युत निरीक्षकास मदत करावी :-

(१) परवानाधारकाच्या २२ केव्ही पर्यंतच्या (२२ केव्ही धरुन) उच्चदाब नवीन संचमांडण्या व ५०० केव्हीए चे आतील एकूण ट्रान्सफॉर्मर क्षमता असलेल्या खाजगी उच्चदाब वीज संचमांडणीचे वार्षिक निरीक्षण करणे.

(२) महाराष्ट्र राज्य वीज वितरण कंपनी व परवाना-धारकांच्या ३३ के.व्ही. पर्यंत वीज स्विचिंग व उप केंद्राचे वार्षिक निरीक्षण करणे.

(३) विद्युत निरीक्षकांनी आदेशीत इतर प्राण्यांच्या प्राणांतिक अपघातांची तसेच सर्व प्रकारच्या अप्राणांतिक अपघातांची चौकशी करुन अहवाल सादर करणे.

(४) विद्युत विषयक आगीच्या तक्रारीची/अपघातांच्या प्राप्त अहवालाची तपासणी करुन विद्युत निरीक्षक यांना सादर करणे.

(५) लघु व मध्यम दाब वीज ग्राहकांच्या वीज संचमांडणीच्या सुरक्षितेच्या दृष्टीकोनातून तक्रारीची चौकशी करणे.

(६) मल्टीप्लेक्स वगळता कायम सिनेमागृहे/नाटयगृहे यांचे वार्षिक निरीक्षण करणे.

(७) व्हिडीओ सिनेमा व फिरती चित्रपटगृहे व सर्व प्रकारच्या तात्पुरत्या संच मांडण्या हयांचे निरीक्षण करणे, मान्यता देणे व परवानगी देणे.

(०८) अधीक्षक अभियंता (विद्युत) व विद्युत निरीक्षक यांनी सोपविलेली इतर कामे.

(चार) सहायक अभियंता, वर्ग दोन/शाखा अभियंता/कनिष्ठ अभियंता:

(०१) पुरवठाकारांच्या ६५० केव्हीए पर्यंत क्षमतेच्या बदललेल्या वितरण रोहीत्रांचे निरीक्षण करणे.

(०२) विद्युत निरीक्षक व सहायक विद्युत निरीक्षक यांनी सोपविलेली इतर कामे.

(०३) सहायक विद्युत निरीक्षक यांनी निर्देशित केल्याप्रमाणे विद्युत वितरण केंद्राचे वार्षिक निरीक्षण करणे.

(०४) कार्यक्षेत्रातील अपघात प्रवण स्थळांचे सर्वेक्षण, निरीक्षण करणे व दोषनिवारणासाठी उचित कार्यवाही करणे.

(०५) विद्युत अपघात चौकशी प्रकरणी विद्युत निरीक्षक/सहा.विद्युत निरीक्षक यांनी निर्देशित केल्यानुसार मदत करणे.

(०६) जळीत प्रकरणांची चौकशी करुन सहाय्यक विद्युत निरीक्षक यांना अहवाल सादर करणे.

(०७) प्राप्त सुचनांनुसार उद्वाहनांचे वार्षिक निरीक्षण करणे.

(०८) ग्राहक, विक्रेते व दुकानदार यांच्याकडे जाऊन ते भारतीय मानक १ किंवा अधिक वस्तुंचे चिन्ह समुचित अधिका-यांनी प्रमाणित केलेली उत्पादनेच विक्रीस नमुने १ किंवा अधिक आहेत किंवा नाहीत यांची दुकानदारांकडून प्रतीदिनी तपासणी करणे.

विद्युत संच मांडणीच्या निरीक्षणाच्या वेळी जर काही दोष निदर्शनास आले तर विनिर्दिष्ट कालावधीत तो दोष निवारण करणेबाबत कळवून कार्यवाही करण्यात येते. सुरक्षिततेच्या दृष्टीने दोषाचे स्वरूप जर धोकादायक असेल तर विद्युत निरीक्षक संच मांडणीमध्ये असलेले दोष ग्राहकाने विनिर्दिष्ट मुदतीत काढून टाकावे म्हणून केंद्रीय विद्युत प्राधिकरण (सुरक्षा व विद्युत पुरवठासंबंधी उपाययोजना विनियम) २०१० मधील वि.नि.क्र.३० (४) प्रमाणे कार्यवाही करतात.जर विनिर्दिष्ट मुदतीत आदेशाचे पालन न झाल्यास वीज अधिनियम, २००३ चे कलम १४६ नुसार केंद्रीय विद्युत प्राधिकरण (सुरक्षा व विद्युत पुरवठासंबंधी उपाययोजना विनियम) २०१० मधील वि.नि.क्र.३०(५) अनुसार ग्राहकांचा विद्युत पुरवठा खंडीत करण्यासाठी कार्यवाही करण्यात येते.

(पाच) विद्युत अपघाताची चौकशी :

वीजेच्या धक्क्यामुळे झालेल्या प्राणांतिक आणि अप्राणांतिक अपघातांची चौकशी-- जर एखादा अपघात विद्युत निर्मिती, पारेषण किंवा वीज पुरवठ्याच्या ठिकाणी घडून आला तर विद्युत कायदा, २००३ मधील कलम १६१(२)(अ)नुसार विद्युत निरीक्षकांमार्फत त्याची चौकशी होऊन सार्वजनिक हितास हानीकारक असलेल्या अपघाताचे कारण शोधून काढण्यात येते. चौकशीमध्ये जर अपघात एखाद्या व्यक्तीच्या निष्काळजीपणामुळे किंवा विद्युत अधिनियम २००३, केंद्रीय विद्युत प्राधिकरण (सुरक्षा व विद्युत पुरवठासंबंधी उपाययोजना विनियम, २०१०) अन्वये तरतूद केलेल्या नियमांच्या पूर्ततेच्या अभावी घडून आल्याचे निदर्शनास आले तर अपघातास जबाबदार असलेल्या व्यक्तीस जबाबदारी निश्चित करता येते. तसेच विद्युत पुरवठाकार / परवानाधारक / वितरण कंपनी व इतर ग्राहक जबाबदार असल्यास नुकसान भरपाई देणेबाबत सूचित करणे.

अपीलीय प्राधिकारी :

विद्युत अधिनियम, २००३ च्या कलम १२६ नुसार वीज वितरण कंपनीने वीज बिलासंबंधी केलेले मूल्य निर्धारण, वीज ग्राहकास अमान्य असल्यास त्यासंबंधी अपिलाचे प्रयोजन सदर अधिनियमाच्या कलम १२७ नुसार आहे. या अपिलाच्या प्रयोजनार्थ शासनाने दिनांक ३१ ऑक्टोबर २०११ रोजीचे अधिसूचनेनुसार राज्यासाठी अपील अधिकारी म्हणून पदनिर्देशित केले आहे.

अनुसूची

अ. क्र.	अपीलीय प्राधिकारी	ग्राहक वर्गवारी	क्षेत्र
(१)	(२)	(३)	(४)
(१)	मुख्य विद्युत निरीक्षक	एच. टी. ग्राहक (उच्चदाब /अति उच्चदाब गाहक)	सर्व महाराष्ट्र
(२)	अधीक्षक अभियंता, मुंबई प्रादेशिक विद्युत निरीक्षण मंडळ, मुंबई.	मध्यमदाब ग्राहक	मुंबई शहर, उपनगर, ठाणे, पालघर, रायगड, सिंधुदुर्ग व रत्नागिरी जिल्हे.
	अधीक्षक अभियंता, पुणे प्रादेशिक विद्युत निरीक्षण मंडळ, पुणे		पुणे, सातारा, मिरज, कोल्हापूर, व सोलापूर जिल्हे
	अधीक्षक अभियंता, औरंगाबाद प्रादेशिक विद्युत निरीक्षण मंडळ, औरंगाबाद		नाशिक, जळगाव, धुळे, नंदुरबार व अहमदनगर, औरंगाबाद, जालना, नांदेड, परभणी, हिंगाळी, लातूर, उस्मानाबाद व बीड
	अधीक्षक अभियंता, नागपूर प्रादेशिक विद्युत निरीक्षण मंडळ, नागपूर		अमरावती, यवतमाळ, अकोला, वाशिम व बुलढाणा, नागपूर, वर्धा, चंद्रपूर, गडचिरोली, भंडारा व गोंदिया जिल्हे.
(३)	विद्युत निरीक्षक	लघुदाब ग्राहक	विद्युत निरीक्षकांच्या निरीक्षणाचे कार्यक्षेत्र

उद्वाहन निरीक्षण विभाग**(अ) विद्युत निरीक्षक (उद्वाहन) व विद्युत निरीक्षक (सचिव, अनुज्ञापक मंडळ व उद्वाहन निरीक्षक)**

(१) नवीन, गिअर्स नसलेली उद्वाहने, ए.सी.इलेक्ट्रीक, मोटरवर चालणारी उद्वाहने व गिअर्स असलेली परंतु डी.सी.इलेक्ट्रीक मोटरवर चालणारी उद्वाहने यांची निरीक्षणे करणे.

(२) प्राणांतिक अपघातांची चौकशी करणे (उद्वाहन निरीक्षकप्राणांतिक अपघातांची प्राथमिक चौकशी करण्याचे आदेश सहायक विद्युत निरीक्षक यांना देऊ शकतात. परंतु अंतिम अहवाल उद्वाहन निरीक्षक यांनीच सादर करावा.)

उद्वाहनाबाबतच्या तक्रारीची चौकशी करणे..

अधीक्षक अभियंता यांनी सोपविलेली इतर कामे.

(ब) सहायक विद्युत निरीक्षक (उद्वाहन)

(१) नवीन (एक)१ मी.प्र.से.समावेश असलेल्या व त्याखालील वेग असलेल्या उद्वाहनाचे निरीक्षण करणे (उद्वाहन निरीक्षक यांनी सोपविलेली).

(२) सरासरी ७०० निरीक्षणे प्रतिवर्षी.

(३) अप्राणांतिक अपघातांची चौकशी करणे (उद्वाहन निरीक्षक यांनी आदेश दिल्यास प्राणांतिक अपघातांची प्राथमिक चौकशी करणे.)

(४) परवानगीसाठीच्या " अ " नमुन्याची छाननी करणे.

(५) अधीक्षक अभियंता, विद्युत निरीक्षक व उद्वाहन निरीक्षक यांनीसोपविलेली इतर कामे.

(क) सहायक अभियंता, वर्ग दोन/शाखा अभियंता/कनिष्ठ अभियंता:

(१) कार्यक्षेत्रातील सर्व प्रकारच्या उद्वाहनांची वार्षिक निरीक्षणे करणे.

(२) उद्वाहन निरीक्षक व स.वि.नि. (उद्वाहन) यांनी सोपविलेली इतर कामे.

निरीक्षणालयाच्या इतर कामांच्या विवरणपत्राचा तक्ता क्रमांक ४ सोबत जोडला आहे

दर्जा नियंत्रण

केंद्र शासनाने अत्यावश्यक वस्तू अधिनियम, १९५५ च्या अधीन राहून अनुक्रमांक १०, ११, १२ व १३ मध्ये दर्शविल्यानुसार चार दर्जा नियंत्रण आदेशांची अंमलबजावणी होण्यासाठी " समुचित प्राधिकारी " म्हणून मुख्य विद्युत निरीक्षक, उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग, मुंबई यांची नेमणूक झाली आहे. त्यांच्या अधिपत्याखाली अधीक्षक अभियंता, दर्जा नियंत्रण, उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग यांचे कार्यालय, दिनांक २२ सप्टेंबर १९८९ पासून कार्यान्वयीत झाले होते. वरील आदेशात एकूण ४१ घरगुती वीजेच्या उपकरणांचा समावेश आहे. २००६-२००७ या वर्षामध्ये सुधारीत आकृतीबंधाप्रमाणे विभागीय कार्यालये उघडली आहेत. दर्जा नियंत्रण मंडळाचे काम प्रादेशिक विद्युत निरीक्षण मंडळाकडे वर्ग करण्यांत आले आहे . (संदर्भ- शासन निर्णय, उद्योग,ऊर्जा व कामगार विभाग क्र.आइई-२०४५/२००६-२००७/(१११)/प्रशासन-१, मंत्रालय, मुंबई , दिनांक २३ फेब्रुवारी २००७)

दर्जा नियंत्रणासाठी प्रादेशिक मंडळाची कार्यपध्दती

खालीलप्रमाणे आहे.-

(१) महाराष्ट्र राज्यात घरगुती विजेच्या उपकरणांच्या निर्मात्यास सन १९८१ च्या दर्जा नियंत्रण आदेशानुसार उत्पादनास उत्पादकता प्रमाणपत्रासाठी प्राथमिक चाचणी करून अहवाल मुख्य विद्युत निरीक्षक यांना सादर करणे.

(२) घरगुती विजेच्या उपकरणांचे नमुने उत्पादक, वितरक संग्राहक, विक्रेते यांच्याकडून घेऊन ते योग्य त्या चाचण्यांसाठी शासन मान्यताप्राप्त प्रयोगशाळेत पाठविणे.

(३) उत्पादक, वितरक, संग्राहक, विक्रेते यांच्याकडे असलेल्या साठ्यातून भारतीय मानक चिन्ह किंवा समुचित अधिका-यांचे उत्पादक प्रमाणपत्र नसलेल्या वस्तूंचा शोध व जप्ती करणे.

(४) वितरक, संग्राहक, विक्रेते यांच्याकडे जाऊन ते भारतीय मानक चिन्ह सूचित अधिका-यांनी प्रमाणित केलेली उत्पादनेच विक्रीस ठेवतात किंवा याची तपासणी करणे.

(५) शाखा अभियंता/सहायक अभियंता/वर्ग-२ -

ग्राहक, विक्रेते व दुकानदार यांच्याकडे जाऊन ते भारतीय मानक १ किंवा अधिक वस्तूंचे चिन्ह समुचित अधिका-यांनी प्रमाणित केलेली उत्पादनेच विक्रीस नमुने १ किंवा अधिक आहेत किंवा नाहीत यांची दुकानदारांकडून प्रतीदिनी तपासणी करणे.

विद्युत लेखापरिक्षण विभागकार्यक्रमाच्या कार्यभाराचा सारांश विद्युत शुल्क व वीज विक्रीकर यांची आकारणी आणि वसुली-

सन २०१६ च्या महाराष्ट्र विद्युत शुल्क अधिनियम व मुंबई विद्युत शुल्क नियम, १९६२ अन्वये तक्ता क्रमांक ४ मध्ये निर्देशित केलेल्या दराप्रमाणे वीज वापरांवर विद्युत शुल्काची आकारणी करण्यांत येते.

विद्युत कर परवानाधारक, विद्युत कंपन्या, महाराष्ट्र राज्य विद्युत मंडळ त्यांच्या वीज बिल विभागाकरवी वीज देयकात वीज कर आकारणी करून विद्युत ग्राहकांकडून वसुली करतात व शासकीय कोषागारात रकमा जमा करतात. जे विद्युत जनित्रधारक खाजगी रीतीने वीज निर्मिती करून स्वःकरीता वीज वापर करतात ते शासकीय कोषागारात विद्युत कराचा भरण करतात. वीज परवानाधारक तसेच, जनित्रधारक विद्युत निरीक्षकाकडे दरमहा व तिमाही पत्रके सादर करतात. ती दर तीन महिन्यातून, सहा महिन्यातून किंवा वर्षातून एक वेळा तपासली जातात. त्याच वेळी वीज ग्राहकांचे योग्य प्रकारे वर्गीकरण व इतर संबंधित कागदपत्रांची छाननी व तपासणी विद्युत कर निरीक्षकांच्या कार्यालयाकडून केली जाते. त्यासाठी मुख्य विद्युत निरीक्षक, मुंबई यांचे नियंत्रणाखाली खालीलप्रमाणे अधिकारी आहेत. त्यांच्या कामाचे स्वरूप खालीलप्रमाणे आहे.

वीज विक्रीकराची वसुली ही वीज पुरवठा कंपनीने विकलेल्या विजेवर आकारली जाते व वीज कंपन्यांकडून ही रक्कम शासनाकडे जमा केली जाते.

उप संचालक -

भारतीय विद्युत अधिनियम १९१० मधील तरतुदीनुसार लेखे सादर केल्या गेलेल्या लेख्यांची तपासणी, तथापि विद्युत अधिनियम, २००३ मध्ये या लेखापरिक्षणाबाबत तरतूद नाही. महाराष्ट्र विद्युत शुल्क अधिनियम, २०१६ ची अंमलबजावणी व पत्रव्यवहार तसेच वीज विक्रीकर अधिनियम, १९६३ ची अंमलबजावणी, वार्षिक प्रशासन अहवाल (निरीक्षण विभाग), कार्यक्रम अंदाजपत्रक (निरीक्षण विद्युत शुल्क शाखा) ००४३ या शीर्षाखालील महसुली जमा, आठमाही वार्षिक अंदाजपत्रक, अर्थसंकल्प, तसेच महालेखापाल कार्यालयाकडून घेण्यात आलेले आक्षेपांची पुर्तता करणे व आक्षेप बंद करून घेणेबाबतची कार्यवाही करणे, खर्च ताळमेळ व जमेच्या रकमेचे ताळमेळ, विद्युत शुल्क विषयक न्यायालयीन प्रकरणेबाबतची कार्यवाही इत्यादी संबंधित सर्व कामे.

विद्युत कर निरीक्षक -

महाराष्ट्र विद्युत शुल्क अधिनियम, २०१६ आणि नियम, १९६२ अंतर्गत विद्युत कराबाबतची कामे हाताळण्यासाठी एकूण ९ विद्युत कर निरीक्षक कार्यरत आहेत. (अंतर्गत विद्युत निरीक्षक, निरीक्षण विभाग, मुंबई/ ठाणे/ पुणे/ कोल्हापूर/ औरंगाबाद/ नाशिक / नागपूर/ अमरावती येथे प्रत्येकी एक वीजकर निरीक्षक व मुख्य विद्युत निरीक्षक, मुंबई, कार्यालयात कार्यालयीन कामासाठी एक असे एकूण नऊ वीजकर निरीक्षक) त्यांच्या कार्यक्षेत्रांतर्गत जमा झालेले विद्युत शुल्काची रक्कम याबाबतची माहिती/तपशील विद्युत निरीक्षकांमार्फत अधीक्षक अभियंता/ मुख्य विद्युत निरीक्षक यांच्याकडे सादर करणे ही कामे केली जातात.

महाराष्ट्र विद्युत शुल्क अधिनियम, २०१६ मधील तरतुदीनुसार आकारणी योग्य असलेल्या विद्युत शुल्काच्या रकमेची खातरजमा करून घेण्याकरीता किंवा पडताळणी करण्याकरीता आवश्यक असलेली विवरण पत्रे किंवा अभिलेखे तपासणी करणे.

महाराष्ट्र विद्युत शुल्क अधिनियम, २०१६ मधील तरतुदीनुसार परवाना धारक कंपन्या व टोक विक्रेते यांच्या बिलिंग सेंटरच्या "क" "इ" व "अ" विवरण पत्रातील प्रत्येक तिमाहीची वर्षातून एकदा तपासणी करणे.

महाराष्ट्र विद्युत शुल्क अधिनियम, २०१६ मधील तरतुदीनुसार खाजगी ग्राहकांकडील जनित्र संचाची विद्युत शुल्क आकारणीच्या संबंधातील आवश्यक असलेला तपशील पडताळून पाहण्यासाठी वर्षातून एकदा तपासणी करणे.

विद्युत निरीक्षक यांच्या कार्यक्षेत्रातील महाराष्ट्र विद्युत शुल्क अधिनियम, २०१६ मधील तरतुदीनुसार खाजगी ग्राहकांकडील जनित्र संचाची विद्युत शुल्क आकारणीच्या संबंधातील आवश्यक असलेला तपशील पडताळून पाहण्यासाठी वर्षातून एकदा तपासणी करणे. वरिष्ठ अधिका-यांनी दिलेल्या सूचनेनुसार विद्युत शुल्क परतावा/ सूट प्रकरणे, वीज शुल्क वर्गीकरण इ. प्रकरणाची तपासणी करणे.

वरिष्ठ अधिका-यांनी दिलेल्या सूचनेनुसार विद्युत शुल्क परतावा/ सूट प्रकरणे, वीज शुल्क वर्गीकरण इ. प्रकरणाची तपासणी करणे. थकीत महसुलाच्या वसुलीसाठी पाठपुरावा करणे, न्यायालयीन प्रकरणे, लेखापरीक्षण, महालेखापालांची प्रलंबित परीच्छेदाबाबत उचित कार्यवाही करणे, मुंबई विद्युत कर नियम १९६२ मधील नियम ३ अन्वये जनित्र संचाचा वापर व्यापारी व घरगुती कारणासाठी करण्यात येत असेल अशा जनित्र संचाची नोंदणीचे विद्युत निरीक्षक यांना सादर करणे, जमा मेळाची मासिक विवरण पत्रे संकलित करणे व त्याचा मासिक/ त्रैमासिक व वार्षिक अहवाल पाठविणे, महसुला बाबत इतर सर्व कामे, सहायक विद्युत शुल्क निरीक्षक यांनी ठेवलेल्या नोंदवहया /निरीक्षण अहवाल इ. दरमहा तपासणी करणे

व त्याचा मासिक/ त्रैमासिक व वार्षिक अहवाल पाठविणे, महसुला बाबत इतर सर्व कामे, विविध नोंदवहया /निरीक्षण अहवाल इ. दरमहा अद्यावत ठेवणे.

वरील कार्यभार पार पाडण्यासाठी लागणारी पदे व वेतनमान दर्शविणारे जोडपत्र तक्ता क्रमांक ८ मध्ये दर्शविले आहे व त्यासाठी लागणारी वित्तीय आवश्यकता तक्ता क्रमांक १ मध्ये दर्शविली आहे.

(२) सहायक विद्युत शुल्क निरीक्षक -

विद्युत निरीक्षक यांच्या कार्यक्षेत्रातील महाराष्ट्र विद्युत शुल्क अधिनियम २०१६ मधील तरतुदीनुसार परवाना धारक कंपन्या यांच्या विभागीय /उप विभागीय स्तरावरील कार्यालयाचे बिलिंग सेंटरच्या "क" "इ" व "अ" विवरण पत्राची प्रत्येक तिमाहीतून एकदा तपासणी करणे.

परवाना धारक कंपन्या कडील "क" "इ" व "अ" विवरण पत्रांबाबतचा पत्र व्यवहारबाबत पाठपुरावा व तिमाही विवरण पत्र सादर करण्यात आलेल्या विवरण पत्र तपासणी करून संगणकीय/ नोंदवहीत नोंदी घेणे, कोषागार अधिकारी यांचेशी दरमहा जमा मेळ घेऊन त्यांचे कडून प्रमाणीत करून घेणे, महसुली जमेबाबत मासिक/ त्रैमासिक/ वार्षिक अहवाल तयार करून सादर करणे, विज शुल्क माफी /परतावा प्रकरणांची तपासणी करणे.

विद्युत निरीक्षक व विद्युत शुल्क निरीक्षक यांनी वेळो वेळी सांगितलेली कामे करून अहवाल सादर करणे.

महाराष्ट्र विद्युत शुल्क अधिनियम, २०१६ मधील तरतुदीनुसार परवाना धारक कंपन्या व ठोक विक्रेते यांच्या बिलिंग सेंटरच्या "क" "इ" व "अ" विवरण पत्रातील प्रत्येक तिमाहीची वर्षातून एकदा तपासणी करणे.

विद्युत निरीक्षक यांच्या कार्यक्षेत्रातील महाराष्ट्र विद्युत शुल्क अधिनियम, २०१६ मधील तरतुदीनुसार खाजगी ग्राहकांकडील जनित्र संचाची विद्युत शुल्क आकारणीच्या संबधातील आवश्यक असलेला तपशील पडताळून पाहण्यासाठी वर्षातून एकदा तपासणी करणे. वरिष्ठ अधिका-यांनी दिलेल्या सूचनेनुसार विद्युत शुल्क परतावा/ सूट प्रकरणे, वीज शुल्क वर्गीकरण इ. प्रकरणाची तपासणी करणे. थकीत महसुलाच्या वसुलीसाठी पाठपुरावा करणे, न्यायालयीन प्रकरणे, लेखापरीक्षण, महालेखापालांची प्रलंबित परीच्छेदाबाबत उचित कार्यवाही करणे, मुंबई विद्युत कर नियम १९६२ मधील नियम ३ अन्वये जनित्र संचाचा वापर व्यापारी व घरगुती कारणासाठी करण्यात येत असेल अशा जनित्र संचाची नोंदणीचे विद्युत निरीक्षक यांना सादर करणे, जमा मेळाची मासिक विवरण पत्रे संकलित करणे

तक्ता क्रमांक १														(रुपये हजारात)			
वर्गीकरण	प्रत्यक्ष रक्कमा २०२१-२२		अर्थसंकल्प २०२२-२३		सुधारलेले अंदाज २०२२-२३		अर्थसंकल्पीय अंदाज २०२३-२४										
	योजनेत्तर	योजनातर्गत	योजनेत्तर	योजनातर्गत	योजनेत्तर	योजनातर्गत	योजनेत्तर	योजनातर्गत	योजनेत्तर	योजनातर्गत	योजनेत्तर	योजनातर्गत	योजनेत्तर	योजनातर्गत			
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४				
कार्याचे वर्गीकरण -																	
(अ) (१) कर वसुली -																	
(अ) विज निरीक्षणालय विभाग (दत्तमत)	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०				
(ब) विज कर विभाग (दत्तमत)	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०				
	एकूण बेरीज (अ)	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०				
	वजा वसुल	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०				
	एकूण-अ-निवळ	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०				
(ब) उद्दिष्टनिहाय वर्गीकरण -																	
(१) निरीक्षण विभाग -																	
(०१) वेतन	६,२६९.५२०	०	६,२६९.५२०	८५५३.६५	०	८५५३.६५	८५५३.६५	०	८५५३.६५	८४०.१६	०	८४०.१६	०				
(०२) मजुरी	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०				
(०३)	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००				

	एकूण- निवल (१)	₹.४९९.१५०	०	₹.४९९.१५०	४	०	६	७	८	९	१०	₹.३८६.९	०	₹.३८६.९
१	२	४	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	
(१) विद्युत शुल्क विभाग -														
(०१) वेतन	₹४.६५०	०	०	₹४.६५०							₪६९.८१	०	₪६९.८१	
(०२) माजुरी	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	५९९.७२
(०३) अतिकालीक भत्ता	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
(०६) दुरध्वनी वीज व पाणी शुल्क	०.१७०	०	०	०.७	०.७	०.७	०.७	०.७	०.७	०.७	०.७	०.७	०	०.२
कंत्राटी सेवा (११)	०	०	०	०.५	०.५	०.५	०.५	०.५	०.५	०.५	०.५	१	१	१
प्रवासखर्च (१३)	१.७०	०	०	८.६	८.६	८.६	८.६	८.६	८.६	८.६	८.६	७.३७	७.३७	७.३७
कार्यालयीन खर्च (१४) भाडे पट्टी व कर	८.३३०	०	०	९.६३	९.६३	९.६३	९.६३	९.६३	९.६३	९.६३	९.६३	१८.५१	१८.५१	१८.५१
(१७) संगणक खर्च	२.३५०	०	०	४.३८	४.३८	४.३८	४.३८	४.३८	४.३८	४.३८	४.३८	९.२५	९.२५	९.२५
(२४) पेट्रोल, तेल व वंगन	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
(२६) जाहीराती	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१६०५.९७	१६०५.९७	१६०५.९७

(२८)	व्यवसायिक व विशेष सेवा (५०) इतर खर्च	०	०	०	०	२५	२५	०	०	०	२५	०	०	०	०	०	०	०	०
	(५१) मोटार वाहने	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	एकूण बरीज (२)	४०७.१७	४०७.१७	४०७.१७	४०७.१७	६१८.६२	६१८.६२	०	०	०	६१८.६२	२२३४.०२	०	०	०	०	२२३४.०२	०	०
	वजा वसुल	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	एकूण-निवळ (२)	३१७.६२	३१७.६२	३१७.६२	३१७.६२	३७४.४८	३७४.४८	०.००	०.००	०.००	४०८.६८	४०८.९०	०.००	०.००	०.००	४०८.९०	०	४०८.९०	०
	एकूण-निवळ-ब (१+२)	५४८६.९३	५४८६.९३	५४८६.९३	५४८६.९३	६१५७.२३	६१५७.२३	०.००	०.००	०.००	६६०९.७०	७३३०.०९	०.००	०.००	०.००	७३३०.०९	०	७३३०.०९	०
	वजा वसुल	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
	एकूण-निवळ-ब	५४८६.९३	५४८६.९३	५४८६.९३	५४८६.९३	६१५७.२३	६१५७.२३	०.००	०.००	०.००	६६०९.७०	७३३०.०९	०.००	०.००	०.००	७३३०.०९	०	७३३०.०९	०
(क)	वित्त व्यवस्थेची साधने -																		
	(१) मागणी क्रमांक के-१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	प्रधान शिर्ष २०४५	५४८६.९३	६८९८.३२	०	०	६८९८.३२	६८९८.३२	५४८६.५२	६८९८.३२	५४८६.५२	५४८६.५२	९४८४.५२	९४८४.५२	०	९४८४.५२	९४८४.५२	९४८४.५२	९४८४.५२	०
	एकूण निवळ - क	५४८६.९३	६८९८.३२	६८९८.३२	६८९८.३२	६८९८.३२	६८९८.३२	५४८६.५२	६८९८.३२	५४८६.५२	५४८६.५२	९४८४.५२	९४८४.५२	०	९४८४.५२	९४८४.५२	९४८४.५२	९४८४.५२	०

तक्ता क्रमांक-२
एकूण जमा महसूल

(रुपये लाखात)

अनु क्र.	लेखाशिर्ष	प्रत्यक्ष	अंदाजित	अपेक्षित
		२०२३-२४	२०२४-२५	२०२५-२६
१	२	३	४	५
१	१०१ (०१)(०१) विजेचा वापर व विक्री यावरील कर- मुंबई विद्युत शुल्क अधिनियम १९५८ याखालील जमा रक्कमा (००४३००९२) ED	१२१०१५३.५०	१३०७९५४.३५	१३७३३५२.४२
२	१०१ (०१)(०३) महाराष्ट्र विजेच्या विक्रीवरील कराबाबत अधिनियम, १९६३ यावरील विजेच्या विक्रीवरील कर (००४३००२९) TOSE	७८५९८.९६	८१५२५.७४	८५५४७.००
३	१०१ (०१) (०४) महाराष्ट्र विजेच्या विक्रीवरील कर (सुधारणा) अधिनियम २००४ (००४३००८३) हरीत ऊर्जा Green Cess	९५५८.००	९५५८.००	९५६८.०४
४	१०२ (०१) (०१) भारतीय विद्युत नियम याखालील फी (००४३००३८)	४.६३	४.७०	४.७३
५	१०१ (विजेचा वापर व विक्री यावरील कर परतावे (०१) (०२) वजा परतावे (००४३०१०९)	०.००	०.००	०.००
६	(०१) (०२) वजा परतावे भारतीय विद्युत अधिनियम खालील फी (००४३०११८)	०.००	०.००	०.००
७	१०३ (००) (०१) सिनेमाच्या वीजविषयक निरीक्षणासाठी फी (००४३००४७)	०.१४	०.१५	०.१६
८	(००)(०२) वजा परतावे सिनेमाच्या वीजविषयक निरीक्षणाची फी (००४३०१२७)	०.००	०.००	०.००
९	५०१(००)(०१) सेवा व सेवा फी (००४३००५६)	०.००	०.००	०.००
१०	००(०२) वजा परतावे -५०१ व सेवा शुल्क फी (००४३००१३६)	०.००	०.००	०.००
११	००४३ विजेवरील कर व शुल्क ८०० इतर जमा रक्कम	०.००	०.००	०.००
१२	८००, इतर जमा रक्कम, (०१) (०१) लिफ्ट अधिनियमाखालील , लिफ्टच्या निरीक्षणाची फी (००४३०१४५)	२२२९.९५	२२३०.	२२३५
१३	८०० इतर जमा रक्कम, (०१) (०२) इतर जमा रक्कमांची वुसली (००४३०१५४)	२०४.१८	२०५.००	२०६.००
१४	८०० इतर जमा रक्कम, (०१) (०३) मीटर चाचणी फी व इतर संकिर्ण जमा रक्कमा (००४३०१६३)	२.४४	२.४५	२.५०
१५	८००, इतर जमा रक्कम, (०१) (०४) संग्रह व इतर वस्तूंच्या विक्रीचे उत्पन्न (००४३०१७२)	०.७५	०.८०	०.९०
१६	८०० इतर जमा रक्कम, (०१) (०५) अनुज्ञापक मंडळाची तपासणी फी (००४३०१८१)	२६४.६२	२६५.००	२६६.५०
१७	८०० इतर जमा रक्कम, (०१) (०६) लेखापरीक्षा फी (००४३०१९२)	०.००	०.००	०.००
१८	(००) (०२) वजा परतावे-८०० इतर जमा रक्कम (००४३०२०७)	०.००	०.००	०.००
	एकूण जमा महसूल	१३०१०१७.१७	१४०१७४६.१९	१४७११८३.२५

तक्ता क्रमांक ३

निरीक्षणालयाच्या इतर कामांचे विवरणपत्र

अनुक्रमांक	कामाचे नांव			एकूण	एकूण
				२०२३-२०२४	२०२४-२०२५
			CEI	(प्रत्यक्ष)	(अंदाज)
१	२			३	४
१	विज संच मांडणी (उच्चदाब) नकाशांना मंजूरी देण्यात आलेल्यांची संख्या	..		७,८७४	८,५१५
२	उच्चदाब संचमांडणी कार्यान्वित करण्यासाठी दिलेल्या परवान्यांची संख्या	..		३०,८४६	३३,५३८
३	चित्रपटगृहे व सार्वजनिक करमणूक स्थळे यांना दिलेल्या प्रमाणपत्रांची संख्या	..		८७४	९१७
४	वीज कपात निर्बंध असलेली प्रकरणे शासनाकडे शिफारशीसाठी पाठविण्यात आलेल्यांची संख्या	..		-	-
५	उद्वाहन संचमांडणी उभारणी चालू करण्यासाठी परवाने दिलेल्यांची संख्या	..		१०,४४७	११,३४१
६	उद्वाहन अपघात चौकशी प्रकरणांची संख्या	..		-	-
७	प्राणांतिक व अप्राणांतिक अपघात चौकशी प्रकरणांची संख्या	..		२,१५६	१,८५७
८	उत्तरे देण्यांत आलेल्या विधानसभा/विधानपरिषद प्रश्नोत्तरांची संख्या	..		३३	२६

* माहे डिसेंबर, २०२४ (हिवाळी अधिवेशन, नागपूर) अखेर

महाराष्ट्र शासनाने विविध विद्युत ग्राहकांसाठी विद्युत शुल्कामध्ये दिलेल्या सवलती

अ) सामुहिक प्रोत्साहन योजनेअंतर्गत सवलती :-

१) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-२००१/सीआर-११४०/ऊर्जा-१, दिनांक ६ जुलै, २००१ नुसार महाराष्ट्र औद्योगिक धोरण-२००१ जाहीर झाल्यानंतर प्रथम उत्पादनाच्या/ सेवेच्या दिनांकापासून सामुहिक प्रोत्साहन योजना-२००१ अंतर्गत क, ड व ड + आणि राज्यातील विना-उद्योग जिल्हा या क्षेत्रातील नविन औद्योगिक घटकांना १५ वर्षासाठी तसेच राज्यातील उर्वरित क्षेत्रातील १०० टक्के निर्यात प्रधान घटक, निर्यात प्रोसेसिंग झोन, माहिती तंत्रज्ञान व बायोटेक्नॉलॉजी घटक, विशेष आर्थिक क्षेत्रात उभारण्यात येणारे उद्योग, माहिती तंत्रज्ञान पार्क आणि इलेक्ट्रॉनिक्स हार्डवेअर टेक्नॉलॉजी पार्क मधील उद्योग यांना १० वर्षांच्या कालावधीसाठी विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

२) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-२००६/सीआर-१८३/ऊर्जा-१, दिनांक ९ ऑक्टोबर, २००६ नुसार महाराष्ट्र औद्योगिक धोरण-२००१ जाहीर झाल्यानंतर प्रथम उत्पादनाच्या/ सेवेच्या दिनांकापासून सामुहिक प्रोत्साहन योजना-२००१ अंतर्गत क, ड व ड + आणि राज्यातील विना-उद्योग जिल्हा या क्षेत्रातील नविन विशाल प्रकल्प किंवा विस्तारित प्रकल्प यांना १५ वर्षासाठी तसेच राज्याच्या इतर भागातील नविन विशाल प्रकल्प किंवा विस्तारित प्रकल्प यांना १० वर्षांच्या कालावधीसाठी विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

३) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-२००८/सीआर-२७६/ऊर्जा-१, दिनांक १३ ऑक्टोबर, २००८ नुसार सामुहिक प्रोत्साहन योजना-२००७ अंतर्गत क, ड व ड + आणि राज्यातील विना-उद्योग वर्गवारी केलेल्या जिल्हयातील नविन औद्योगिक प्रकल्पांना किंवा विस्तारित प्रकल्पांना १५ वर्षासाठी तसेच उपरोक्त नमूद भाग वगळता राज्यात स्थित असलेली १००% निर्याताभिमुख युनिटे (इओयुएस), माहिती तंत्रज्ञान (आयटी) व जैव तंत्रज्ञान (बीटी) युनिटे यांना १० वर्षांच्या कालावधीसाठी विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

४) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-२००८/सीआर-२७६/ऊर्जा-१, दिनांक १४ ऑक्टोबर, २००८ नुसार सामुहिक प्रोत्साहन योजना-२००७ अंतर्गत क, ड व ड + या क्षेत्रात आणि राज्यातील विना-उद्योग वर्गवारी केलेल्या जिल्हयामध्ये विशाल प्रकल्प म्हणून घोषित केलेला नविन प्रकल्पांना किंवा विस्तारित प्रकल्पांना १५ वर्षे किंवा शासनाने मंजूर केलेला विनिर्दिष्ट असा कालावधी यापैकी जो कमी असेल त्या कालावधीकरीता तसेच अ व ब असे वर्गीकरण केलेल्या क्षेत्रात विशाल प्रकल्प म्हणून घोषित केलेला नविन प्रकल्पांना किंवा विस्तारित प्रकल्पांना १० वर्षे किंवा शासनाने मंजूर केलेला विनिर्दिष्ट असा कालावधी यापैकी जो कमी असेल त्या कालावधीकरीता विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

५) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-२००८/सीआर-२७६/ऊर्जा-१, दिनांक १५ ऑक्टोबर, २००८ नुसार सामुहिक प्रोत्साहन योजना-२००७ अंतर्गत क, ड व ड + या क्षेत्रात आणि राज्यातील विना-उद्योग वर्गवारी केलेल्या जिल्हयामध्ये विशाल प्रकल्प म्हणून घोषित केलेला संशोधन व विकास क्षेत्रातील नविन प्रकल्पांना १५ वर्षे किंवा शासनाने मंजूर केलेला विनिर्दिष्ट असा कालावधी यापैकी जो कमी असेल त्या कालावधीकरीता तसेच अ व ब असे वर्गीकरण केलेल्या क्षेत्रात विशाल प्रकल्प म्हणून घोषित केलेला संशोधन व विकास क्षेत्रातील नविन प्रकल्पांना १० वर्षे किंवा शासनाने मंजूर केलेला विनिर्दिष्ट असा कालावधी यापैकी जो कमी असेल त्या कालावधीकरीता विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

६) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-२०१३/प्र. क्र. -१२१/ऊर्जा-१, दिनांक १९ नोव्हेंबर, २०१३ नुसार सामुहिक प्रोत्साहन योजना-२०१३ अंतर्गत क, ड व ड + या क्षेत्रात आणि विना-उद्योग जिल्हे व नक्षलग्रस्त प्रभावित क्षेत्रातील नवीन सूक्ष्म, लघू, मध्यम आणि मोठे पात्र उद्योग घटकांना सामुहिक प्रोत्साहन योजना-२०१३ अंतर्गत पात्रता प्रमाणपत्रात नमूद कालावधीकरीता तसेच क, ड व ड + या क्षेत्रात आणि विना उद्योग जिल्हे व नक्षलग्रस्त प्रभावित क्षेत्रातील पात्र नवीन किंवा विस्तारीकरण विशाल व अति विशाल प्रकल्पांना १५ वर्षे किंवा शासनाने मंजूर केलेला विनिर्दिष्ट असा कालावधी यापैकी जो कमी असेल त्या कालावधीकरीता विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

तसेच सामूहिक प्रोत्साहन योजना-२०१३ अन्वये अ व ब असे वर्गीकरण केलेल्या तालुक्यातील क्षेत्रात नवीन किंवा विस्तारीकरण विशाल व अति विशाल प्रकल्पांना १० वर्षे किंवा शासनाने मंजूर केलेला विनिर्दिष्ट असा कालावधी यापैकी जो कमी असेल त्या कालावधीकरीता तसेच अ व ब वर्गीकरण केलेल्या तालुक्यातील / क्षेत्रातील पात्र १००% निर्यातक्षम उद्योग आणि पात्र जैव तंत्रज्ञान उत्पादक घटकांना ७ वर्षे इतक्या कालावधीकरीता विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

ब) मराठवाडा व विदर्भ विभागातील औद्योगिक ग्राहकांसाठी सवलती :-

१) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-१०१७/सीआर-२९९४/ऊर्जा-२, दिनांक ११ मार्च, १९९७ नुसार विदर्भ विभागातील अकोला, अमरावती, वर्धा, भंडारा, बुलढाणा, चंद्रपूर, नागपूर व यवतमाळ या जिल्ह्यातील दिनांक १ एप्रिल, १९९७ पासून नविन व अस्तित्वात असलेल्या औद्योगिक घटकांना ७ वर्षांच्या कालावधी करिता तसेच गडचिरोली जिल्ह्यातील दिनांक १ एप्रिल, १९९७ पासून नविन व अस्तित्वात असलेल्या औद्योगिक ग्राहकांना १० वर्षांपर्यंतच्या कालावधी करिता विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

२) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-१०१७/सीआर-९४८५/ऊर्जा-१, दिनांक २८ ऑगस्ट, १९९७ नुसार मराठवाडा विभागातील दिनांक १ एप्रिल, १९९७ पासून नविन व अस्तित्वात असलेल्या औद्योगिक घटकांना ७ वर्षांच्या कालावधी करिता विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

३) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-२००४/प्र.क्र.२१३/ऊर्जा-१, दिनांक ७ जुलै २००४ नुसार -

(अ) बुलढाणा, अकोला, वाशिम, अमरावती, यवतमाळ, वर्धा, नागपूर, भंडारा, गोंदिया, चंद्रपूर, औरंगाबाद, जालना, परभणी, बीड, नांदेड, उस्मानाबाद आणि लातूर या जिल्ह्यातील दिनांक १ एप्रिल, २००४ पासून नविन व अस्तित्वात असलेल्या औद्योगिक घटकांना ५ वर्षांच्या कालावधीकरिता विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

(ब) "गडचिरोली आणि हिंगोली या जिल्ह्यातील दिनांक १ एप्रिल, २००४ पासून नविन व अस्तित्वात असलेल्या औद्योगिक घटकांना ८ वर्षांच्या कालावधीकरिता विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

४) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-२००९/प्र.क्र.६/ऊर्जा-१, दिनांक २६ मे, २००९ नुसार विदर्भ व मराठवाडा विभागातील औद्योगिक उपक्रमांना दिनांक १ एप्रिल, २००९ पासून पाच वर्षांच्या कालावधीकरिता विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

५) शासन अधिसूचना क्रमांक साप्रोयो-२०१४/प्र.क्र. ५६/ऊर्जा-१, दिनांक १४ जुलै, २०१४ नुसार विदर्भ व मराठवाडा विभागातील औद्योगिक उपक्रमांना दिनांक १ एप्रिल, २०१४ पासून पाच वर्षांच्या कालावधीकरिता विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

६) शासन अधिसूचना क्रमांक साप्रोयो-२०१८/प्र.क्र. १५३/ऊर्जा-१, दिनांक १ ऑगस्ट, २०१९ नुसार विदर्भ व मराठवाडा विभागातील बुलढाणा, अकोला, वाशिम, अमरावती, यवतमाळ, वर्धा, नागपूर, भंडारा, गोंदिया, चंद्रपूर, औरंगाबाद, जालना, परभणी, बीड, नांदेड, उस्मानाबाद, लातूर, गडचिरोली व हिंगोली या जिल्ह्यातील औद्योगिक उपक्रमांना दिनांक १ एप्रिल, २०१९ पासून ते दिनांक ३१ मार्च, २०२४ पर्यंत विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

क) स्व: वापरासाठी वीज निर्मिती करणाऱ्या घटकांना सवलती :-

१) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-१०९३/सीआर-२२३६/ऊर्जा-२, दिनांक २२ जून, १९९३ नुसार In the State, energy generated in a generating station by the person carrying on the industry and consumed by himself for such industry (Part F) is exempted from payment of Electricity Duty (exemption is not for residential and office purpose).

२) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-१०९४/सीआर-२४०१(ii)/ऊर्जा-२, दिनांक १ सप्टेंबर, १९९४ नुसार In the State, energy generated in a generating station by the person carrying on the industry and consumed by himself for such industry (Part F) is exempted from payment of Electricity Duty.

३) शासन निर्णय क्रमांक MISC-१०९५/CR २७७६/NRG-२, दिनांक २० डिसेंबर, १९९५ नुसार In the State, Exemption from ED which is at present available to electricity generated from captive generation will continue to remain in force hereafter.

४) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-१०९६/सीआर-२८६४(II)/ऊर्जा-२, दिनांक ३० ऑक्टोबर, १९९६ नुसार In the State, energy generated in a generating station by the person carrying on the industry and consumed by himself for such industry (Part G) is exempted from payment of Electricity Duty from the billing month of October, 1996.

५) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-१०९९/सीआर-९९६४/ऊर्जा-१, दिनांक २९ डिसेंबर, १९९९ नुसार energy consumed by Mega Project to which an eligibility certificate has been granted by SICOM limited under the PSI Scheme, 1993 (Part F) is exempted from payment of Electricity Duty. (Mega Project does not include Mega Project situated in the Pune Metropolitan Region and Mumbai Metropolitan Region).

६) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-२०००/सीआर-१०२२२ (२) /ऊर्जा-१, दिनांक १ एप्रिल, २००० नुसार सहकार क्षेत्रामधील औद्योगिक ग्राहकाने अपारंपारिक पद्धतीने निर्माण केलेल्या विजेचा वापर स्वतःच्या औद्योगिक कारणासाठी केल्यास विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आलेली आहे.

७) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-२००१/सीआर-१०६९ /ऊर्जा-१, दिनांक ४ एप्रिल, २००१ नुसार स्वःजनित्र संचासाठीच्या दि. २५ एप्रिल, २००० च्या शासननिर्णयान्वये जाहिर केलेल्या सुधारित धोरणापूर्वी महाराष्ट्र शासनाच्या धोरणान्वये स्थापित असलेल्या स्वःजनित्र संचांना दि. १ एप्रिल, २००० पासून १५ पैसे प्रति युनिटपेक्षा जास्त असलेले विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

८) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-२००१/सीआर-१०९० (III)/ऊर्जा-१, दिनांक १५ ऑक्टोबर, २००१ नुसार दि. २९ डिसेंबर, १९९९ च्या शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-१०९९/सीआर-९९६४/ऊर्जा-१ मध्ये सुधारणा करण्यात येऊन Part G चा समावेश दि. १ एप्रिल, २००० पासून करण्यात आला.

९) शासन अधिसूचना क्रमांक सीपीपी-२००४/प्र.क्र. ३९३/ऊर्जा-१, दिनांक १६ जून, २००५ नुसार उद्योग चालविणाऱ्या व्यक्तीने स्वतःच्या उद्योगासाठी जनित्रसंचाद्वारे निर्माण केलेल्या वीजेचा वापर केल्यास अशा वीज वापरावर (Part G) दि. १ मे, २००५ पासून पुढील ५ वर्षे विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

१०) शासन अधिसूचना क्रमांक सीपीपी-२००८/प्र.क्र. ४८/ऊर्जा-१, दिनांक २८ ऑगस्ट, २००८ नुसार स्वजनित्र संचाद्वारे निर्माण केलेल्या विजेचा वापर स्वतःच्या बिगर-औद्योगिक कारणासाठी केल्यास अशा वीज वापरावर दि. १ जून, २००८ पासून पुढील ५ वर्षांच्या कालावधीकरीता विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

ड) अपारंपारिक ऊर्जेचा वापर करणाऱ्या औद्योगिक उपक्रमांना सवलती :-

१) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-२००५/प्र.क्र.२९/ऊर्जा-१, दिनांक १९ एप्रिल, २००६ नुसार पवन ऊर्जा प्रकल्पापासून निर्माण झालेल्या ऊर्जेच्या, उद्योग चालविणाऱ्या एखाद्या व्यक्तीकडून, "स्वतःसाठी होणाऱ्या वापराला" असा पवन ऊर्जा प्रकल्प स्थापन झाल्याचा दिनांकापासून पाच वर्षांच्या कालावधीसाठी (भाग-ग) विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

२) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-२००८/प्र.क्र.८९/ऊर्जा-१, दिनांक ३१ जानेवारी, २००९ नुसार जलविद्युत प्रकल्पांमधून निर्मिती झालेल्या वीजेचा वापर घटकाने स्वतःच्या वापरासाठी केल्यास (भाग-ग) अशा घटकांना विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

३) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-२०१०/प्र.क्र.२५६/ऊर्जा-१, दिनांक १८ नोव्हेंबर, २०१० नुसार अपारंपारिक ऊर्जा स्रोतांपासून ऊर्जा निर्मितीचे नवीन धोरण -२००८ अनुसार स्वतःच्या वापरासाठी स्थापन केलेल्या दिनांक १४/१०/२००८ च्या शासन निर्णयामध्ये व्याप्त असणाऱ्या सर्व ऊर्जा निर्मिती प्रकल्पांपासून निर्माण झालेल्या ऊर्जेच्या वापराला असे ऊर्जा निर्मिती प्रकल्प (भाग ग) दिनांक १४/१०/२००८ रोजी वा त्यानंतर कार्यान्वित झाल्याच्या दिनांकापासून, पहिल्या १० वर्षाकरीता विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

४) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-२०१५/प्र.क्र.२९४/ऊर्जा-१, दिनांक १९ मे, २०१६ नुसार राज्याचे नवीन व नवीकरणीय ऊर्जा स्रोत धोरण, २०१५ नुसार ऊसाची चिपाडे किंवा कृषि अवशेषांवर आधारित सहवीज निर्मिती प्रकल्प, लघु जल विद्युत निर्मिती प्रकल्प, सेंद्रीय पदार्थावर आधारित ऊर्जा प्रकल्प, सौर ऊर्जेपासून वीज निर्मिती प्रकल्प व

औद्योगिक टाकाऊ पदार्थापासून वीज निर्मिती प्रकल्प यातून निर्माण होणाऱ्या वीजेचा वापर स्वतःच्या वापरासाठी केल्यास प्रकल्प कार्यान्वित झाल्याच्या दिनांकापासून पहिल्या १० वर्षाकरीता विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

इ) माहिती व तंत्रज्ञान उद्योग घटकांना सवलती :-

- १) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-१०९८/प्र.क्र. ९८८६/ऊर्जा-१, दिनांक २६ मे, १९९९ नुसार विकास आयुक्त उद्योग किंवा त्यांनी प्राधिकृत केलेल्या अधिकाऱ्यांकडे नोंदणी झालेल्या राज्यातील माहिती व तंत्रज्ञान उद्योग घटकांना प्रथम उत्पादनाच्या / सेवेच्या तारखेपासून ५ वर्षाकरीता विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.
- २) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-२०१५/प्र.क्र. १४७/ऊर्जा-१, दिनांक १९ जानेवारी, २०१६ नुसार महाराष्ट्राचे माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरण, २०१५ अंतर्गत नमूद केलेल्या घटकांना / सेवांना विनिर्दिष्ट कालावधीकरीता विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

फ) पर्यटन प्रकल्पांसाठी सवलती:-

- १) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-२००२/सीआर-३८०१/ऊर्जा-१, दिनांक ११ डिसेंबर, २००२ नुसार सिंधुदूर्ग जिल्ह्यातील पर्यटन प्रकल्प यांना १० वर्षे व राज्यातील सर्व पर्यटन प्रकल्प (सिंधुदूर्ग जिल्हा वगळून) यांना ५ वर्षे विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.
- २) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-२००७/प्र.क्र. २६/ऊर्जा-१, दिनांक ८ एप्रिल, २००८ नुसार महाराष्ट्र पर्यटन धोरण, २००६ अंतर्गत स्थापन झालेल्या पात्र युनिटांना मुंबई, मुंबई उपनगर जिल्हा, नवी मुंबई, ठाणे व पुणे महानगरपालिका आणि पिंपरी चिंचवड महानगरपालिका हि क्षेत्रे यांना ५ वर्षे तसेच उर्वरित इतर सर्व महानगरपालिका यांना ७ वर्षे व महाराष्ट्रातील उर्वरित इतर सर्व जिल्हे यांना १० वर्षे इतक्या कालावधीकरीता विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.
- ३) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-२०१६/प्र.क्र. १६/ऊर्जा-१, दिनांक ६ जानेवारी, २०१७ नुसार महाराष्ट्राचे पर्यटन धोरण, २०१६ अंतर्गत पर्यटन उपक्रम असलेल्या पात्र विशाल/अतिविशाल प्रकल्प, मोठे प्रकल्प व सूक्ष्म, लघू व मध्यम औद्योगिक उपक्रमांना टक्केवारी निहाय व कालावधी निहाय विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

ग) बंदर प्रकल्पांसाठी सवलती :-

- १) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-२०११/प्र.क्र.४६६ /ऊर्जा-१, दिनांक ६ जानेवारी, २०१२ नुसार बंदर विकास धोरण, २०१० अंतर्गत ग्रीन फील्ड बंदरे, बहुउद्देशिय जेट्टी व कार्गो टर्मिनस (रो-रो सर्व्हिसेस) या प्रकल्पांच्या बाबतीत बांधकाम कालावधी दरम्यान अस्तित्वात असलेल्या प्रकल्पांनी सुधारित सवलतीचा करारनामा केल्याच्या दिनांकापासून व नवीन प्रकल्पांना सवलतीचा करारनामा केल्याच्या दिनांकापासून पुढील ८ वर्षाकरीता विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.
- २) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-२०१६/प्र.क्र. ९/ऊर्जा-१, दिनांक २७ एप्रिल, २०१६ नुसार बंदर विकास धोरण, २०१६ अंतर्गत हरितक्षेत्र बंदरे यांना बांधकाम कालावधी दरम्यान वापरल्या जाणाऱ्या वीजेवर जास्तीत जास्त ८ वर्षे व शिपयार्ड प्रकल्पांना कायमस्वरूपी विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

तक्ता क्रमांक ४

ग्राहकाचे वर्गवारी, विद्युत शुल्काचे दर, वापरलेली विज युनिटे त्यावरील विद्युत अधिनियमानुसार केलेली विद्युत कराची आकारणी व वसुली तसेच थकबाकी यांचा विवरण तक्ता

मराठिविक्रम, बीईएसटी, टाटा व अदानी यांची एकत्रीत माहिती

(युनिट व रुपये लाखात)

अ. क्र.	जुलै दर (०१.०४.२००३ पासून)	स्थापित नवीन दर (०१.०४.२०१० पासून)	स्थापित नवीन दर (०१.१०.२०१६ पासून)	स्थापित नवीन दर (०१.०८.२०२० पासून)	प्रत्यक्ष जमा		अधिसंकलीय अंदाज		सुधारित अधिसंकलीय अंदाज		अधिसंकलीय अंदाज	
					युनिट्स	कर रक्कम	युनिट्स	कर रक्कम	युनिट्स	कर रक्कम	युनिट्स	कर रक्कम
१	निवासी ग्राहक विज वापर आकाराच्या १२ टक्के.	निवासी ग्राहक विज वापर आकाराच्या १५ टक्के.	भाग अ (निवासी) वापर आकाराच्या १६ टक्के.	भाग क निवासी ग्राहक विज वापर आकाराच्या १६ टक्के.	८२०४९७.६२	४८५५०३.९८	३५७७९९.९२	४५३५८८.९९	३७९०९६.०४	५०३८४९.३५	९८१७३२.२३	५३५५३४.३
२	व्यापारविषयक विज वापर आकाराच्या १३ टक्के.	व्यापारविषयक विज वापर आकाराच्या १७ टक्के.	भाग ब (वाणिज्यिक) वापर आकाराच्या २१ टक्के.	भाग ख व्यापारविषयक विज वापर आकाराच्या २१ टक्के.	५४५८९५.९५	३७९८३८.७७	१५२९७५.३५	३६५४२७.००	१७४७४५.३५	३९९२९.००	५७०६४६.६०	४११००५.१५
३	औद्योगिक विज वापर आकाराच्या ६ टक्के.	औद्योगिक विज वापर आकाराच्या ९ टक्के.	भाग फ औद्योगिक विज वापर आकाराच्या ९.३ टक्के.	भाग च औद्योगिक विज वापर आकाराच्या ९.३ टक्के.	४२५६२.९०	२०८३०.२४	५१११४.५१	२२३८०.९६	५११४८.९८	२२४०४.४०	४७९५७.१५	२३३८९.३७
४	औद्योगिक विज वापर आकाराच्या ६ टक्के.	औद्योगिक विज वापर आकाराच्या ९ टक्के.	भाग फ औद्योगिक विज वापर आकाराच्या ९.३ टक्के.	भाग च औद्योगिक विज वापर आकाराच्या ९.३ टक्के.	३५७६९७.००	२६५१०८.००	३२८९२६.००	२२३५२०.००	३६८४२८.००	२७४२८९.००	३८६८४९.००	२८८००३.००
५	सिनमागृहे व नाट्यगृहे विज वापर आकाराच्या ८ टक्के.	सिनमागृहे व नाट्यगृहे विज वापर आकाराच्या १० टक्के.	--	भाग क सिनमागृहे व नाट्यगृहे विज वापर आकाराच्या ११ टक्के.	३४०४६.१०	३७४२९.१०	२४९१२.००	३३८४८.००	३५०६७.००	३६८२०.१०	३६८२०.१०	४०६६२.१०
६	स्वजांत्र संचायकी निर्मितवापर ३० पैसे प्रति युनिट.	स्वजांत्र संचायकी निर्मितवापर ३० पैसे प्रति युनिट.	भाग ग स्वजांत्र संचायकी निर्मितवापर ३० पैसे प्रति युनिट.	स्वजांत्र संचायकी निर्मितवापर ३० पैसे प्रति युनिट.	११६८३.९२	१४३३८.७८	११३२५.५३	२४४५९.६३	११३२७५.३६	२४५०३.३८	११८९५.२९	१६१३२.३७

७	पवन ऊर्जा	पवन ऊर्जा	पवन ऊर्जा	पवन ऊर्जा	पवन ऊर्जा	५३०८.००	०.००	३१०४.००	०.००	३१०४.००	०.००	५७४१.००	०.००	५७४१.००	०.००	
८					सौर ऊर्जा	६३१.००	०.००	२०५.००	०.००	६३१.००	०.००	६३१.००	०.००	६३१.००	०.००	
९					इतर	१६८.००	०.००	५४.००	०.००	१७३.००	०.००	१७३.००	०.००	१७३.००	०.००	
१०	टोक ग्राहक	टोक ग्राहक	टोक ग्राहक	टोक ग्राहक	टोक ग्राहक	१३८.५५	११२.७६	१४५.००	११७.००	१४५.००	११७.००	१४५.००	११७.००	१४५.००	११७.००	
११					भाग ग (कृषी पंप वाळून) वीज वापर आकाराच्या ९.३० टक्के	४३९९.८०	३२६०.१६	४४१४.७६	२५४०.८८	४४१४.७६	२५४०.८८	४४१४.७६	२५४०.८८	४४१४.७६	२५४०.८८	
१२					भाग घ तात्पुरती वीज वापर आकाराच्या २१ टक्के	५७४९.५७	११४९.११	०.००	०.००	५७४९.५७	०.००	५७४९.५७	०.००	५७४९.५७	०.००	
१३					भाग ड जाहिरात व फलक वीज वापर आकाराच्या २१ टक्के	१.६१	१.०३	२०७.६४	२.६२	२०७.६४	२.६२	२०७.६४	२.६२	२०७.६४	१.१५	
१४					भाग छ मेट्रो रेल्वे वीज वापर आकाराच्या २० टक्के	१४५५.६०	२१३८.३०	२१२३.८५	३४४५७.००	२१२३.८५	२१२३.८५	३४४५७.००	२१२३.८५	२१२३.८५	२३२३.६०	
१५					मुक्त प्रवेश एक-स्ववापर दोन-इतर व्यक्ती किंवा व्यक्तींना पुरवठा	४०३५५.००	०.००	४०३५५.००	०.००	४०३५५.००	०.००	४०३५५.००	०.००	४०३५५.००	०.००	
(अ) एकूण वीज वापर आकारावरील विद्युत शुल्क						१८७०५९०.६२	१२०९७१२.०३	१०८२१०१.५६	११२१३३३९.४०	११७७२८२९.९२	१२७०७३८.६३	२०९८७७४३.०१	१३२२०९०.८७			
(ब) एकूण विजेच्या विक्रीवरील कर (८ पैसे प्रति युनिट)						२६४९३३३२	१२९८०३३८	१५६०७७४२.६४	१२११२११९.३४	१२९८०३३८	१५६०७७४२.६४	१२९८०३३८	१२९८०३३८	१२९८०३३८	१२९८०३३८	१२९८०३३८
एकूण अच व						१८९७०८३.९४	१२९८०३३८	१५६०७७४२.६४	१२११२११९.३४	१२९८०३३८	१५६०७७४२.६४	१२९८०३३८	१२९८०३३८	१२९८०३३८	१२९८०३३८	१२९८०३३८

तक्ता क्रमांक ५

अनुज्ञापक मंडळातर्फे घेण्यात येणा-या परीक्षा, सूट व महसुलाचा तक्ता

अनुक्रमांक	तपशील	प्रत्यक्ष	अंदाजित	अपेक्षित
		२०२३-२०२४	२०२४-२०२५	२०२५-२०२६
१	२	३	४	५
१	विद्युत पर्यवेक्षक परीक्षेस बसलेले उमेदवार	१,६५२	१,२११	१,४१३
२	विद्युत पर्यवेक्षक परीक्षा उत्तीर्ण उमेदवार	१३२	६८	८२
३	विद्युत पर्यवेक्षक सूट दिलेले उमेदवार	२,१४७	२,४१२	२,५८२
४	तारतंत्री परीक्षेस बसलेले उमेदवार	४,४७८	२,८८५	३,४७९
५	तारतंत्री परीक्षा उत्तीर्ण उमेदवार	३,२६४	४६६	५५३
६	तारतंत्री सूट दिलेले उमेदवार	७,२४२	७,०१७	७,८९०
७	विद्युत ठेकेदाराला दिलेले नवीन परवाने	२,९६४	३,१४९	३,४५३
८	नूतनीकरण केलेले ठेकेदाराचे परवाने	२,७२२	३,४८७	३,९३५
९	अनुज्ञापक मंडळासंबंधीची शुल्क वसूली (रूपये लाखांत)	२१३	१८४	२०५
१०	(अ) ठेकेदाराच्या विरुद्धच्या तक्रारीची चौकशी	५	३	२
११	(ब) केलेले कार्यवाही प्रकरणे	२	२	२
१२	सनदी विद्युत सुरक्षा अभियंता परिक्षेतस बसलेले उमेदवार	०	०	०
१३	सनदी विद्युत सुरक्षा अभियंता परिक्षेतस बसलेले उमेदवार	०	०	०

तक्ता क्रमांक ६

दर्जा नियंत्रण

अनुक्रमांक	तपशील	CEI	प्रत्यक्ष	अंदाजित	CEI	अपेक्षित
			२०२३-२०२४	२०२४-२०२५		२०२५-२०२६
१	२		३	४		५
१	एकंदर किती उत्पादक प्रमाणपत्रे देण्यात आली	..	०	०	०	०
२	एकंदर किती उत्पादक प्रमाणपत्रांचे नूतनीकरण करण्यात आले	..	०	०	०	०
३	एकंदर किती प्रमाणपत्रे रद्दबातल करण्यांत आली	..	०	०	०	०
४	एकंदर किती नमुने चाचणीकरीता परीक्षांच्या केंद्रात पाठविण्यांत आले	..	०	०	०	०
५	एकूण किती नमुने चाचणी परीक्षेत समाधानकारक आढळले	..	०	०	०	०
६	एकूण किती नमुने चाचणीमध्ये सदोष आढळले	..	०	०	०	०
७	एकंदर किती दुकानांना भेटी देण्यांत आल्या	..	०	०	०	०

टीप :- शासन निर्णय, उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग क्र.आर.इ.ई-२०४५/२००६-२००७ / (१११) /प्रशासन-१, मंत्रालय, मुंबई, दिनांक २३ फेब्रुवारी २००७ अन्वये दर्जा नियंत्रण शाखा सन २००७-२००८ पासून निरीक्षण शाखेमध्ये विलीन करण्यांत आली असून दिनांक १ एप्रिल २००७ पासून दर्जा नियंत्रणाचे संपूर्ण राज्यातील काम मुख्य विद्युत निरीक्षक यांचे अंतर्गत प्रादेशिक विद्युत निरीक्षण मंडळ, मुंबई/पुणे/औरंगाबाद/नागपूर यांचेकडे वर्ग करण्यांत आले आहे.

तक्ता क्रमांक ७

पदे व वेतनमान दर्शविणारे विवरणपत्र

पदनाम	वेतन	पदांची संख्या	
	बँड व ग्रेड वेतन	२०२३-२०२४	२०२४-२०२५
१	२	३	४
२०४५, विक्रेय वस्तू व सेवा यांवरील इतर कर व शुल्क -	रूपये		
मागणी क्रमांक के-१ निरीक्षणालय शाखा -(२०४५०३७८)			
राजपत्रित, वर्ग एक -			
मुख्य विद्युत निरीक्षक	एस-३०: १४४२००-२१८२०० ग्रेड पे १००००	१	१
अधीक्षक अभियंता (निरीक्षण)	एस-२५: ७८८००-२०९२०० ग्रेड पे ७६००	४	४
विद्युत निरीक्षक	एस-२३: ६७७००-२०८७०० ग्रेड पे ६६००	४०	४०
सचिव, अनुज्ञापक मंडळ	एस-२३: ६७७००-२०८७०० ग्रेड पे ६६००		
उद्वाहन निरीक्षक	एस-२३: ६७७००-२०८७०० ग्रेड पे ६६००		
सहाय्यक विद्युत निरीक्षक	एस-२०: ५६१००-१७७५०० ग्रेड पे ५४००	७८	७८
	एकूण	१२३	१२३
अराजपत्रित, वर्ग दोन			
सहाय्यक अभियंता वर्ग २/ शाखा अभियंता वर्ग २	एस-१५: ४१८००-१३२३०० ग्रेड पे ४४००	३५४	३५४
अराजपत्रित, वर्ग तीन -			
कनिष्ठ अभियंता / शाखा अभियंता,	एस-१४: ३८६००-१२२८०० ग्रेड पे ४३००	४३	४३
अधीक्षक	एस-१४: ३८६००-१२२८०० ग्रेड पे ४३००	२	२
प्रमुख लिपिक	एस-१३: ३५४००-११२४०० ग्रेड पे ४२००	१७	१७
लघ्वलेखक	एस-१४: ३८६००-१२२८०० ग्रेड पे ४३००	४	४
आरेखक	एस-१३: ३५४००-११२४०० ग्रेड पे ४२००	१	१
वरिष्ठ लिपिक	एस-८: २५५००-८११०० ग्रेड पे २४००	८९	८९
कनिष्ठ लेखा परीक्षक	एस-८: २५५००-८११०० ग्रेड पे २४००	०	०
लिपिक-नि-टंकलेखक	एस-६: १९९००-६३२०० ग्रेड पे-१९००	१८१	१८१
अनुरेखक लिपिक	एस-६: १९९००-६३२०० ग्रेड पे-१९००	१	१
उद्वाहन यांत्रिक	एस-८: २५५००-८११०० ग्रेड पे २४००	०	०
जीपचालक	एस-६: १९९००-६३२०० ग्रेड पे-१९००	१८	१८
	एकूण - अराजपत्रित	७१०	७१०
वर्ग चार -			
दफ्तरी	एस-३: १६६००-५२४०० ग्रेड पे १६००	१३	१३
नाईक	एस-३: १६६००-५२४०० ग्रेड पे १६००	१४	१४
शिपाई	एस-१: १५०००-४७६०० ग्रेड पे १३००	८५	८५
मदतनीस	एस-१: १५०००-४७६०० ग्रेड पे १३००	५	५
चौकीदार	एस-१: १५०००-४७६०० ग्रेड पे १३००	७	७
	एकूण - वर्ग चार	१२४	१२४
गोषवारा -			
एकूण - राजपत्रित,		१२३	१२३
एकूण - अराजपत्रित		७१०	७१०
एकूण - वर्ग चार		१२४	१२४
	एकूण बेरीज	९५७	९५७

तक्ता क्रमांक ८
पदे व वेतनमान दर्शविणारे विवरणपत्र

पदनाम	वेतन	पदांची संख्या	
	बँड व ग्रेड वेतन	२०१३-२०१४	२०१४-२०१५
१	२	३	४
२०४५, विक्रेय वस्तु व सेवा यांवरील इतर कर व शुल्क			
मागणी क्रमांक के-१ कर शाखा (२०४५०३६९)			
मुख्य विद्युत निरीक्षक - वीज शुल्क शाखा			
उपसंचालक (वर्ग - १) (लेखा)	एस-२३:६७७००-२०८७०० ग्रेड पे ६६००	१	१
वीज शुल्क निरीक्षक (वर्ग - २)	एस-१५:४१८००-१३२३०० ग्रेड पे ४४००	९	९
	एकूण - राजपत्रित,	१०	१०
अराजपत्रित, वर्ग तीन -			
सहाय्यक वीज शुल्क निरीक्षक	एस-१३:३५४००-११२४०० ग्रेड पे ४२००	२२	२२
प्रमुख लिपिक	एस-१३:३५४००-११२४०० ग्रेड पे ४२००	१	१
कनिष्ठ लेखा परीक्षक	एस-८:२५५००-८११०० ग्रेड पे २४००	१	१
वरिष्ठ लिपिक	एस-८:२५५००-८११०० ग्रेड पे २४००	१३	१३
लिपिक-नि-टंकलेखक	एस-६:१९९००-६३२०० ग्रेड पे-१९००	२८	२८
	एकूण -अराजपत्रित	६५	६५
वर्ग चार -			
शिपाई	एस-१:१५०००-४७६०० ग्रेड पे १३००	७	७
	एकूण	७	७
गोषवारा -			
एकूण - राजपत्रित,		१०	१०
एकूण -अराजपत्रित		६५	६५
एकूण - वर्ग चार		७	७
	एकूण बेरीज	८२	८२
गोषवारा -			
एकूण - राजपत्रित,		१३३	१३३
एकूण -अराजपत्रित		७७५	७७५
एकूण - वर्ग चार		१३१	१३१
	एकूण बेरीज	१०३९	१०३९

